

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ «ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2008»**

SUBJECT: «WORLDWIDE FINANCIAL CRISIS 2008»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΚΟΛΛΥΡΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Βασιλείου για την πολύτιμη βοήθειά του και την καθοδήγησή του σε αυτήν την πτυχιακή εργασία. Οι πολύτιμες συμβουλές του αλλά και η υπομονή που είχε μαζί μου συνέβαλαν στην ολοκλήρωσή της.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και ιδιαίτερα την αδελφή μου που με στήριξαν καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου αλλά και στην διεκπεραίωση της πτυχιακής μου εργασίας.

Και τέλος, ευχαριστώ τα άτομα που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιό μου για τον πολύτιμο χρόνο τους και τις ειλικρινείς τους απαντήσεις, αλλά και την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία που μου παραχώρησε στοιχεία που χρειαζόμουν για έρευνά μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.2 ΣΚΟΠΟΣ – ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2
1.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΟΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	4
2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	6
2.2.1 ΚΡΙΣΗ 1901-1903 WALL STREET.....	7
2.2.2 ΚΡΙΣΗ 1929-1932 WALL STREET.....	7
2.2.3 ΚΡΙΣΗ 1973-1974 LONDON.....	13
2.2.4 ΚΡΙΣΗ 1990-2003 JAPAN.....	14
2.2.5 ΚΡΙΣΗ 2000-2002 NASDAQ ΗΠΑ.....	14
2.3 ΕΙΔΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ.....	15
2.3.1 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	15
2.3.2 ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	15
2.3.3 ΦΟΥΣΚΑ.....	15
2.4 ΑΙΤΙΕΣ-ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ-ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	16
2.4.1 ΑΙΤΙΕΣ.....	16
2.4.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	16
2.4.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	16
2.5 ΦΑΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ.....	17
2.5.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ.....	19
2.5.2 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ.....	21
2.5.3 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ).....	21

2.6 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	22
2.6.1 ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ MANAGEMENT ΣΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ	23
2.7 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	24
2.7.1 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	25
2.8 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΗΠΑ 2008

3.1 ΠΩΣ ΞΕΚΙΝΗΣΑΝ ΟΛΑ	28
3.2 LEHMAN BROTHERS	31
3.3 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	35
3.4 ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	37
3.5 ΜΕΤΡΑ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ	38
3.6 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ	39
3.7 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΝ	46
4.2 ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	49
4.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΔΕΚΑΕΤΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	52
4.4 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	62
4.5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	69
5.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	69
5.3 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	70
5.4 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ - ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	71

5.5 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	71
5.6 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	73
6.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ.....	73
6.3 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΣΠΛΗΜΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ.....	75
6.4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΧΕΙ ΕΠΗΡΕΑΣΤΕΙ Η ΖΩΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....	77
6.5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	81
7.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ.....	82
7.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	83
7.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	84

<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	85
----------------------------------	----

<u>ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ</u>	87
------------------------------------	----

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρχικά γίνεται μια ιστορική αναδρομή στις οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος γιατί αυτό έχει συμβεί αμέτρητες φορές και σε διαφορετικές χώρες παρατηρώντας όμως κάθε φορά ότι οι λόγοι είναι διαφορετικοί αλλά έχουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους.

Στην συνέχεια, αναλύεται διεξοδικά ο ορισμός της οικονομικής κρίσης, τα αίτια, οι συνέπειές της στην κοινωνία, στον άνθρωπο, στο εξωτερικό και στην Ελλάδα, τα στάδιά της και προτείνονται κάποιοι τρόποι αντιμετώπισής της.

Και προχωράμε στο πώς ξεκίνησαν όλα και γιατί φτάσαμε ως το χείλος του γκρεμού. Όλα ξεκίνησαν με τα στεγαστικά δάνεια που έδιναν οι ΗΠΑ ανεξέλεγκτα σε όλους και σαν μια φούσκα έσκασε σε ένα βράδυ και κατάφερε να πλήξει και πολλές άλλες χώρες και ας μην ήταν εκτεθειμένες σε αυτά τα τοξικά δάνεια. Μια από αυτές τις χώρες ήταν και η Ελλάδα.

Κάνουμε μια ιστορική αναδρομή σε ελληνικές πτωχεύσεις, παρατηρούμε τον ρόλο που έπαιξε η είσοδος μας στο ευρώ και οι πολιτικές του παρελθόντος σε αυτό το ταξίδι προς την οικονομική, πολιτική, ψυχολογική καταστροφή.

Μελετάμε διάφορα στατιστικά στοιχεία γύρω από το ΑΕΠ, τις εξαγωγές, το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος και παρατηρούμε κάποιους τομείς που τους επηρέασε η κρίση. Παραθέτουμε και ένα ερωτηματολόγιο για το πώς επηρέασε η οικονομική κρίση 30 διαφορετικούς ανθρώπους. Και σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία βγάζουμε τα συμπεράσματά μας γι' αυτήν την κρίση και προσπαθούμε να βρούμε τρόπους της αντιμετώπισής της.

1.2 ΣΚΟΠΟΣ – ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να μελετηθεί η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και ποιες οι συνέπειες που την ακολούθησαν. Και πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι αυτής της εργασίας είναι οι εξής:

- Να εντοπισθούν τα αίτια αυτής της κρίσης.
- Να δούμε κατά πόσο επηρεάστηκε ο κόσμος από αυτή.
- Αν έχει συμβεί κάτι παρόμοιο στο παρελθόν.
- Η κρίση χτύπησε και την πόρτα της μικρής Ελλάδας τι σημαίνει αυτό.
- Πόσο επηρέασε τον Έλληνα αυτή η κατάσταση, τα συμπεράσματα βγήκαν από έρευνα που έγινε.
- Πως μπορεί να αντιμετωπίσει αυτήν την άσχημη κατάσταση ένα κράτος.

1.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το 1^ο κεφάλαιο είναι εισαγωγικό και περιλαμβάνει βασικές πληροφορίες για το περιεχόμενο, τον σκοπό αλλά και τη δομή της εργασίας.

Το 2^ο κεφάλαιο μας βάζει στο θέμα της εργασίας. Ξεκινώντας με έναν ορισμό της οικονομικής κρίσης για να κατανοήσουμε με τι θα ασχοληθούμε και συνεχίζουμε με μια ιστορική αναδρομή παλαιότερων οικονομικών κρίσεων ανά τον κόσμο. Στην συνέχεια, παραθέτουμε τα είδη των οικονομικών κρίσεων και τις φάσεις ενός οικονομικού κύκλου, τα στάδια και τέλος τι είναι ο πληθωρισμός και πόσο σημαντικό ρόλο κρατάει στην οικονομία.

Στο 3^ο κεφάλαιο ασχολούμαστε με την οικονομική κρίση του 2008 στις ΗΠΑ. Πως ξεκίνησαν όλα, τα αίτια, εκτιμήσεις και συμπεράσματα για αυτήν.

Στο 4^ο κεφάλαιο μεταφερόμαστε στην Ελλάδα και το πώς βίωσε αυτή, την οικονομική κρίση. Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή σε παλαιότερες πτωχεύσεις στην Ελλάδα και βλέποντας τι προκάλεσε η είσοδος μας στο ευρώ, σε αυτό το σημείο με τη βοήθεια ενός ερωτηματολογίου, βγάζουμε σημαντικά συμπεράσματα για το πώς βιώνουν αυτήν την κατάσταση οι συμπολίτες μας.

Στο 5ο κεφάλαιο αναλύουμε την μεθοδολογία της έρευνας που θα κάνουμε. Γίνεται σχεδιασμός της έρευνας, θέτονται οι στόχοι του ερωτηματολογίου και σχεδιάζεται το ερωτηματολόγιο μέσω 5 σταδίων και αναλύεται η διαδικασία της δειγματοληψίας και οι περιορισμοί της έρευνάς μας.

Στο 6ο κεφάλαιο παραθέτουμε τα στοιχεία της πρωτογενούς έρευνας και τα αναλύουμε.

Στο 7ο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύουμε τα συμπεράσματα και τις εκτιμήσεις που έχουν βγει από την εργασία αλλά και από την έρευνα που έγινε και γίνονται και κάποιες προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΟΙ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Κρίση σε ένα κοινωνικό πλαίσιο είναι η παρουσία της απειλής και της αστάθειας που σχετίζονται με οικονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά, οικολογικά και άλλα προβλήματα της κοινωνίας. Τη λέξη κρίση τη συναντάμε αρχικά στην Ιατρική Επιστήμη και σημαίνει δυσλειτουργία ενός οργανισμού. Ο Ιπποκράτης πίστευε ότι ο άνθρωπος βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης όταν ασθενεί. Αργότερα η λέξη κρίση, συναντάται στην Ιστοριογραφία, πλέον όμως δεν αναφέρεται σε ασθενείς αλλά σε πολιτισμούς που βρίσκονται σε κατάσταση κατάρρευσης. Τον 16ο αιώνα χρησιμοποιείται ξανά ο όρος στις πολιτικές επιστήμες με την έννοια της δυσλειτουργίας των πολιτικών θεσμών. Και τέλος περνά από την πολιτική στην οικονομική επιστήμη το 19ο αιώνα από τον Μαρξ ο οποίος χρησιμοποίησε τη λέξη κρίση για να χαρακτηρίσει τη δυσλειτουργία της οικονομίας, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρείται καταστροφή των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας.

Στα κινέζικα αν ενωθούν τα δυο ιδεογράμματα των λέξεων κίνδυνος και ευκαιρία δημιουργούν μια καινούρια την «κρίση». Σύμφωνα με την ελληνική ετυμολογία της λέξης, είναι μια κατάσταση που ο άνθρωπος καλείται να εμβαθύνει ορθολογικά και να βγάλει συμπεράσματα για ένα πρόσωπο, γεγονός ή κατάσταση.

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, που όταν αυξομειώνονται, παρασύρουν και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. (Κουφάρης, 2010)

Με την έναρξη μιας οικονομικής κρίσης υπάρχουν αυξήσεις στην ανεργία, μειωμένη παραγωγή και επενδύσεις (όπως είπαμε και πιο πάνω), περιορισμός πίστωσης, αντιπληθωρισμός τιμών, πτωχεύσεις, μειωμένα ποσά από το εμπόριο κ.λ.π.

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι χρησιμοποιούν και τον όρο (business cycles), για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια. (Ευρωπαϊκή Κομισιόν, 2009)

Η έννοια της οικονομικής κρίσης είναι πολυδιάστατη και δεν είναι εύκολο να την περιγράψουμε με μια μόνο λέξη. Είναι μια απρόβλεπτη οικονομική κατάσταση που αφορά ένα ολόκληρο κράτος αλλά ταυτόχρονα μπορεί να επηρεάζει τις οικονομικές συνθήκες και άλλων κρατών και τα αποτελέσματα δεν είναι πάντα τα καλύτερα. Η κρίση διαφέρει ως προς την έκτασή της αλλά και τα χαρακτηριστικά τόσο από χώρα σε χώρα όσο και από κλάδο σε κλάδο. Επειδή μερικές φορές υπάρχει σύγχυση η ύφεση δεν είναι το με την κρίση, υπάρχει σύνδεση μεταξύ τους αλλά δεν είναι ταυτόσημες έννοιες. Ύφεση είναι η μείωση ή η επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης για ένα χρονικό διάστημα. Στην κρίση υπάρχει άμεσος κίνδυνος κατάρρευσης του συστήματος και μπορεί να χρειάζονται και δομικές αλλαγές για την επαναφορά του. Άρα η ύφεση είναι άμεσο επακόλουθο των οικονομικών κρίσεων.

Μετά τη βιομηχανική επανάσταση οι οικονομικές κρίσεις άρχισαν να αγγίζουν περισσότερο όλα τα πληθυσμιακά στρώματα. Αυτή τη φορά περισσότερο άμεσα παρά έμμεσα, όπως γινόταν στο παρελθόν. Μπαίνοντας στον 20ό αιώνα η ραγδαία αναπτυσσόμενη οικονομία της Αμερικής είχε να αντιμετωπίσει την πρώτη από μία σειρά κρίσεων, που χαρακτηριζόταν από πτώση των μετοχών και πανικό.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η διεθνής οικονομική κρίση είναι αναμφισβήτητα το θέμα που τον τελευταίο καιρό μονοπωλεί στους οικονομικούς κύκλους και όχι μόνο. Είναι πιθανό οι περισσότεροι να πιστεύουν ότι η πρώτη κρίση με τέτοια μορφή στην ιστορία είναι αυτή του Σεπτεμβρίου του 2008. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Στο μακρινό παρελθόν ο όρος οικονομική κρίση μπορούσε να σημαίνει ότι οι οικονομικές προσπάθειες των ανθρώπων έπεφταν στο κενό (π.χ. εξαιτίας ενός πολέμου) ή τα αγαθά που παρήγαγαν καταστρέφονταν ή χάνονταν (από δυσμενείς καιρικές συνθήκες ή από λεηλασία). Μετά την ανάπτυξη της βιομηχανίας και της διαρκής ανάπτυξης της τεχνολογίας οικονομική κρίση σημαίνει ότι υπάρχει παραγωγή ή υπερπαραγωγή προϊόντων, αλλά δεν υπάρχει αντίστοιχη ζήτηση για οποιοδήποτε λόγο. Το αγοραστικό κοινό δεν μπορεί να αγοράσει, γιατί δεν έχει επαρκές εισόδημα (από ανεργία ή άλλη αιτία). Ψάχνοντας στην ιστορία βλέπουμε ότι έχει αντιμετωπίσει αρκετές κρίσεις η ανθρωπότητα. Μάλιστα τόσο παλιά που δε θα μπορούσε να περάσει από το μυαλό μας. Τον 3ο μ.Χ. αιώνα η αρχαία Νικόπολη, κόμβος συγκοινωνιακός και εμπορικός ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση με λιμάνι στο Ιόνιο και στον Αμβρακικό κόλπο, με δικό της νομισματοκοπείο αντιμετωπίζει οικονομική και πολιτική κρίση. Το Βυζάντιο, παρά τον τεράστιο πλούτο του, υπέκυψε και αυτό έπειτα από επιθέσεις, επιδρομές και αλληπάλληλες καταστροφές. Το ίδιο και η τεράστια Ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Ο τρόπος βέβαια που οδηγούνταν στην κρίση ήταν διαφορετικός. Αν κάποιος κέρδιζε τον πόλεμο απολάμβανε ευημερία, αν έχανε έπρεπε να δει πως θα το αντιμετωπίσει, με αποτέλεσμα αρκετές φορές να άρχιζαν καινούρια εκστρατεία.

Από τότε που έκαναν την εμφάνισή τους τα νομίσματα, τα προβλήματα αμβλύθηκαν, αυτό συνέβη περίπου τον 8ο π.Χ. αιώνα όπως το τοποθετούν οι ειδικοί μην γνωρίζοντας την ακριβή χρονολογία κοπής του πρώτου νομίσματος. Μέχρι τον 16ο αιώνα, οι οικονομικές κρίσεις έπλητταν κυρίως τους έχοντες. Οι αριστοκράτες και οι φεουδάρχες ήταν εκείνοι που είχαν να χάσουν. Η μοίρα των δουλοπαροίκων δεν άλλαζε.

Στην πορεία και όσο τα χρόνια περνούν οι οικονομικές κρίσεις αλλάζουν «πρόσωπο». Τα μεγάλα κραχ δεν εκδηλώνονται ποτέ με τον ίδιο τρόπο. Διαφέρουν ως προς το μέγεθος, τις αιτίες και τις επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία. Έχουν όμως κάτι κοινό: τη λεγόμενη «χρηματιστηριακή φούσκα» -την παράλογη και

αφύσικη αύξηση στις τιμές των μετοχών στα χρηματιστήρια. Η αύξηση αυτή δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά κέρδη των εταιρειών και συνεπώς δεν έχει καμιά σχέση με τις οικονομικές δυνατότητες της επιχείρησης. Εδώ και περισσότερο από έναν αιώνα είμαστε αντιμέτωποι με τις χρηματιστηριακές κρίσεις που τις έχουν βιώσει επενδυτές ανά τον κόσμο και είχαν σαν αποτέλεσμα την οικονομική καταστροφή τους αλλά και οδυνηρές επιπτώσεις στην ζωή και των υπολοίπων πολιτών.

Ερχόμαστε όμως και στον Σεπτέμβριο του 2008 που έχει χαραχθεί στις μνήμες όλων μας γιατί είναι η πιο πρόσφατη κρίση που έχει να αντιμετωπίσει ολόκληρος ο κόσμος. Πρώτα η Αμερική και έπειτα χώρες όπως η Ισπανία, η Βρετανία, η Ιταλία, η δική μας Ελλάδα και πολλές άλλες είναι θύματα αυτής της οικονομικής κρίσης. Στην συνέχεια θα ασχοληθούμε αναλυτικά με τις κρίσεις που έχουν συγκλονίσει τον κόσμο και ιδιαίτερα με την οικονομική κρίση του 2008.

Οι πιο σημαντικές κρίσεις που έχουν απασχολήσει τον κόσμο τα τελευταία περίπου 100 χρόνια έχουν ως εξής:

2.2.1 ΚΡΙΣΗ 1901-1903 WALL STREET

Η αμερικανική αγορά διανύει περίοδο έντονης αναταραχής, την οποία πυροδοτεί αφενός η δολοφονία του προέδρου των ΗΠΑ Γουίλιαμ Μακ Κίνλεϊ το 1901, που συνέβαλε στην αποσταθεροποίηση του πολιτικού σκηνικού, και αφετέρου μία παρατεταμένη ξηρασία στα τέλη του ίδιου έτους. Ο συνδυασμός των δύο γεγονότων απομάκρυνε τους επενδυτές από τη χρηματιστηριακή αγορά προκαλώντας την πρώτη ουσιαστικά μεγάλη κρίση στην ιστορία της. Σήμερα συνειδητοποιούμε ότι ήταν απλώς η κορυφή ενός παγόβουνου που θα εμφανιζόταν αργά και βασανιστικά τις επόμενες δεκαετίες. Επίσης, στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι έναν χρόνο πριν, το 1900, ο Μακ Κίνλεϊ είχε υπογράψει νόμο με τον οποίο συνέδεε την αξία του αμερικανικού δολαρίου με την αξία του χρυσού. Αυτή η κρίση κράτησε 875 μέρες. Ο DJIA (Dow Jones Industrial Average) είχε στην αρχή 57,33 και στο τέλος 30,88, συνολική απώλεια -46,1%. (Wolff, David A, 2003)

2.2.2 ΚΡΙΣΗ 1929-1932 WALL STREET

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκησε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες

του κόσμου. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται τον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1920 ήταν μια περίοδος εντυπωσιακής οικονομικής προόδου, με τις ΗΠΑ να απολαμβάνουν τους καρπούς της μεταπολεμικής ανάκαμψης και της ανάδειξης νέων τεχνολογιών όπως το ραδιόφωνο και η αυτοκινητοβιομηχανία. Μεταξύ 1919 και 1929 ο αριθμός των αυτοκινήτων στους αμερικανικούς δρόμους τριπλασιάστηκε, οι πωλήσεις των ραδιοφώνων αυξήθηκαν από 60.000.000 δολάρια το 1922 σε 843.000.000 δολάρια 7 χρόνια αργότερα. Η ανάπτυξη φαινόταν να μη σχετίζεται με τη δημιουργία κάποιας φούσκας. Αντίθετα, μερίδα ιστορικών υποστήριζε πως οι βιομηχανίες βοηθούσαν η μία την άλλη να δημιουργήσουν αυθεντική οικονομική ανάπτυξη: οι πωλήσεις αυτοκινήτων ενίσχυαν τους παραγωγούς ελαστικών, τους κατασκευαστές οδών και τους εργαζόμενους στη μεταλλουργία. Όλα ήταν μια δημιουργική αλυσίδα. Την περίοδο του κραχ η Νέα Υόρκη είχε αναδειχθεί σε σημαντική χρηματοοικονομική μητρόπολη. Το χρηματιστήριό της ήταν το μεγαλύτερο του κόσμου. Η δεκαετία του '20 βρήκε την πόλη να ευημερεί και να διαθέτει ρευστό. Ο κόσμος είχε πειστεί πως η ανοδική πορεία της αγοράς θα διατηρούνταν. Από το 1921 έως το 1929 ο Dow Jones εκτινάχθηκε από τις 60 μονάδες στις 400. Από τη μια στιγμή στην άλλη δημιουργήθηκαν νέοι εκατομμυριούχοι. Η επένδυση στο χρηματιστήριο έγινε σύντομα το αγαπημένο χόμπι των Αμερικανών. Οι επενδυτές έβαζαν υποθήκη τα σπίτια τους ή επένδυναν τις αποταμιεύσεις μιας ζωής σε "καλές" μετοχές. Για τον μέσο επενδυτή οι μετοχές ήταν σίγουρο χαρτί. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που μελετούσαν τα θεμελιώδη μεγέθη των εταιρειών όπου επένδυναν και ακόμη λιγότεροι εκείνοι που περίμεναν ένα κραχ.

Μετά από μια ξέφρενη πενταετία που ο Dow Jones πενταπλασίασε την αξία του, ο δείκτης έφτασε στις 381,17 μονάδες στις 3 Σεπτεμβρίου 1929. Μετά από αυτό και για ένα μήνα η αγορά άρχισε να πέφτει, χάνοντας περίπου το 17% της αξίας της. Στη συνέχεια οι τιμές κάλυψαν περισσότερο από το ήμισυ του χαμένου εδάφους, για να συνεχίσουν την καθοδική πορεία τους αμέσως μετά. Η πτώση επιταχύνθηκε φτάνοντας στη Μαύρη Πέμπτη 24 Οκτωβρίου. Ο αριθμός ρεκόρ των 12.900.000 μετοχών άλλαξε χέρια εκείνη την ημέρα. Τις ημέρες που οδήγησαν στην Μαύρη Πέμπτη η αγορά ήταν ασταθής. Περίοδοι πωλήσεων πανικού και υψηλών συναλλαγών διαδέχονταν σύντομες περιόδους υψηλότερων τιμών και

ανάκαμψης. Την Παρασκευή 25 Οκτωβρίου τραπεζίτες της Wall Street συναντήθηκαν να βρουν μια λύση για να αντιμετωπισθεί ο πανικός και το χάος που είχε δημιουργηθεί. Στη συνάντηση συμμετείχαν ο Thomas W. Lamont, επικεφαλής της Morgan Bank, ο Albert Wiggin, επικεφαλής της Chase National Bank, και ο Charles E. Mitchell, πρόεδρος της National City Bank. Επέλεξαν τον Richard Whitney, αντιπρόεδρο του χρηματιστηρίου, για να τους εκπροσωπήσει. Έχοντας τη στήριξη των οικονομικών παραγόντων ο Whitney έδωσε εντολή για την αγορά ενός μεγάλου πακέτου μετοχών στην US Steel σε τιμή πολύ πάνω από την τρέχουσα. Μπροστά στους έκπληκτους χρηματιστές ο Whitney έδωσε παρόμοιες εντολές και για άλλες blue chip μετοχές. Η τακτική ήταν παρόμοια με εκείνη που είχε δώσει τέλος στον πανικό του 1907. Το 1929 όμως το κόλπο έπιασε μόνο προσωρινά. Το Σαββατοκύριακο τα γεγονότα δραματοποιήθηκαν ιδιαίτερα από τις εφημερίδες στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τη Δευτέρα 28 Οκτωβρίου ακόμη περισσότεροι επενδυτές αποφάσισαν να βγουν από την αγορά και ο πανικός συνεχίστηκε με πτώση 13% του Dow Jones εκείνη την ημέρα. Την επόμενη ημέρα, τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου, 16.400.000 μετοχές άλλαξαν χέρια, αριθμός που έσπασε το ρεκόρ που είχε σημειωθεί πριν από πέντε ημέρες και καταρρίφθηκε μόλις το 1969. Ένα μεγάλο μέρος της γεωργικής παραγωγής καταστράφηκε εξαιτίας της μεγάλης ανομβρίας το καλοκαίρι του 1930, συμπίεζοντας ακόμη περισσότερο το εισόδημα των αγροτικών οικογενειών. Η μείωση επομένως της κατανάλωσης και η απροθυμία των νοικοκυριών να συνάψουν νέα δάνεια προκάλεσαν μείωση της συνολικής ενεργού ζήτησης, πτώση των τιμών, συσσώρευση αποθεμάτων, μείωση των πωλήσεων κυρίως των βιομηχανικών αγαθών και εν τέλει της συνολικής παραγωγής. Οι επιπτώσεις ήταν σοβαρότερες στις αγροτικές περιοχές, στις οποίες καταγράφηκαν τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας και μείωσης του εισοδήματος.

Μέλη της οικογένειας βιομηχάνων Ροκφέλερ και άλλοι οικονομικοί παράγοντες άρχισαν να αγοράζουν μεγάλα πακέτα μετοχών, για να δείξουν στο επενδυτικό κοινό ότι είχαν πίστη στην αγορά, όμως οι προσπάθειές τους δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την πτώση. Ο Dow Jones έχασε 12% εκείνη την ημέρα και η αγορά 14 δισ. δολάρια από την αξία της, φέρνοντας τις απώλειες της εβδομάδας σε 30 δισ. δολάρια, δέκα φορές τον ετήσιο προϋπολογισμό της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και πολλές φορές περισσότερα από όσα είχαν ξοδέψει οι ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εκτός από τους μικροεπενδυτές και οι τράπεζες είχαν εκτεθεί σημαντικά στο χρηματιστήριο. Όταν οι μετοχές ήταν άχρηστα χαρτιά, τα χρήματα των καταθετών τους είχαν γίνει καπνός. Μαζικές αναλήψεις καταθέσεων έφεραν πανικό, τράπεζες κατέρρευσαν, χρηματιστηριακοί οίκοι πτώχευσαν, άνθρωποι άρχισαν να πέφτουν από τα κτίρια. Εκτιμάται ότι περίπου 140 δισεκατομμύρια δολάρια καταθέσεων εξατμίστηκαν και 10.000 τράπεζες έβαλαν λουκέτο. Όσοι εμφανίστηκαν προνοητικοί κατάφεραν να κερδίσουν. Μία ιστορία αυτού του τύπου ήταν εκείνη του πατέρα του John F. Kennedy, Joseph Kennedy, ο οποίος πούλησε πριν από το κραχ και έβγαλε εκατομμύρια, καθώς άκουσε τυχαία νεαρούς λούστρους στο δρόμο να σχεδιάζουν πώς θα κερδοσκοπήσουν στην αγορά, εικόνα ενδεικτική της ελαφρότητας που περικύκλωνε το χρηματιστήριο. Μετά το κραχ ο Dow Jones ανέκαμψε για λίγο στις αρχές του 1930, ξανακυλώντας στη συνέχεια στα χαμηλά του 1932 με την Wall Street να έχει χάσει το 90 % της αξίας της. Η αγορά δεν επέστρεψε στα προ του 1929 επίπεδα πριν από τα τέλη του 1954 και στις 8 Ιουλίου 1932 βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από το 1800. Στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε το κραχ η φτώχεια έγινε καθημερινότητα. Τα προβλήματα επιδεινώθηκαν από τις κακές αποφάσεις των αρχών (η Fed αύξησε αντί να μειώσει τα επιτόκια για να προστατέψει το δολάριο, ενώ η κυβέρνηση αύξησε τους δασμούς και διατηρούσε δημοσιονομικά πλεονάσματα αντί να "ζεστάνει" την οικονομία με δημόσιο χρήμα). Πρώην εκατομμυριούχοι επιχειρηματίες κατέληξαν να πουλάνε μήλα και μολύβια στις γωνίες των δρόμων και το ένα τρίτο των Αμερικανών βρέθηκε κάτω από το όριο της φτώχειας. Συγκριτικά με τις άλλες χώρες, η Βρετανία εμφάνισε τα μικρότερα ποσοστά καθίζησης και τη μικρότερη διάρκεια παραμονής σε πτωτική τροχιά. Αντίθετα, οι ΗΠΑ και η Γερμανία κατέγραψαν διψήφια ποσοστά πτώσης του πραγματικού προϊόντος, ενώ η Γαλλία καθυστέρησε σημαντικά να επανέλθει σε ανοδική τροχιά. Μεταξύ των περιόδων 1921-29 και 1930-38 η ανεργία στη Βρετανία αυξήθηκε μόνο κατά το 1/3, ενώ σε όλες τις άλλες χώρες υπερδιπλασιάστηκε.

Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, όπως δομικές αδυναμίες και συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία τη μετέτρεψαν σε μια γενικευμένη κατάθλιψη, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρθηκε από χώρα σε χώρα. Σχετικά με την περίοδο αυτή, οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες καταστροφές τραπεζών και το χρηματιστηριακό κραχ. Άνθρωποι της διανόησης δεν έχουν συμφωνήσει ως προς τα ακριβή αίτια και τη

σχετική τους συμβολή στην κρίση. Κάποιοι οικονομολόγοι θεωρούν την κατάρρευση των μετοχών σύμπτωμα και όχι βασικό αίτιο της κρίσης. Ο υπερβολικός δανεισμός θεωρείται μία από τις αιτίες της μεγάλης κρίσης. Οι τράπεζες που είχαν χρηματοδοτήσει τα υπερχρέη άρχισαν να καταρρέουν καθώς οι δανειολήπτες αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στις συμβατικές τους υποχρεώσεις και καταθέτες σήκωναν τα χρήματά τους μαζικά από τους λογαριασμούς τους, σχηματίζοντας τραπεζικές ουρές. (Mises, 1912)

Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα μια κρίση με καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, ιδίως εκείνων που εξαρτώνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτο-κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, περιοχές που εξαρτώνταν από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο.

Η μεγάλη κρίση τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Οι περισσότερες χώρες εφάρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η πολιτική τους ζωή πέρασε αναταραχές, εξωθώντας την ιδεολογία στα άκρα. Σε ορισμένα κράτη, οι απελπισμένοι πολίτες στράφηκαν προς δημαγωγούς εθνικιστές, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ, με αποτέλεσμα την έναρξη του 2ου παγκοσμίου πολέμου.

Οι επιπτώσεις του «Κραχ» στις ΗΠΑ σε αριθμούς:

- 12.000.000 έμειναν άνεργοι.
- 12.000 έχαναν τη δουλειά τους κάθε μέρα.
- 20.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση.
- 1616 τράπεζες πτώχευσαν.
- 1 στους 20 γεωργούς ξεσπιτώθηκαν.
- 23.000 αυτοκτονίες σημειώθηκαν σ' ένα χρόνο, αριθμός ρεκόρ.

Η αμερικανική οικονομία χρειάστηκε μια δεκαετία για να συνέλθει, η ανάκαμψή της συνέπεσε με το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (και πολλοί υποστηρίζουν ότι αυτή η σύμπτωση δεν είναι τυχαία) που λειτούργησε λυτρωτικά, καθώς οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες εκμηδένισαν την ανεργία και εκτόξευσαν την

ανάπτυξη. Για να διασώσουν ότι μπορούσαν συγκροτήθηκε Φορέας Πιστωτικής Ανασυγκρότησης που επέτρεψε στις υπερχρεωμένες τράπεζες να λειτουργήσουν διαγράφοντας χρέη. Δόθηκαν δάνεια σε 6.648 επιχειρήσεις, ενώ ο Πιστωτικός Φορέας λειτούργησε για 21 χρόνια με έμφαση στην ενίσχυση μικρών επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Ο Τζον Κένεθ Γκαλμπρέθ, ο Αμερικανός οικονομολόγος, είχε γράψει ότι 'Η Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του '30, ουσιαστικά δεν τερματίστηκε ποτέ. Απλά εξαφανίστηκε μέσα στην κινητοποίηση για τον πόλεμο'. Στη χώρα από όπου ξεκίνησε η κρίση αυτή αντιμετωπίστηκε με το λεγόμενο New Deal (τον καινούργιο χειρισμό), πρόγραμμα του Προέδρου Franklin Delano Roosevelt. Στις 4 Μαρτίου 1933 έκλεισαν όλες οι τράπεζες των ΗΠΑ. Στις 9 Μαρτίου το Κογκρέσο ενέκρινε με συνοπτικές διαδικασίες νέο θεσμικό πλαίσιο για το τραπεζικό σύστημα. Η κρατική εποπτεία αυξανόταν σημαντικά με αντάλλαγμα δάνεια στις τράπεζες από την κυβέρνηση. Το 75% των τραπεζών άνοιξε ξανά τις επόμενες τρεις ημέρες, ενώ μέσα σε ένα μήνα τεράστια ποσά σε ρευστό και χρυσό εισέρευσαν στις τράπεζες από τα κρατικά ταμεία. Μια διαδικασία εξαγορών και συγχωνεύσεων «εξαφάνισε» πάνω από 4.000 τράπεζες και τον Ιούνιο δημιουργήθηκε ομοσπονδιακή υπηρεσία που εγγυούταν όλες τις καταθέσεις (FDIC) μέχρι το ποσό των 85.000 σημερινών δολαρίων. Τον Μάρτιο και τον Απρίλιο το Κογκρέσο κατήργησε τη σύνδεση του δολαρίου με το χρυσό, που μέχρι τότε ανάγκαζε τις ΗΠΑ να διατηρούν υψηλά τα επιτόκια. Στις 14 Μαρτίου υιοθετήθηκε νόμος με τον οποίο διασφαλιζόταν η ισοσκελίση του προϋπολογισμού, με τη μείωση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων και των συντάξεων των βετεράνων του Α' Παγκοσμίου Πολέμου κατά 40%. Παράλληλα ο Ρούζβελτ προώθησε έναν «προϋπολογισμό εκτάκτου ανάγκης», ο οποίος παρέμεινε ελλειμματικός και είχε ως στόχο την έξοδο από την ύφεση. Τον Μάιο δημιουργήθηκε η Διοίκηση Αγροτικής Προσαρμογής (Agricultural Adjustment Administration), η οποία έθετε όρια στην εθνική παραγωγή αγροτικών προϊόντων με στόχο να στηρίξει τις τιμές τους. Η Διοίκηση Αγροτικής Προσαρμογής έδινε επιδοτήσεις στους αγρότες για να μην καλλιεργούν τα χωράφια τους, εκμεταλλευόμενη τα έσοδα από την επιβολή νέου φόρου στην επεξεργασία τροφίμων. Στις πολιτείες του Νότου το πρόβλημα της φτώχειας ήταν εντονότερο και γι' αυτό η κυβέρνηση προώθησε δημόσια έργα υποδομής.

Τον Ιούνιο το Κογκρέσο υπερψήφισε τον νόμο Βιομηχανικής Ανασυγκρότησης, με τον οποίο εξασφαλιζόταν το δικαίωμα συλλογικών

διαπραγματεύσεων στα συνδικάτα και ιδρύονταν η Εθνική Διοίκηση Ανασυγκρότησης (NRA) και η Διοίκηση Δημοσίων Έργων, που την περίοδο 1933-35 χρηματοδότησε περίπου 35.000 επενδυτικά έργα. Την άνοιξη του 1935 ο πρόεδρος Ρούζβελτ, ενισχυμένος από μια εντυπωσιακή εκλογική νίκη και αντιδρώντας σε περιορισμούς που του επέβαλλε το Ανώτατο Δικαστήριο, προώθησε σειρά νέων νομοσχεδίων, που έμειναν γνωστά ως «δεύτερο new deal» και είχαν εντονότερο στίγμα υπέρ των εργαζομένων και κατά των επιχειρήσεων. Σημαντικότερες πράξεις θεωρούνται ο νόμος Βάγκνερ και ο νόμος Κοινωνικής Ασφάλισης. Ο πρώτος ενίσχυσε το δικαίωμα συλλογικών διαπραγματεύσεων και γενικά την ισχύ των συνδικάτων, καθιστώντας την Αμερικανική Ομοσπονδία Εργασίας (AFL) βασικό εταίρο της κυβέρνησης στο new deal. Ο δεύτερος καθιέρωσε γενικό σύστημα συνταξιοδότησης, προστασίας από την ανεργία και κοινωνικών παροχών προς τα αδύναμα κοινωνικά στρώματα. Τα παραπάνω μέτρα έτυχαν εξαιρετικά θερμής υποδοχής από τη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, χαρίζοντας στον Ρούζβελτ τέσσερις θριάμβους στις προεδρικές εκλογές. (Rosenman Samuel Irving, 1938, 1945);

Κι ενώ όλοι πίστευαν ότι η κρίση του 1929 που παρέλυσε ΗΠΑ και Ευρώπη ήταν παρελθόν κάτι που συνέβη αλλά ευτυχώς αντιμετωπίστηκε, η πορεία διέψευσε. Μετά το 1929 ξέσπασαν και άλλες κρίσεις με πολύ άσχημες συνέπειες. Γιατί όπως λέει ο αμερικάνος συγγραφέας Γουίλιαμ Φόκνερ «Το παρελθόν δεν είναι νεκρό. Στην πραγματικότητα δεν είναι καν παρελθόν». (The past is not dead. In fact it's not even past)

2.2.3 ΚΡΙΣΗ 1973-1974 LONDON

Η περίοδος 1973-1974 χαρακτηρίζεται από την συντριβή του χρηματιστηρίου που επηρεάζει όλες τις μεγάλες χρηματιστηριακές αγορές στον κόσμο, και ιδίως το Ηνωμένο Βασίλειο, ήταν μια από τις χειρότερες περιόδους ύφεσης στην αγορά μετοχών στη σύγχρονη ιστορία. Η χρηματιστηριακή αγορά του Λονδίνου βρίσκεται σε «ελεύθερη πτώση» υποχωρώντας κατά 73% την περίοδο από το 1973 έως το 1974, εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης, των απεργιών των ανθρακωρύχων και της κυβερνητικής κρίσης. Το 1973 εκδηλώνεται η πρώτη ενεργειακή κρίση όταν η τιμή του πετρελαίου πενταπλασιάστηκε μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα. Διαπιστώνεται η άμεση σχέση της ενεργειακής πολιτικής και της εθνικής ανεξαρτησίας μιας χώρας, αλλά και συνειδητοποιείται το γενικότερο

πρόβλημα της εξάντλησης των ενεργειακών αποθεμάτων. Εξαγγέλλονται προγράμματα εξοικονόμησης ενέργειας και αναζητούνται άλλες ενεργειακές πηγές. Η κρίση αυτή είχε συνολική διάρκεια 694 ημέρες και συνολική απώλεια - 45,1%

2.2.4 ΚΡΙΣΗ 1990-2003 JAPAN

Το «σπάσιμο» της φούσκας στην αγορά κατοικίας και μετοχών μετατράπηκε σε «εφιάλη» αποπληθωριστικών πιέσεων προκαλώντας πιστωτική κρίση. Η Ιαπωνία δαπάνησε σχεδόν 440 δισ. δολάρια σε χρήματα φορολογουμένων –το μεγαλύτερο ποσό μεταξύ 1998 και 2003– με στόχο την προστασία των καταθετών, την απορρόφηση επισφαλών στοιχείων ενεργητικού στις προβληματικές τράπεζες και την ενίσχυση κεφαλαίου σε άλλους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς». Ήταν μια άνευ προηγουμένου κρίση από την άποψη της βαρύτητας. Αν και ουσιαστικά ήταν ένα εσωτερικό πρόβλημα με μια κακή διαχείριση της κατάστασης θα μπορούσε να προκαλέσει μια διασυννοριακή χρηματοπιστωτική κρίση. οι προσπάθειες για την υπέρβαση της κρίσης αποδείχθηκε ότι ήταν μια πολύ χρονοβόρα διαδικασία και επίσης πολύ δαπανηρή. Παρατηρούμε ότι αυτή η κρίση που ξέσπασε στην Ιαπωνία είναι παρόμοια με την φούσκα που έσπασε και στις ΗΠΑ το 2008. (Kaufman, GG., Krueger, TH., Hunter, WC., 1999)

2.2.5 ΚΡΙΣΗ 2000-2002 NASDAQ ΗΠΑ

Η δεκαετία του 90' χαρακτηρίστηκε από την ίδρυση μιας ομάδας νέων επιχειρήσεων βασισμένων στο διαδίκτυο τις επιχειρήσεις των επωνομαζόμενων dot com. Η τεχνολογική φούσκα οδήγησε τον χρηματιστηριακό δείκτη Nasdaq της Wall Street σε «ελεύθερη πτώση», καθώς στη διάρκεια της διετίας υποχώρησε κατά 82% χάνοντας σχεδόν 6 τρισεκατομμύρια δολάρια της κεφαλαιοποίησής του. Η αμερικανική οικονομία προσγειώθηκε απότομα, οι επενδύσεις "πάγωσαν", ενώ τα χτυπήματα της 11ης Σεπτεμβρίου έδωσαν τη χαριστική βολή. Χάρη στην έγκαιρη παρέμβαση της Fed όμως, η οποία με διαδοχικές μειώσεις κατά τη διάρκεια του 2001 μείωσε τα επιτόκια από το 6,25% στο 1%, η μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη μπόρεσε να σταθεί ξανά στα πόδια της. Η κρίση ξεκίνησε με τον δείκτη DJIA 11,792.98 και τελείωσε με 7,286.27 με συνολική απώλεια - 37,8% και συνολική διάρκεια 999 ημέρες. (Kindleberger, Charles P., 2005)

2.3 ΕΙΔΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Οι οικονομικές κρίσεις κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τη διάρκειά τους, την ζημιά που θα προκαλέσουν, τα αίτιά τους και άλλα κριτήρια. Οι διάφοροι μελετητές έχουν διαχωρίσει τα είδη των κρίσεων με βάση τη δική τους εμπειρία και τα δικά τους πιστεύω. Όπως για παράδειγμα οι Seymour and Moore (2000), οι κρίσεις κατά τη δική τους μελέτη διακρίνονται σε δύο είδη. Το πρώτο είναι το είδος “Cobra” που είναι η λεγόμενη ξαφνική κρίση, όπου χτυπά την επιχείρηση ξαφνικά και οδηγείται κατευθείαν σε κατάσταση κρίσης. Το δεύτερο είναι το είδος “Python” κρίση που αναδύεται στην επιφάνεια σιγά σιγά. Τα κύρια όμως είδη κρίσεων που θα οδηγήσουν μια χώρα σε οικονομική κρίση είναι τρία:

2.3.1 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Νομισματική κρίση είναι η κατάσταση κατά την οποία η αξία ενός νομίσματος είναι ασταθής, που αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η χρήση αυτού του νομίσματος σαν ένα αξιόπιστο μέσο ανταλλαγής. Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν εμπνεύσει τις διάφορες έρευνες πάνω σε αυτό το θέμα επειδή έχουν συμβεί αρκετές νομισματικές κρίσεις τη δεκαετία του 80.

2.3.2 ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Σύμφωνα με τους Caprio και Klingebiel (World bank policy research No1620,1996) τραπεζική κρίση υπάρχει όταν ένα σημαντικό κομμάτι του τραπεζικού τομέα χαρακτηρίζεται αφερέγγυο. Πολλές χρηματοπιστωτικές κρίσεις έχουν σαν βάση την αδυναμία του τραπεζικού τους τομέα και επηρεάζουν πιο έντονα τις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα αίτια είναι πολλά, κάποια από αυτά είναι τα εξής:

Επιβράδυνση της ανάπτυξης, δανειοδότηση χωρίς όρια και σε άτομα αναξιόπιστα, μη αποτελεσματική διαχείριση, νομισματικές κρίσεις, πτώση του χρηματιστηρίου κ.λ.π

2.3.3 ΦΟΥΣΚΑ

Η κερδοσκοπική φούσκα είναι το εμπόριο σε πολύ διογκωμένες τιμές σε σχέση με τις εγγενείς αξίες. Φούσκες υπάρχουν και αν δεν υπάρχει κερδοσκοπία. Πιθανά αίτια μιας φούσκας είναι: η μαζικοποίηση, η ρευστότητα, ο πληθωρισμός κ.λ.π

2.4 ΑΙΤΙΕΣ-ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ-ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

2.4.1 ΑΙΤΙΕΣ

Τα αίτια μιας οικονομικής κρίσης είναι πολλά και διαφορετικά. Σε κάθε εποχή εμφανίζονται κρίσεις, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε εποχής έχουν και ανάλογη εξέλιξη οι κρίσεις. Για να οδηγηθεί σε κρίση μια οικονομία συναντούμε ενδογενείς παράγοντες, δηλαδή παράγοντες που υπάρχουν στις οικονομίες εντός των χωρών και εξωγενείς παράγοντες, που επηρεάζονται από την διεθνή αγορά. Κάποιες φορές βασικό ρόλο παίζει το χρηματιστήριο, η ανεξέλεγκτη δανειοδότηση, όπως συνέβη τώρα, οι πόλεμοι, τα ελλείμματα κ.λ.π. Κάθε καινούρια κρίση έχει καινούριες αιτίες που ξεσπά.

2.4.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι χρηματοοικονομικές κρίσεις έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους κι ας έχουν διαφορετικές αιτίες, όπως προείπαμε. Αυτά είναι:

Ραγδαία αύξηση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, πριν την εκδήλωση της κρίσης.

1. Πτώση της οικονομικής δραστηριότητας.
2. Αύξηση του χρέους σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.
3. Αύξηση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών.
4. Απελευθέρωση των αγορών.
5. Επικρατεί υψηλό αίσθημα ανασφάλειας και κινδύνου.
6. Είναι κλιμακούμενη σε ένταση.
7. Προκαλεί ηθικές βλάβες αλλά και υλικές ζημιές.

2.4.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

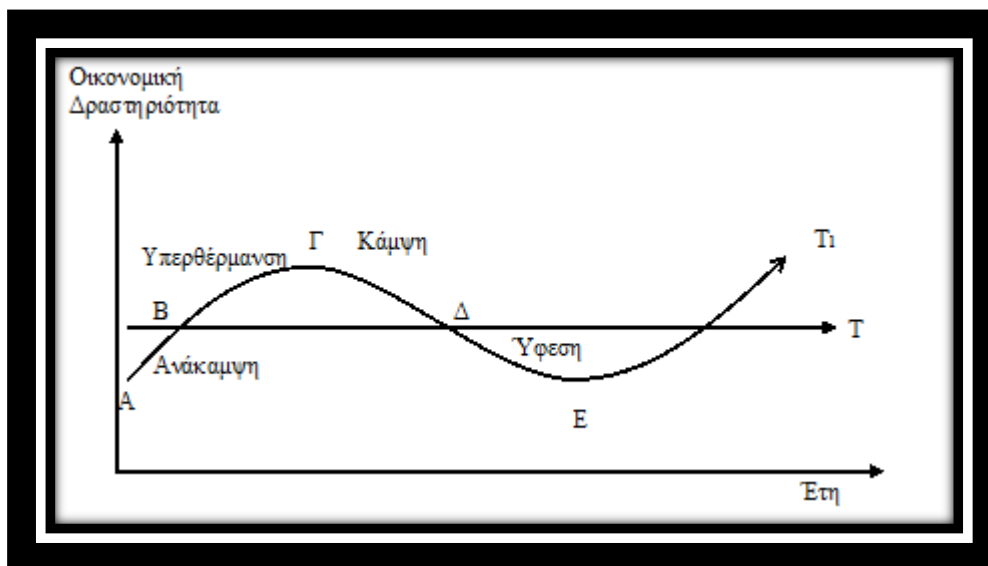
Οι συνέπειες που συνοδεύουν τις οικονομικές κρίσεις είναι πολλές και δυστυχώς πολύ άσχημες για τις χώρες που τις μαστίζει μια κρίση. Κάποιες από αυτές είναι:

1. Μείωση της οικονομικής ανάπτυξης.
2. Υποτίμηση νομίσματος.
3. Μείωση των κερδών των επιχειρήσεων.
4. Αύξηση του ελλείμματος.
5. Αύξηση της ανεργίας.

6. Πτώχευση χωρών, τραπεζών, επιχειρήσεων.
7. Μείωση της κατανάλωσης.
8. Αύξηση των αυτοκτονιών.

2.5 ΦΑΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Για να κατανοήσουμε καλύτερα κάποιες έννοιες που θα συναντήσουμε παρακάτω, σε αυτήν την εργασία, θα ήταν καλό να αναλύσουμε τις φάσεις του οικονομικού κύκλου. Παρατηρώντας το διάγραμμα, βλέπουμε έναν κύκλο(ΑΕ) που αποτελείται από την άνοδο(ΑΓ) και την κάθοδο(ΓΕ). Η άνοδος και η κάθοδος αποτελούνται από δύο επιμέρους φάσεις. Η άνοδος αποτελείται από την ανάκαμψη (ΑΒ) και την υπερθέρμανση (ΒΓ), ενώ η κάθοδος από την κάμψη (ΓΔ) και την ύφεση (ΔΕ).

ΓΡΑΦΗΜΑ2.1. Φάσεις οικονομικού κύκλου

Οι παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη:

- I. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων υπέρ της πρώτης.

Η υπερβάλλουσα ζήτηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας πράγμα που μεταφράζεται σε νέα αύξηση της ζήτησης εξαιτίας των μισθών που χορηγούνται στους εργαζόμενους που με τη σειρά της αυξάνει πάλιν τις επενδύσεις κοκ. Αυτή

λοιπόν η συνεχής αυξητική αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής επένδυσης δημιουργεί τα λεγόμενα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα τα οποία αυξάνουν συνεχώς την οικονομική δραστηριότητα εντός της οικονομίας.

II. Η τεχνολογία και οι καινοτομίες.

Πολλές φορές στην ιστορία της οικονομικής εξέλιξης τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα προήλθαν από μία αρχική αύξηση των επενδύσεων εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας και των καινοτομιών. Συνέβη τον 19^ο αιώνα με την είσοδο της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία και τον 20^ο με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και κυρίως με τη διάδοση του Internet.

III. Η επεκτατική πολιτική του κράτους.

Αν η οικονομική ύφεση δεν είναι ιδιαίτερα έντονη η οικονομία ενδέχεται να οδηγηθεί στην ανάκαμψη από παρεμβατικά μέτρα του κράτους τα οποία γίνονται με σκοπό την ενίσχυση είτε των επενδύσεων(π.χ. δημόσια έργα, μείωση του επιτοκίου), είτε της ζήτησης(π.χ. μείωση των φόρων) κ.λπ.

IV. Τυχαία γεγονότα.

Όπως ένας μαζικός επαναπατρισμός πληθυσμού ή μια μαζική είσοδος ξένων επενδύσεων κ.λπ.

Οι παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στην κάμψη:

I. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων εις βάρος της δεύτερης.

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων. Η μείωση των επενδύσεων προκαλεί ανεργία που μεταφράζεται σε μείωση των μισθών άρα και της συνολικής ζήτησης. Σ' αυτή την περίπτωση τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση έτσι ώστε να σπρώχνουν την οικονομική δραστηριότητα προς τα κάτω.

II. Η περιοριστική πολιτική του κράτους.

Πολλές φορές το κράτος στην προσπάθεια του να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στην περίοδο της υπερθέρμανσης της οικονομίας με μέτρα όπως π.χ. η αύξηση του επιτοκίου, η αύξηση των φόρων κ.λπ. οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων σπρώχνοντας έτσι την οικονομία γρηγορότερα στην κρίση.

III. Τυχαία γεγονότα.

Όπως μια μαζική μετανάστευση πληθυσμού ή μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας κ.λπ.

2.5.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Λαμβάνοντας υπόψη τα τρία βασικότερα οικονομικά μεγέθη της οικονομίας που είναι οι επενδύσεις, οι τιμές (πληθωρισμός) και η απασχόληση (ανεργία) τα κυριότερα χαρακτηριστικά των φάσεων είναι:

I. Ανάκαμψη

➤ *Αύξηση των επενδύσεων*

Επειδή στο στάδιο της ύφεσης η προσφορά προϊόντων μειώνεται τόσο πολύ έρχεται ένα χρονικό σημείο όπου η συνολική ζήτηση υπερβαίνει τη συνολική προσφορά. Αυτό οδηγεί σε μία αύξηση των επενδύσεων η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μία νέα αύξηση της ζήτησης λόγω της αύξησης των μισθών.

➤ *Μείωση της ανεργίας*

Είναι φυσικό επακόλουθο της αύξησης των επενδύσεων.

➤ *Φυσιολογικός πληθωρισμός*

Μια μικρή αύξηση των τιμών αποτελεί επίσης φυσικό επακόλουθο της αύξησης της ζήτησης. Όταν μιλάμε για φυσιολογικό πληθωρισμό εννοούμε μια αύξηση των τιμών της τάξεως μέχρι και 2%. Αυτά τα τρία μεγέθη αυξάνονται συγkraτημένα εξαιτίας της επιφυλακτικότητας τόσο των επενδυτών όσο και των καταναλωτών αφού είχαν άσχημες εμπειρίες στην περίοδο της ύφεσης.

II. Υπερθέρμανση

➤ *Υπερβολική αύξηση των επενδύσεων (υπερεπενδύσεις)*

Τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα που δημιουργούνται εντός της οικονομίας οδηγούν σε υπεραισιοδοξία τους επιχειρηματίες οι οποίοι προβαίνουν σε αλόγιστες επενδύσεις.

➤ ***Φυσιολογική ανεργία***

Εξαιτίας των υπερεπενδύσεων η οικονομία πλησιάζει ή και φτάνει στη πλήρη απασχόληση. Η κυκλική ανεργία τείνει να μηδενιστεί και η μόνη μορφή ανεργίας που υπάρχει είναι αυτή που δεν εξαρτάται από τις επενδύσεις αλλά από άλλους παράγοντες όπως π.χ. η ανεργία τριβής, η εποχιακή και η τεχνολογική.

➤ ***Έντονος πληθωρισμός***

Το γεγονός ότι η ανεργία μειώνεται στο ελάχιστο και ο συντελεστής εργασίας σπανίζει οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις στους μισθούς με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται έντονα πληθωριστικά φαινόμενα.

III. Κάμψη

➤ ***Μείωση των επενδύσεων***

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων.

➤ ***Εμφάνιση της κυκλικής ανεργίας***

Είναι φυσικό επακόλουθο της μείωσης των επενδύσεων.

➤ ***Πτώση των τιμών των προϊόντων***

Εξαιτίας της ανεργίας προκύπτει μείωση των μισθών, η συνολική αγοραστική δύναμη της οικονομίας μειώνεται πράγμα που οδηγεί σε μείωση των τιμών.

IV. Ύφεση

➤ ***Περαιτέρω μείωση των επενδύσεων***

Εξαιτίας των πιο πάνω εξελίξεων έρχεται η χρονική στιγμή όπου η οικονομία εισέρχεται πλέον και επίσημα στο στάδιο της ύφεσης πράγμα που οδηγεί σε περαιτέρω συρρίκνωση των επενδύσεων.

➤ ***Εκτεταμένη ανεργία***

Η συρρίκνωση των επενδύσεων έχει σαν φυσικό επακόλουθο την αύξηση της ήδη υπάρχουσας ανεργίας

➤ **Περαιτέρω πτώση των τιμών**

Η ανεπαρκής ζήτηση αγαθών εξαιτίας της εκτεταμένης ανεργίας οδηγεί σε νέα πτώση των τιμών. Αυτό θα γίνεται μέχρι του σημείου που η συνολική πλέον προσφορά προϊόντων θα έχει μειωθεί τόσο πολύ ώστε να ανατραπεί το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα αυτή σε σχέση με την προσφορά ζήτηση θα οδηγήσει την οικονομία στην ανάκαμψη έτσι ώστε να ξεκινήσει ένας νέος οικονομικός κύκλος. (Δρ. Θεόδωρος Θεοδώρου)

2.5.2 ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ

Οι οικονομικές διακυμάνσεις οφείλονται τόσο σε μη οικονομικούς παράγοντες(εξωγενείς) όσο και σε οικονομικούς(ενδογενείς). Οι εξωγενείς παράγοντες είναι απρόοπτα γεγονότα που δεν μπορούν να προβλεφθούν όπως οι πόλεμοι, οι σεισμοί, οι πλημμύρες. Οι ενδογενείς παράγοντες είναι εκείνοι που δημιουργούνται και επενεργούν μέσα στο υπάρχον οικονομικό σύστημα. Τέτοιοι παράγοντες είναι η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά τη φάση της υπερθέρμανσης, η μειωμένη αγοραστική δύναμη του πληθυσμού σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η διακύμανση του επιτοκίου κ.λπ. (Δρ. Θεόδωρος Θεοδώρου).

2.5.3 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)

Το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος για την άμβλυνση του οικονομικού κύκλου λέγεται αντικυκλική πολιτική. Η αντικυκλική πολιτική διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

1) *Επεκτατική πολιτική.*

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση με σκοπό να την οδηγήσει ξανά στην ανάκαμψη. Επειδή στη φάση της ύφεσης το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επενδύσεων και κατ' επέκταση η ανεργία, ουσιαστικά τα μέτρα της επεκτατικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας σπουδαιότερα των οποίων είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών, και η μείωση των φόρων και του επιτοκίου.

2) *Περιοριστική Πολιτική.*

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται στη φάση της υπερθέρμανσης για να αποτρέψει την οικονομική κάμψη. Επειδή στη φάση αυτή το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι ο πληθωρισμός εξαιτίας των υπερβολικών επενδύσεων ουσιαστικά τα μέτρα της περιοριστικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού σπουδαιότερα των οποίων είναι η μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φόρων και του επιτοκίου. (Δρ. Θεόδωρος Θεοδώρου)

2.6 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Μια οικονομική κρίση αποτελείται από δυο προδρόμους, την εκδήλωση της κρίσης και τη διαδικασία αποκατάστασης. Όπως έχει γράψει ο Coombs «Η κρίση δεν συμβαίνει έτσι απλά, εξελίσσεται».

Στην βιβλιογραφία συναντούμε τρεις ταξινομήσεις επηρεασμένες από τον κύκλο ζωής της κρίσης:

- Τα 4 στάδια του κύκλου ζωής της κρίσης (Fink 1986)
- Τα 5 στάδια του κύκλου ζωής (Mitroff 1994)
- Ένα μοντέλο τριών βασικών σταδίων (Coombs 2007)

Ο Fink είναι ένας από τους πρώτους που θεώρησαν την κρίση σαν ένα μεγάλο γεγονός. Χωρίζει την κρίση σε 4 στάδια:

- 1) Σημαντικά στοιχεία ή ενδείξεις μιας αναδυόμενης κρίσης.
- 2) Το ξέσπασμα της κρίσης.
- 3) Τα αποτελέσματα της κρίσης και οι προσπάθειες να ξεπεραστεί.
- 4) Να βρεθούν σημάδια που να αποδεικνύουν στους ενδιαφερόμενους ότι έχει τελειώσει.

Το μοντέλο του Mitroff απαρτίζεται από 5 στάδια:

- 1) Μελέτη στοιχείων.
- 2) Παράγοντες ρίσκου, αναζήτηση και μείωση.
- 3) Πρόληψη από τις συνέπειες της κρίσης.
- 4) Φάση αποκατάστασης.
- 5) Οι διαχειριστές της κρίσης σχολιάζουν και μαθαίνουν από αυτή.

Η ουσιαστική διαφορά των δυο μοντέλων είναι στην τελευταία φάση. Ο Fink επικεντρώνεται στην εξέλιξη της κρίσης, ενώ ο Mitroff επικεντρώνεται στις προσπάθειες των managers για να διαχειριστούν την εξέλιξη της κρίσης.

Το τελευταίο μοντέλο το έχουν προτείνει αρκετοί συγγραφείς, είναι και το πιο πρόσφατο, και είναι μια προσέγγιση τριών σταδίων. Τα άλλα στάδια των Fink και Mitroff ενσωματώνονται στις φάσεις αυτού του μοντέλου.

- 1) **Πριν την κρίση:** περίοδος επώασης της κρίσης όπου μια σειρά από προειδοποιητικά σημάδια έρχονται στην επιφάνεια πριν από την εκδήλωση της κρίσης.
- 2) **Εκδήλωση της κρίσης:** μια σειρά γεγονότων σε ασταθή ή κρίσιμο χρόνο ενώ συμβαίνει μια αποφασιστική αλλαγή.
- 3) **Μετά την κρίση:** περίοδος στη οποία αποκαθίσταται το επίπεδο ασφάλειας. Οι μηχανισμοί αντιμετώπισης όπως επίσης και η γνώση έχουν την αφετηρία τους εκεί. (Coombs, 2007)

2.6.1 ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ MANAGEMENT ΣΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Οι δραστηριότητες του management προσανατολίζονται σε ενέργειες που λαμβάνονται για τη μείωση των γνωστών κινδύνων που οδηγούν σε κρίση. Αφορούν τη μελέτη στοιχείων, την πρόληψη και την προετοιμασία κρίσεων.

- **Μελέτη στοιχείων:** οι διαχειριστές έκτακτης ανάγκης θα πρέπει να ανιχνεύουν προειδοποιητικά σημάδια, να συλλέγουν πληροφορίες γι' αυτά και να αναλύουν αυτές τις πληροφορίες.
- **Πρόληψη από την κρίση:** οι διαχειριστές πρέπει να κάνουν προσπάθειες για να μειώσουν το επίπεδο κινδύνου της κρίσης.
- **Προετοιμασία της κρίσης:** οι διαχειριστές πρέπει να είναι έτοιμοι όταν παρουσιάζεται μια κρίση. Θα πρέπει να έχουν ένα πλάνο και μια ομάδα διαχείρισης της κρίσης, που θα ελέγχει την κρίση και θα εντοπίζει τις αδυναμίες της.

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Όταν ξεσπά μια κρίση οι διαχειριστές πρέπει να αντιδράσουν γρήγορα, με ακρίβεια και συνέπεια μέχρι να θεωρηθεί ότι επιλύθηκε. Αυτή η φάση περιλαμβάνει την:

- **Αναγνώριση της κρίσης:** οι διαχειριστές πρέπει να αναλύσουν την κρίση, το πώς εξελίσσεται και να κάνουν το καλύτερο σε κάθε χρονική στιγμή.
- **Αντιμετώπιση της κρίσης:** οι διαχειριστές πρέπει να ακολουθήσουν διαδικασίες ή σχέδια διαχείρισης έτσι ώστε να μειώσουν τις επιπτώσεις και τις παράπλευρες απώλειες της κρίσης.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Το management πρέπει να βάλει σε σειρά κάποιες διαδικασίες για να επανέλθει η κατάσταση όπως ήταν πριν την κρίση. Αυτές είναι η:

- **Αποκατάσταση:** σε αυτή τη φάση γίνονται διορθωτικές ενέργειες για την επίλυση των προβλημάτων που δημιούργησε η κρίση. Αυτή η φάση έχει μεγαλύτερη διάρκεια από την εκδήλωση της κρίσης γιατί οι συνέπειες μιας κρίσης είναι εκτεταμένες και δύσκολες στην επίλυσή τους.
- **Αξιολόγηση της διαχείρισης κρίσεων:** όταν τελειώσει η κρίση είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό γιατί συνέβη και πως μπορούμε να αποφύγουμε να ξανασυμβεί κάτι τέτοιο. Οι διαχειριστές πρέπει να αναλύσουν τις διαδικασίες για να τις βελτιώσουν στο μέλλον και πρέπει να μάθουν από τα λάθη τους.
- **Προετοιμασία διαχείρισης μιας επόμενης κρίσης:** οι διαχειριστές πρέπει να προετοιμάζονται για την επόμενη κρίση με σκοπό να βελτιώσουν τον τρόπο διαχείρισής της. (Coombs, 2007)

2.7 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ο πληθωρισμός είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα οι ανεπτυγμένες οικονομίες. Και παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στις οικονομικές κρίσεις των τελευταίων ετών. Πληθωρισμός είναι η τάση αύξησης του γενικού επιπέδου τιμών στην οικονομία, με αποτέλεσμα τη συνεχή μείωση της αγοραστικής δύναμης του χρήματος. Το αντίθετο φαινόμενο, που παρατηρείται σπάνια, ονομάζεται αντιπληθωρισμός, εκεί παρατηρείται συνεχής και αισθητή μείωση των τιμών. Ρυθμός πληθωρισμού είναι η ποσοστιαία μεταβολή του

επιπέδου τιμών σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. (Ράπανος –Καπλανογλου ,2011)

Ο πληθωρισμός είναι ένα φαινόμενο με αρνητικές συνέπειες στην οικονομία, ασκεί σημαντικές επιδράσεις στους τομείς της οικονομίας και διαταράσσει την ομαλή λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Ο πληθωρισμός ενισχύει την άνιση κατανομή του εισοδήματος, μειώνει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, περιορίζει την ροπή για αποταμίευση γιατί μειώνει την αξία των αποταμιεύσεων και τέλος μειώνει την αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων, ιδιαίτερα των ατόμων που έχουν σταθερό εισόδημα ή αυξάνεται με μικρότερο ρυθμό από αυτόν του πληθωρισμού(π.χ. συνταξιούχοι, μισθωτοί)

Υπάρχουν όμως και κάποιες ομάδες που ευνοούνται από τον πληθωρισμό, όπως άτομα που το εισόδημά τους προέρχεται από κέρδη, τα οποία αυξάνονται με τον πληθωρισμό, και άτομα που δανείζονται αλλά αυτό είναι ζημιογόνο για τους δανειστές.

2.7.1 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Τα είδη πληθωρισμού είναι πολλά: εισαγόμενος, κατευθυνόμενος, αδράνειας, εμφανής, αφανής αλλά τα πιο βασικά είναι τα εξής:

- **Πληθωρισμός ζήτησης:** είναι αποτέλεσμα υπερβάλλουσας ζήτησης. Εμφανίζεται σε περιόδους έντονης οικονομικής δραστηριότητας, με την αύξηση των τιμών των παραγωγικών συντελεστών να προκαλεί αύξηση του κόστους παραγωγής και αύξηση της τιμής των προϊόντων. Αυτό συμβαίνει γιατί η προσφορά δεν προσαρμόζεται κατευθείαν με την αυξημένη ζήτηση και αυτό έχει σαν συνέπεια την αύξηση των τιμών μέχρι να εξισωθεί η ζήτηση με την προσφορά. Αυτή η ζήτηση προέρχεται από: νοικοκυριά, επιχειρήσεις, δημόσιες δαπάνες.
- **Πληθωρισμός κόστους:** εμφανίζεται σε περιόδους χαμηλής ζήτησης και οφείλεται σε ατέλειες του μηχανισμού αγοράς και στους φόρους. Δημιουργείται από την αύξηση του κόστους των προϊόντων από: την επιχείρηση, τους εργαζομένους, το κράτος, τις τιμές των πρώτων υλών ή των εισαγόμενων αγαθών.
- **Στασιμοπληθωρισμός:** παρατηρείται όταν έχουμε αύξηση των ποσοστών ανεργίας παράλληλα με την αύξηση του πληθωρισμού. Έτσι, έχουμε

ένδειξη μη αποτελεσματικής αγοράς γιατί τα ποσοστά της ανεργίας κινούνται αντίστροφα με τον πληθωρισμό.

Ο πληθωρισμός επηρεάζει περισσότερο τις ομάδες όπου δαπανούν μεγάλο ποσοστό του εισοδήματός τους σε αγαθά που οι τιμές τους αυξάνονται περισσότερο. Με τον πληθωρισμό παρατηρείται συνεχής και σταθερή πτώση της αξίας του χρήματος. Όταν γνωρίζεις τα αίτια που υπάρχει μια κατάσταση είναι πιο εύκολο να λάβεις μέτρα για την αντιμετώπισή της, αυτό ισχύει και με το φαινόμενο του πληθωρισμού. Τα αίτια συνήθως είναι πολλά και διαφορετικά και επηρεάζονται από την εποχή και την κάθε κατάσταση που διαδραματίζεται σε αυτή. Στην σημερινή αγορά έχουν διαφοροποιηθεί τα πράγματα, ακολουθούνται νέοι νόμοι και υπάρχουν συγκεκριμένοι παράγοντες που καθορίζουν τις τιμές και τα εισοδήματα. Ο πληθωρισμός θεωρείται πλέον ασθένεια της εποχής και σε συνδυασμό με την ανεργία είναι μέρος της καθημερινότητας μας.

2.8 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο 2^ο κεφάλαιο για να κατανοήσουμε τι είναι οικονομική κρίση ξεκινάμε δίνοντας τον ορισμό της. Στην συνέχεια κάνουμε μια ιστορική αναδρομή σε οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος και παρατηρούμε ότι είναι κάτι που συνέβαινε από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι σημαντικότερες κρίσεις των τελευταίων 100 ετών ήταν χρονολογικά οι εξής:

1. Κρίση 1901 – 1903 Wall Street.
2. Κρίση 1929 – 1932 Wall Street. (Η σημαντικότερη που επηρέασε σχεδόν ολόκληρο τον κόσμο)
3. Κρίση 1973 -1974 London.
4. Κρίση 1990 – 2003 Japan.
5. Κρίση 2000 – 2002 Nasdaq ΗΠΑ.

Έπειτα παρουσιάζονται τα 3 κύρια είδη οικονομικών κρίσεων:

1. Νομισματική κρίση.
2. Τραπεζική κρίση.
3. Φούσκα.

Μετά αναφέρονται γενικά ποια μπορεί να είναι τα αίτια μιας κρίσης, οι συνέπειες αλλά και τα χαρακτηριστικά της. Παρουσιάζονται οι φάσεις του

οικονομικού κύκλου. Αναλύεται πως μια οικονομία οδηγείται από την ύφεση στην ανάκαμψη αλλά και το αντίστροφο.

Αναλύονται τα κυριότερα χαρακτηριστικά των φάσεων που είναι η ανάκαμψη, η υπερθέρμανση, η κάμψη αλλά και η ύφεση. Τα αίτια αλλά και οι τρόποι αντιμετώπισης των οικονομικών διακυμάνσεων. Οι Funk και Mitroff είναι οι οικονομολόγοι που θεώρησαν την οικονομική κρίση ως ένα μεγάλο γεγονός. Ο Coombs (2007) με βάση τις μελέτες των προαναφερθέντων ανέπτυξε ένα μοντέλο 3 σταδίων της οικονομικής κρίσης. Τα 3 στάδια είναι τα εξής:

1. Πριν την κρίση.
2. Εκδήλωση της κρίσης.
3. Μετά την κρίση.

Και το τελευταίο κομμάτι του 2^{ου} κεφαλαίου ασχολείται με τον πληθωρισμό. Ένα από τα σημαντικότερα μεγέθη που επηρεάζει πολύ μια οικονομία και με καλό αλλά το πιο σύνηθες είναι με άσχημο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΗΠΑ 2008

3.1 ΠΩΣ ΞΕΚΙΝΗΣΑΝ ΟΛΑ

Αυτό που συνέβη το 2008 μπορούμε να το παρομοιάσουμε με μια καταιγίδα που όταν έφτασε σε οριακό σημείο ξέσπασε και στο πέρασμά της παρέσυρε τα πάντα.

Η κρίση ξεκίνησε από τις αγορές των ΗΠΑ αλλά επηρέασε σε σύντομο χρονικό διάστημα τις περισσότερες αγορές του κόσμου. Περνώντας ο καιρός βγήκε στην επιφάνεια η σοβαρότητα της κατάστασης αυτής και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το πρόβλημα να πάρει άλλες διαστάσεις. Αυτό μας δείχνει το πόσο στενά συνδεδεμένες είναι οι παγκόσμιες αγορές. Έτσι η κρίση άρχισε σαν περιφερειακό πρόβλημα αλλά πολύ γρήγορα έγινε παγκόσμιο.

Υπήρχε θετική ατμόσφαιρα στις αγορές πριν το ξέσπασμα της κρίσης, με τις κτηματομεσιτικές αγορές να κερδίζουν αξία και τις τιμές του πετρελαίου να έχουν ανοδική πορεία γιατί υπήρχαν προοπτικές αύξησης της ζήτησης. Η αύξηση των τιμών του πετρελαίου σε συνδυασμό με την ξηρασία προκάλεσαν άνοδο στις τιμές των τροφίμων, που προμήνησε την κρίση.

Οι τράπεζες σχεδίασαν την χορήγηση πιστώσεων στον κτηματομεσιτικό τομέα εξαιτίας της ανοδικής πορείας αυτής της αγοράς και υπολόγιζαν ότι θα έχουν υψηλά κέρδη από αυτές. Από αυτές τις πιστώσεις θα μπορούσαν να επωφεληθούν και οι πελάτες με χαμηλό εισόδημα. Όταν αυξήθηκαν οι αξίες των κατοικιών, οι ιδιοκτήτες που απέκτησαν σπίτια μέσω στεγαστικών δανείων, τους δόθηκε περαιτέρω δανειοδότηση υποθηκεύοντας την επιπρόσθετη αξία.

Οι τράπεζες δεν περίμεναν την πληρωμή των δάνειων, προωθούσαν ομόλογα στην αγορά και τα οποία ξανά δανειοδοτούσαν. Οι αγοραστές ομολόγων με την σειρά τους τα πουλούσαν στην αγορά, σε επενδυτές σαν ομόλογα και μετοχές.

Όταν στις ΗΠΑ άρχισε η πτώση της αξίας των κατοικιών οι δανειολήπτες που είχαν χαμηλό εισόδημα τους ήταν δύσκολο να αποπληρώσουν τις δόσεις και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την κατάσχεση αυτών των κατοικιών. Έτσι, είχαμε αύξηση στην προσφορά των κατοικιών και σημειώθηκαν μεγαλύτερες πτώσεις στις

αξίες. Αυτό είχε σαν φυσικό επακόλουθο την πτώση των ομολόγων που βασίζονταν στα ενυπόθηκα δάνεια. Οι τράπεζες αντιμετώπισαν προβλήματα κεφαλαίου και ρευστοποίησης. Το πρόβλημα ρευστοποίησης έπρεπε να λυθεί με πίστωση από άλλα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, αλλά επειδή η κατάσταση ήταν ασαφής και το ρίσκο ήταν μεγάλο, το κόστος της πίστωσης αυξανόταν. Έτσι υπήρχε μια σμίκρυνση στο οικονομικό περιβάλλον εξαιτίας των τραπεζών που δεν είχαν την πρόθεση να δώσουν δάνεια.

Αυτό έβλαψε σημαντικά άτομα, επιχειρήσεις αλλά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Πολλά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είχαν απομείνει με ενυπόθηκα περιουσιακά στοιχεία, που είχε μειωθεί απότομα η αξία τους και δεν έφερναν τα χρήματα που απαιτούνταν για την πληρωμή των δανείων. Αυτό στέρησε το απόθεμα των μετρητών και περιορίσε την πίστωση και την ικανότητά τους να κάνουν νέα δάνεια.

Υπήρχαν και άλλοι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των φθηνών πιστώσεων που κατέστησε πολύ εύκολο για τους ανθρώπους να αγοράσουν σπίτια αλλά και να κάνουν και άλλες επενδύσεις που βασίζονταν στην κερδοσκοπία. Οι φθηνές πιστώσεις δημιούργησαν περισσότερα χρήματα στο σύστημα και οι άνθρωποι ήθελαν να ξοδέψουν αυτά τα χρήματα. Τα χρησιμοποιούσαν αγοράζοντας σπίτια, προκαλώντας έτσι την αύξηση της ζήτησης και κατ' επέκταση του πληθωρισμού. Εταιρίες ιδιωτικού μετοχικού κεφαλαίου έδωσαν δισεκατομμύρια δολάρια του χρέους για να αγοράσουν εταιρίες και δημιούργησαν εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια χωρίς να δημιουργείται κάτι που να έχει ουσιαστική αξία. Η κερδοσκοπία στην τιμή του πετρελαίου αλλά και η υψηλή ανεργία αύξησε περαιτέρω τον πληθωρισμό.

Απληστία. Η αμερικανική οικονομία είναι χτισμένη με πίστωση. Η πίστωση είναι ένα καλό εργαλείο αλλά μόνο όταν χρησιμοποιείται με σύνεση. Για παράδειγμα, η πίστωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το ξεκίνημα ή την επέκταση μιας επιχείρησης που αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την αγορά μεγάλων αντικειμένων όπως σπίτια και αυτοκίνητα. Και πάλι δημιουργούνται περισσότερες θέσεις εργασίας και ικανοποιούνται οι ανάγκες των ανθρώπων. Όμως κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας η πίστωση ήταν ανεξέλεγκτη στην χώρα της Αμερικής.

Οι μεσίτες των υποθηκών που λειτουργούν ως μεσάζοντες παίρνουν την ευθύνη για τα δάνεια άλλων με την μορφή ενυπόθηκων στοιχείων(μετά από τη

λήψη μιας αμοιβής για τους εαυτούς τους που προερχόταν από το δάνειο). Οι ουτοπικές και επικίνδυνες υποθήκες έγιναν κοινότοπες και οι τραπεζίτες που ενέκριναν αυτά τα δάνεια απαλλάσσονταν οι ίδιοι από την ευθύνη. Τοποθετούσαν αυτές τις “κακές” υποθήκες με άλλες και τις μεταπωλούσαν σαν «επενδύσεις».

Χιλιάδες άνθρωποι πήραν δάνεια μεγαλύτερα από αυτά που μπορούσαν να ανταπεξέλθουν ελπίζοντας είτε ότι θα μπορούσαν να δώσουν το σπίτι βγάζοντας κέρδος, είτε περιμένοντας την πτώση των επιτοκίων έχοντας ως απώτερο σκοπό μια καινούρια επένδυση. Πολλοί άνθρωποι έγιναν γρήγορα πλούσιοι και ακόμα περισσότεροι ήταν αυτοί που ήθελαν να τους μιμηθούν. Πριν καιρό το μόνο που χρειαζόταν κάποιος για την αγορά ενός σπιτιού ήταν να δώσει το λόγο του ότι θα μπορούσε να πληρώσει τη δόση του δανείου του. Οι μεσίτες αν και γνώριζαν την κατάσταση δεν είχαν λόγο να μην πουλήσουν ένα σπίτι, αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Όλα αυτά τα ενυπόθηκα δάνεια ήταν σαν ωρολογιακές βόμβες όπου κάποια στιγμή όπως ήταν λογικό έσκασαν.

Η κατάρρευση της στεγαστικής αγοράς πυροδότησε μια αλυσιδωτή αντίδραση στην αμερικάνικη οικονομία. Ιδιώτες και επενδυτές δεν μπορούσαν να έχουν γρήγορο κέρδος από τα σπίτια τους, οι τιμές των υποθηκών ρυθμίστηκαν και προσαρμόστηκαν πολύ υψηλά και τα στεγαστικά δάνεια δεν ήταν πλέον προσιτά για πολλούς ιδιοκτήτες ακινήτων. Πολλοί οφειλέτες δεν μπορούσαν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους αφήνοντας επενδυτές και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μουνδιασμένους. (Calomiris, 2011)

Αυτό προκάλεσε μαζικές απώλειες σε στεγαστικά δάνεια που απαιτούσαν τιτλοποίηση και πολλές τράπεζες και εταιρίες άρχισαν να αιμορραγούν. Αυτό προκάλεσε και ένα πλεόνασμα κατοικιών στην αγορά το οποίο μείωσε την τιμή της κατοικίας και επιβράδυνε την ανάπτυξη νέων κτιρίων έχοντας ως αποτέλεσμα χιλιάδες εργολάβοι και οικοδόμοι να μείνουν άνεργοι. Οι μειωμένες τιμές των κατοικιών προκάλεσαν περαιτέρω επιπλοκές, γιατί πολλά σπίτια άξιζαν πολύ λιγότερο από την αξία των ενυπόθηκων δανείων με αποτέλεσμα κάποιοι ιδιοκτήτες να τα παρατήσουν αντί να πληρώσουν το δάνειό τους.

Αυτές οι τεράστιες απώλειες είχαν σαν αποτέλεσμα πολλές τράπεζες να γίνουν πιο αυστηρές με τις δανειστικές τους απαιτήσεις. Βέβαια, ήταν ήδη πολύ αργά για πολλές από αυτές, η ζημιά είχε ήδη γίνει. Αρκετές τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα συγχωνεύτηκαν ή εξαγοράστηκαν. Άλλοι είχαν την τύχη να λάβουν ένα βοήθημα από την κυβέρνηση όπου τους βοήθησε στην ομαλή

λειτουργία τους. Πολλά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είχαν φορτωθεί επικίνδυνα τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια και δεν είχαν περιθώρια για νέα πίστωση. Δυστυχώς, οι τράπεζες παραμένουν στο παιχνίδι με τα δάνεια. Αν τα δάνεια δεν έχουν θετική ταμειακή ροή και δεν μπορούν να δανείσουν καινούρια χρήματα σε ιδιώτες και επιχειρήσεις επέρχεται η πτώση αυτών των ιδρυμάτων.

Η ιδέα πίσω από την οικονομική βοήθεια της κυβέρνησης είναι να αγοραστούν τα εν λόγω επικίνδυνα τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια από χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Δίνοντας την δυνατότητα σε αυτές τις τράπεζες να δανείζουν περισσότερα χρήματα σε ιδιώτες και επιχειρήσεις με σκοπό την τόνωση της οικονομίας.

Η πίστωση προωθεί την ανάπτυξη και την απασχόληση αν τη χειριστείς σωστά. Η αλόγιστη χρήση της πίστωσης έχει καταστροφικές συνέπειες. Αυτό άργησε πάρα πολύ να το καταλάβει ο απλός κόσμος και ήταν ήδη η κατάσταση εκτός ελέγχου.

3.2 LEHMAN BROTHERS

Πριν γίνει αυτό το μεγάλο μπαμ υπάρχουν κάποια σημαντικά γεγονότα που συνετέλεσαν σε αυτήν την κρίση. Κάποιες σημαντικές ημερομηνίες είναι οι εξής:

2007

- **Φεβρουάριος:** Η αποπληρωμή των στεγαστικών δανείων έρχεται στο προσκήνιο, αυτό προμηνύει την διάλυση πολλών τραπεζικών ομίλων.
- **Ιούνιος:** Ο επενδυτικός κολοσσός της Bear Sterns είναι η πρώτη τράπεζα που φέρει σημάδια κρίσης.
- **Αύγουστος:** Οι κεντρικές τράπεζες δίνουν περισσότερο ρευστό στο τραπεζικό σύστημα και τα παγκόσμια χρηματιστήρια πέφτουν παταγωδώς.
- **Σεπτέμβριος:** Η πέμπτη μεγαλύτερη τράπεζα της Αγγλίας η Northern Rock πήρε δάνειο από την τράπεζα της Αγγλίας για να μην χρεοκοπήσει. Αυτό όμως είχε σαν αποτέλεσμα πολλοί καταθέτες να πανικοβληθούν και να αποσύρουν τα χρήματά τους.
- **Οκτώβριος:** Η Citygroup στην Αμερική δηλώνει ότι έχει επηρεαστεί από την διαγραφή περιουσιακών στοιχείων ύψους 4 δισεκατομμυρίων ελβετικών φράγκων, ποσό που συνδεόταν με στεγαστικά δάνεια.

- **Δεκέμβριος:** Σημάδια ύφεσης έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στην αμερικάνικη οικονομία εξαιτίας της κρίσης στον χώρο των ακινήτων.

2008

- **Φεβρουάριος:** Η Northern Rock κρατικοποιείται από την βρετανική κυβέρνηση διότι δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει πλέον την κατάσταση που υπήρχε.
- **Μάρτιος:** Η FED δηλώνει πως θέλει να παράσχει βοήθεια 200 δισεκατομμύρια δολάρια σε ορισμένες τράπεζες που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Επίσης, η FED στηρίζει οικονομικά τη συμφωνία εξαγοράς της Bear Sterns από τη JP Morgan Chase.
- **Ιούλιος/Αύγουστος:** Τα πράγματα δυσκολεύουν για τη Freddie Mac και Fannie Mae με την κατάρρευση των μετοχών τους.
- **Σεπτέμβριος:** Το υπουργείο οικονομικών αναλαμβάνει τους δυο κολοσσούς με σκοπό την αναδόμησή τους, αυτή η κίνηση ερμηνεύεται θετικά από την αγορά. Την περίοδο που το οικοδομικό όργιο βρισκόταν σε εξέλιξη και τα επιτόκια ήταν ακόμα χαμηλά, μία νέα κατηγορία οικονομικών συμφωνιών έκανε την εμφάνισή της, τα στεγαστικά δάνεια υψηλού ρίσκου (subprime). Αυτά συνιστούσαν μία νέα κατηγορία επενδυτικών προϊόντων, τα Collateralized Debt Obligations (CDO), χρηματοπιστωτικά παράγωγα που στηρίζονταν στις αξιολογήσεις των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων. Τα νέα προϊόντα κατέκλυσαν την παγκόσμια αγορά, εμπορικές τράπεζες, χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και επενδυτές από όλο τον κόσμο έσπευσαν να επωφεληθούν από αυτά. Γνωστοί οίκοι αξιολόγησης όπως οι Moody' s, Standard & Poor' s και Fitch αξιολογούσαν εσκεμμένα με AAA τους τίτλους αυτούς, αν και οι αναλυτές γνώριζαν πολύ καλά ότι οι τιτλοποιήσεις αυτές και τα άλλα σύνθετα ομόλογα που αξιολογούνταν ως υψηλής εμπιστοσύνης και ελάχιστου επενδυτικού ρίσκου συνιστούσαν στην πραγματικότητα ένα «καρκίνωμα». Όταν οι τιμές των ακινήτων μειώθηκαν με τις κατασχέσεις να φτάνουν ακόμα και το 14% των στεγαστικών, τότε οι επίδοξοι επενδυτές που είχαν εμπιστευτεί τα subprimes υπέστησαν σοβαρές απώλειες. Η Lehman Brothers ήταν μία από αυτούς.

Και καταλήγουμε στην 15^η Σεπτεμβρίου του 2008 όπου η Lehman Brothers η τράπεζα που πρωταγωνιστούσε στο οικονομικό γίγνεσθαι επί 158 χρόνια, και επιβίωσε και από το κραχ του 1929, ήταν γραφτό της να καταρρεύσει σε ένα μόνο Σαββατοκύριακο. Αν και ήταν η 4^η μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ ανακοίνωσε την απόφασή της να κηρύξει πτώχευση καθώς απέτυχε να βρει αγοραστή και η κυβέρνηση δεν προθυμοποιήθηκε να την βοηθήσει. «Σοκ και δέος» προκάλεσε στις παγκόσμιες αγορές η αίτηση που υπέβαλλε για υπαγωγή στο κεφάλαιο 11 του αμερικανικού Πτωχευτικού Κώδικα. Αποτελώντας τη μεγαλύτερη χρεοκοπία που έχει γίνει ποτέ στις ΗΠΑ η Lehman Brothers με περιουσιακά στοιχεία ύψους 639 δισεκατομμυρίων δολαρίων ξεπέρασε την WorldCom το 2002 γιατί διέθετε περιουσιακά στοιχεία ύψους μόνο 107 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Με την κατάρρευσή της μπορούμε να πούμε ότι σηματοδοτήθηκε η μεγαλύτερη μεταπολεμική παγκόσμια κρίση. Τα νέα για την κατάρρευση της L.B είχαν ήδη αρχίσει, σε επίπεδο φημολογίας, να κάνουν το γύρω του κόσμου λίγες ημέρες νωρίτερα. Ποιος όμως θα μπορούσε να φανταστεί ότι ένας τραπεζικός κολοσσός όπως η Lehman Brothers θα κατέρρεε σαν «χάρτινος πύργος»;

Η απόφαση της τράπεζας να ρισκάρει στην αγορά ακινήτων και τα «τοξικά» ομόλογα είχε ως αποτέλεσμα να υποστεί μεγάλες απώλειες. Στο δεύτερο τρίμηνο του 2008 ανέφερε ζημιές ύψους 2,8 δις δολαρίων, ενώ αναγκάστηκε να πουλήσει ενεργητικό αξίας 6 δις δολαρίων. Μόνο στο πρώτο εξάμηνο η μετοχή της Lehman έχασε το 73% της χρηματιστηριακής αξίας της, ενώ ένα μήνα πριν το τέλος ανακοίνωσε ότι θα απέλυε το 6% του προσωπικού της. Όταν κυκλοφόρησε η φήμη για την εξαγορά της από τράπεζα της Κορέας η μετοχή κατόρθωσε να ανέβει 5%, έως ότου γίνει γνωστό ότι οι συζητήσεις «ναυάγησαν», αφού το «μεγάλο αφεντικό» της Lehman ο Richard Fuld θεώρησε ότι η προσφορά αγοράς ήταν εξαιρετικά χαμηλή. Στις 10 Σεπτεμβρίου η Lehman ανακοίνωσε απώλειες ύψους 3,9 δις δολαρίων και την πρόθεσή της να βρει αγοραστή, ενώ έβλεπε τη μετοχή της να κατακρημνίζεται, ξεκινώντας αμέσως παρασκηνιακές συζητήσεις με την Bank of America και την Barclays.

Οι εργαζόμενοι της εταιρίας είχαν αρχίσει να αδειάζουν τα γραφεία τους μέσα στο σαββατοκύριακο χωρίς όμως να έχει ανακοινωθεί κάτι επισήμως. Κι έτσι τη «Μαύρη Δευτέρα» της 15ης Σεπτεμβρίου 2008, ο βιομηχανικός δείκτης Dow Jones έφτασε να υποχωρεί ενδοσυνεδριακά έως και 777 μονάδες (-7%), ο S&P υποχωρούσε 98 μονάδες (-8,1%) και ο δείκτης Nasdaq 200 μονάδες (-9,1%).

Εκείνη την ημέρα ο Dow Jones με πτώση 500 μονάδων έκλεισε με τις υψηλότερες μοναδιαίες απώλειες μετά τη συνεδρίαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Από την επόμενη κιάλας ημέρα ξεκίνησε ο «διαμελισμός» της Lehman, με την Barclays να αγοράζει δραστηριότητες ύψους 1,35 δις δολαρίων και την ιαπωνική Nomura Holdings να αναλαμβάνει τον ασιατικό βραχίονα της τράπεζας και κάποιες δραστηριότητες του ευρωπαϊκού έναντι 227 εκατ. δολαρίων. Ο άνθρωπος που πρωταγωνίστησε στο θρίλερ της Lehman μέχρι σήμερα αρνείται να αναγνωρίσει τις ευθύνες του. Αυτός είναι ο Richard Fuld, ο πρώην διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας, ο οποίος από αστέρι της Wall Street έγινε σύμβολο απληστίας και αντικείμενο χλευασμού από την υφήλιο. Η πτώση του ήταν τόσο απότομη όσο αυτή της Lehman, υποστηρίζει ότι δεν υπήρξαν λανθασμένοι χειρισμοί, αλλά κακές συγκυρίες στην αγορά και έλλειψη υποστήριξης από τις αμερικανικές Αρχές. Λίγους μήνες πριν την κατάρρευση της τράπεζας και ενώ η «φούσκα» στην αγορά ακινήτων είχε ήδη σκάσει, ο Fuld γνώριζε ότι οι ημέρες του ήταν μετρημένες λόγω των τοξικών δανείων που είχε συσσωρεύσει και δεν μπορούσε να ελέγξει. Όμως μέχρι την τελευταία στιγμή βρισκόταν σε άρνηση πιστεύοντας ότι θα βρεθεί ο από μηχανής θεός για να εξαγοράσει τον οργανισμό. Άλλωστε για εκείνον κάποιες τράπεζες «είναι πολύ μεγάλες για να πέσουν», βέβαια η πορεία τον διέψευσε.

Οι πληροφορίες που είδαν αργότερα το φως της δημοσιότητας δείχνουν το κλίμα που υπήρχε εκείνη την ημέρα. Οι servers πολλών ιστοσελίδων οικονομικής ενημέρωσης είχαν καταρρεύσει από τα αλληπάλληλα refresh των χρηστών που προσπαθούσαν να παρακολουθήσουν μέσω διαδικτύου την ταχύτητα της πτώσης των χρηματιστηριακών δεικτών αλλά και από την αυξημένη επισκεψιμότητα.

Η περίπτωση της L.B θυμίζει πολύ την κατάρρευση της Bank of United States το 1930. Η Bank of United States ήταν η 4^η μεγαλύτερη τράπεζα της Αμερικής με μεγάλο αριθμό καταθετών. Ήταν και αυτή εκτεθειμένη σε στεγαστικά δάνεια και όταν το 1929 άρχισε να υποχωρεί η αμερικανική οικονομία η τράπεζα εμφάνισε τα πρώτα της προβλήματα. Αρχικά υπήρξαν κάποιοι αγοραστές που θέλησαν να την εξαγοράσουν αλλά στην πορεία αποσύρθηκαν. Η κατάρρευση της Bank of United States την κατέστησε ως την μεγαλύτερη τραπεζική χρεοκοπία στην ως τότε ιστορία των ΗΠΑ. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτές οι δυο τράπεζες αν και τις χωρίζουν πολλές δεκαετίες είχαν βίους παράλληλους. (Anton Valukas)

3.3 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά από εκτιμήσεις έχει βγει το εξής συμπέρασμα: τον Σεπτέμβρη του 2008 ξέσπασε η μεγαλύτερη κρίση που έχει βιώσει το παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον μετά το κραχ του 1929. Ουσιαστικά η κρίση κάνει την εμφάνισή της το καλοκαίρι του 2007 προκαλώντας τριγμούς σε όλα τα χρηματιστήρια του κόσμου. Οι κεντρικές τράπεζες προσπαθούσαν να «σώσουν» το παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα, με συνεχείς “ενέσεις” ρευστότητας.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ τραπεζών ξέσπασε ξαφνικά: μέσα σε ελάχιστες ημέρες οι διαχειριστές χαρτοφυλακίων βρέθηκαν σε μια κατάσταση όπου όχι μόνο δεν μπορούσαν να πουλήσουν αλλά δε μπορούσαν καν να πάρουν τιμές για τραπεζικά ομόλογα και μάλιστα βραχυπρόθεσμα (δηλαδή η λήξη τους να ήταν εντός ενός ή δύο μηνών).

Ο κόσμος πίστευε ότι κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί μόνο σε τριτοκοσμικές χώρες. Οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες των ισχυρότερων χωρών του πλανήτη προέβησαν σε παρεμβάσεις, προκειμένου να αυξήσουν τη ρευστότητα στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα.

Η κρίση έκανε την εμφάνισή της τον Φεβρουάριο με Μάρτιο, όταν αποκαλύφθηκαν τα πρώτα προβλήματα με τα δάνεια subprime αλλά τότε θεωρήθηκε ένα «μικρό και περιορισμένο πρόβλημα». Η φούσκα των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ (την περίοδο 2000-2006 οι τιμές αυξήθηκαν πάνω από 100%) διευκόλυνε την υπερκατανάλωση (μέσω δανεισμού βασισμένου στην υπεραξία των ακινήτων) και αποτέλεσε τη βασική «πηγή» της κρίσης.

Η εκτόξευση των τιμών των κατοικιών στις ΗΠΑ οδήγησε σε μία ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (subprime), από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί.

Η αγορά των subprime έχοντας ως μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση -στην τιμή της κατοικίας αποτελούσε το υπόβαθρο δημιουργίας δομημένων προϊόντων που αγοράστηκαν από hedge funds, ασφαλιστικές εταιρείες, επενδυτικές τράπεζες εντός και εκτός των ΗΠΑ. Η αγορά των subprime στηρίχτηκε στο φθηνό χρήμα. Όταν τα επιτόκια άρχισαν να έχουν συνεχή άνοδο, όλο και περισσότεροι δανειολήπτες δεν ήταν πλέον σε θέση να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους.

- 1) Οι χρηματιστηριακές πτώσεις χωρίς την ύπαρξη χρηματιστηριακής φούσκας (όπως του 2000) δείχνουν ότι οι μεγάλες οικονομίες ήταν πολύ πιο άρρωστες από ότι έδειχναν οι οικονομικοί τους δείκτες. Η κρίση αυτή, αν και έπληξε τα χρηματιστήρια, δεν είναι χρηματιστηριακή αλλά κρίση οικονομικού μοντέλου και αδιεξόδων της υπερπαραγωγής, υπερκατανάλωσης, υπερδανεισμού και υπερκερδοσκοπίας.
- 2) Οι κεντρικοί τραπεζίτες μόλις ξέσπασε όλη αυτή η κατάσταση δεν έκαναν καμία παρέμβαση γιατί δεν γνώριζαν με ποιο τρόπο έπρεπε να παρέμβουν. Περίμεναν να δουν τις εξελίξεις για να αποφασίσουν τι έπρεπε να κάνουν. Αυτό και μόνο δείχνει την αποτυχία του οικονομικού τους μοντέλου.

Η κρίση στη δεύτερή της φάση πέρασε στην πραγματική οικονομία, ξεκίνησε με τις αυτοκινητοβιομηχανίες και στην συνέχεια εξαπλώθηκε σε αρκετούς κλάδους. Το 2010 είχαμε και την τρίτη φάση που ήταν η εξάπλωση στο δημοσιονομικό χρέος των ασθενέστερων κρατών της Ε.Ε. Δεν ήταν τυχαίο ότι η εξάπλωση της κρίσης στην τρίτη της φάση ξεκίνησε από τα υπερχρεωμένα κράτη της Ε.Ε γιατί στην ενοποιημένη οικονομική αγορά οι αποφάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων παίρνονται συλλογικά και ομόφωνα και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα είτε να μην θέλουν όλα τα κράτη να συμφωνήσουν σε μέτρα μείωσης των ελλειμμάτων και του χρέους, είτε οι αποφάσεις για βοηθητικά μέτρα στήριξης των οικονομιών να αργούν.

Αυτή η εξέλιξη ήταν αναπόφευκτη αφού στην προσπάθειά τους οι χώρες να στηρίξουν τις τράπεζες και να τονώσουν την ζήτηση στην οικονομία δαπάνησαν περισσότερα από αυτά που είχαν υπολογίσει, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι προϋπολογισμοί τους να είναι ελλειμματικοί και παρατηρήθηκε και αύξηση του δημόσιου χρέους τους. Σε κάποιες περιπτώσεις η συρρίκνωση της οικονομίας εξαιτίας της μετεξέλιξης της κρίσης σε πραγματική από χρηματοοικονομική, δυσχέραινε την κατάσταση ορισμένων χωρών αφού εκτός της αύξησης των ελλειμμάτων και των χρεών παράλληλα υπήρχε μείωση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος.

3.4 ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οι συνέπειες της κρίσης οφείλονται κυρίως στο μέγεθος της αγοράς στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ που ανέρχεται σε 12 τρις \$, εκ των οποίων το 75% είναι τιτλοποιημένα. Τον Αύγουστο του 2008 σχεδόν 10% των στεγαστικών δανείων βρισκόταν σε καθυστέρηση πληρωμών ή σε διαδικασία πλειστηριασμού. Η κρίση μεταφέρθηκε άμεσα στις χρηματοπιστωτικές αγορές των άλλων χωρών, προκαλώντας δραματική πτώση (40%-70%).

Τα αίτια αυτής της κρίσης είναι η αλόγιστη χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων, η υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων, η πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης, το σύστημα αμοιβών στον χρηματοπιστωτικό τομέα και το κανονιστικό πλαίσιο.

Ας εξετάσουμε αυτούς τους παράγοντες πιο αναλυτικά.

- 1) Η τιτλοποίηση είναι ένας μηχανισμός μετακίνησης στεγαστικών δανείων από τον ισολογισμό των εμπορικών και αποταμιευτικών τραπεζών στους ισολογισμούς άλλων διαμεσολαβητικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Για παράδειγμα, έχουμε ένα δάνειο αξίας 50.000 ευρώ που το αντικαθιστά ο διαμεσολαβητικός οργανισμός με τα ίδια χρήματα που χρησιμοποιούνται από την τράπεζα για καινούρια στεγαστικά δάνεια, που αυτά με την σειρά τους μεταφέρονται στο διαμεσολαβητικό οργανισμό όπου αυτός αντικαθιστά το στεγαστικό δάνειο με μετρητά κ.ο.κ Τα δάνεια αυτά χρηματοδοτούνται με ίδια κεφάλαια και έκδοση ίδιων ομολόγων.
- 2) Με τον παραπάνω τρόπο οι υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια φτάνουν σε υψηλό επίπεδο, ακόμη και 50 προς 1, σε αντίθεση με τη σχέση υποχρεώσεων προς ίδια κεφάλαια της τάξης 9 προς 1 που έχουν συνήθως οι τραπεζικοί οργανισμοί. Άρα, ο μηχανισμός αυτός της τιτλοποίησης δημιουργεί δυο προβλήματα:
- 3) Οι επενδυτικές τράπεζες που εξέδωσαν τα εταιρικά ομόλογα μειωμένης εξασφάλισης κατόρθωσαν να πείσουν τις εταιρείες διαβάθμισης να βαθμολογήσουν πολύ ψηλά (AAA, AA κλπ.) τα ομόλογα που είχαν σαν αντίκρισμα τα τιτλοποιημένα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης. Ένας από τους λόγους αυτής της «λανθασμένης» βαθμολόγησης είναι ο ηθικός κίνδυνος, η σχέση εξάρτησης δηλαδή που υπήρχε μεταξύ τους, αφού οι εταιρείες διαβάθμισης πληρώνονται από τις επενδυτικές τράπεζες που είναι

ανάδοχοι των ομολόγων. Επιπρόσθετα, για τη διασφάλισή τους, οι θεσμικοί επενδυτές αγόρασαν αξιόγραφα προστασίας έναντι του κινδύνου χρεωκοπίας των ομολόγων. Το άσχημο είναι ότι τα περισσότερα αξιόγραφα είχαν εκδοθεί ως επί το πλείστον από μια ασφαλιστική, την AIG. Με τους Αμερικάνους να δίνουν μεγάλη σημασία στην “διάσωσή” της, γιατί αν άφηναν ακόμα ένα μεγάλο ασφαλιστικό όμιλο να πτωχεύσει θα είχαν οδηγηθεί με μαθηματική ακρίβεια σε συστημική κρίση, με συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά ταμεία να απειλούνται. Αρχικά ο υπουργός οικονομίας, Χένρι Πόλσον, σε συνεργασία με τον πρόεδρο της Κεντρικής Τράπεζας, Μπεν Μπερνάνκε, έδωσε διετές δάνειο AIG ύψους 85 δισεκατομμυρίων δολαρίων με αντάλλαγμα το 80% αυτού του ασφαλιστικού μεγαθηρίου.

- 4) Παρόμοιο πρόβλημα δημιούργησε και το σύστημα αμοιβών στελεχών του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η δομή των αμοιβών των στελεχών έδινε ιδιαίτερη σημασία στη βραχυπρόθεσμη σε βάρος της μακροπρόθεσμης εταιρικής κερδοφορίας και κινδύνου. Αυτό ουσιαστικά έθεσε κίνητρα για αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων, ανεξάρτητα από τον πιστοληπτικό κίνδυνο των δανειοληπτών.

3.5 ΜΕΤΡΑ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Το 2008 κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο αντέδρασαν άμεσα στο να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης, ανακοινώνοντας σχέδια διάσωσης για την υποστήριξη των τραπεζών αλλά και την ανάκαμψη της οικονομίας. Τα μέτρα αυτά, που διέφεραν από χώρα σε χώρα, είχαν ως στόχο τη βελτίωση της ρευστότητας και την κινητοποίηση των επενδύσεων έτσι ώστε να αναθερμανθεί η οικονομία και να υπάρξει συγκράτηση τα απασχόλησης. Πάνω από 5 τρισεκατομμύρια δολάρια είχε προβλεφθεί ότι θα δαπανηθούν παγκόσμια για να στηριχθεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας. Η Γαλλία είχε σχέδιο 360 δις ευρώ, η Γερμανία 500 δις ευρώ, η Βρετανία 655,9 δις δολάρια, η ΗΠΑ 700 δις δολάρια, η Ελλάδα 28 δις ευρώ, προσέφεραν βοήθεια με μεγάλα πακέτα στήριξης. Η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Κύπρος, η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Ισλανδία είχαν αποφασίσει την εγγύηση των καταθέσεων αλλά και κάποιες από αυτές την στήριξη των ανθρώπων που είχαν επηρεαστεί από αυτήν την άσχημη κατάσταση.

3.6 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ

Το 2008 χαράχτηκε στην ιστορία για την οικονομική κρίση. Η κορύφωση της κρίσης βρήκε την ελληνική οικονομία εξαιρετικά αδύναμη να αντισταθεί και όλα τα δεδομένα έδειχναν κατακόρυφη πτώση του ρυθμού ανάπτυξης και συνακόλουθα της απασχόλησης. Το ερώτημα είναι γιατί συνέβησαν όσα συνέβησαν και πώς θα αντιμετωπίσουμε το μέλλον που προβάλλει δυσοίωνα για την αγορά εργασίας σε όλο τον κόσμο αλλά κυρίως στην Ελλάδα. Η κατάρρευση της «χάρτινης οικονομίας» στις ΗΠΑ- δηλαδή επενδυτικών τραπεζών, χρηματιστηριακών εταιρειών, κερδοσκοπικών κεφαλαίων- που έπαιζαν τεράστια κεφάλαια σε τίτλους και σύνθετα προϊόντα χωρίς να παράγουν τίποτε, προκάλεσε ντόμινο πτωχεύσεων σε όλο τον σύγχρονο κόσμο.

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, πρώτη επλήγη η Βρετανία η οποία ήταν ιδιαίτερα εκτεθειμένη στις χρηματοοικονομικές δραστηριότητες. Ο «μάγος», όπως αποκαλείται ο Βρετανός πρωθυπουργός Γκόρντον Μπράουν, ανέλαβε δράση. Δεν δίστασε να κρατικοποιήσει τράπεζες, να εγγυηθεί τις καταθέσεις, αλλά αυτό που δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει ήταν η ανεργία. Στις ΗΠΑ χάθηκαν το 2008 1.950.000 θέσεις εργασίας, στη Βρετανία η ανεργία εκτινάχθηκε στο υψηλότερο μεταπολεμικό επίπεδο μετά τη διάλυση του Σίτι και στην Ευρωπαϊκή Ένωση έμειναν περίπου 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι άνεργοι.

Έτσι, ήταν αναπόφευκτο ότι η ανεργία θα χτυπούσε και την πόρτα της Ελλάδας κάτι που είναι πολύ επίπονο για τα άτομα που έχουν έμειναν χωρίς εργασία αλλά και γι' αυτούς που φοβούνται ότι θα τους συμβεί στο μέλλον.

Η ελληνική οικονομία εισήλθε το 2009 σε ύφεση για πρώτη φορά από το 1993. Η ύφεση της ελληνικής οικονομίας μπορούμε να πούμε ότι συνεχίζεται ακόμα και σήμερα αλλά υπάρχουν πολλές υποσχέσεις για ανάκαμψη για το επόμενο χρονικό διάστημα. Οι «μαύρες» προβλέψεις που υπήρχαν για τη χώρα μας τα προηγούμενα χρόνια έρχονταν σε αντίθεση με τις προβλέψεις για την υπόλοιπη οικονομία που είχαν σημάδια ανάκαμψης πολύ πιο σύντομα από εμάς.

Πάντως, παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης ανεργίας στην Ευρωζώνη σημειώθηκαν στις χώρες που αντιμετώπιζαν δημοσιονομικές δυσκολίες με ταυτόχρονη οικονομική ύφεση. Μια από αυτές τις χώρες ήταν η δική μας με έρευνα που διεξήχθη τον Απρίλιο του 2010 κατατάσσοντάς την στην τρίτη

θέση με την μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Την πρώτη θέση κατείχε η Σλοβακία και την δεύτερη η Ιρλανδία.

Η μόρφωση του ανθρώπου είναι από τα πιο σημαντικά πράγματα που έχει να κάνει στην ζωή του. Αν και οι γονείς δίνουν τα πάντα για την μόρφωση των παιδιών τους αντί οι κόποι οι δικοί τους αλλά και των παιδιών τους να αναγνωρίζονται και να αξιοποιούνται στον τόπο μας αυτά τα παιδιά μπαίνουν σε ένα 'τρίλημμα' «ανεργία, υποαπασχόληση ή μετανάστευση». Πολλοί νέοι βρίσκουν ως μόνο τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης που υπάρχει στην χώρα μας την «φυγή» τους σε κάποια πόλη του εξωτερικού, που θα τους προσφέρει όσα αυτοί αναζητούν. Η λέξη ανεργία τους είναι άγνωστη. Δεν γνωρίζουν τι θα πει εργασιακή ανασφάλεια. Και βέβαια δεν αμείβονται με υπερβολικά χαμηλούς μισθούς όπως συμβαίνει στην Ελλάδα με χιλιάδες νέους επιστήμονες. Άτομα που έχουν φύγει στο εξωτερικό για εύρεση εργασίας δηλώνουν ότι οι κύριοι λόγοι της πράξης αυτής είναι ότι δεν υπάρχει ο φόβος της ανεργίας, νιώθουν εργασιακή ασφάλεια, αμείβονται ικανοποιητικά και για απόκτηση εμπειρίας. Έρευνα της εταιρίας ανθρώπινου δυναμικού Manpower δείχνει πως 9 στους 10 Έλληνες είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν για να βρουν δουλειά. Μάλιστα 4 στους 10 Έλληνες έχουν αλλάξει τόπο κατοικίας για λόγους εργασίας και απ' αυτούς περίπου το 31% επέλεξε το εξωτερικό. Από την ίδια έρευνα προκύπτει επίσης ότι περίπου 4 στους 10 θα μετακινηθούν στο μέλλον για διάστημα από 1 έως 3 χρόνια.

Έρευνες όπως αυτή αλλά και γενικά βλέποντας το πώς εξελίσσονται τα πράγματα γύρω μας πρέπει να ενημερωθούμε για τα επαγγέλματα που θα έχουν ζήτηση στο μέλλον όπως το προβλέπουν οι ειδικοί. Σε αυτό μας βοηθά το ισοζύγιο επαγγελμάτων που συνυπολογίζει τη ζήτηση και προσφορά που υπάρχει για κάθε επάγγελμα και προσδιορίζει αν είναι ανερχόμενο ή κατερχόμενο. Όταν για ένα επάγγελμα υπάρχουν περισσότερες θέσεις εργασίας από τα άτομα που ενδιαφέρονται και μπορούν να τις αναλάβουν, τότε το επάγγελμα αυτό και για τα επόμενα 5-10 χρόνια θεωρείται ανερχόμενο, έχει δηλαδή θετικές ή πολύ θετικές προοπτικές (υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας). Αν, αντίθετα, υπάρχουν λιγότερες θέσεις εργασίας από την αντίστοιχη προσφορά από πλευράς των νέων, των εργαζομένων ή των ανέργων, τότε το επάγγελμα αυτό θεωρείται κατερχόμενο, έχει δηλαδή περιορισμένες ή αρνητικές προοπτικές και είναι κορεσμένο (υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας).

Τα παραπάνω οδηγούν στη διαπίστωση, ότι δεν αρκεί να επιλέξει κανείς επαγγέλματα με μέλλον για να έχει μια επιτυχημένη καριέρα. Ούτε ότι τα κορεσμένα επαγγέλματα είναι το βέβαιο εισιτήριο για την ανεργία και την επαγγελματική αποτυχία. Αλλά για την πλειοψηφία των περιπτώσεων, είναι προτιμότερο να γίνεται ο κατάλληλος συνδυασμός της προσωπικότητας και των ενδιαφερόντων με επαγγέλματα που έχουν θετικές προοπτικές. Με δεδομένο ότι σε κάθε άνθρωπο δεν ταιριάζει μόνο ένα αλλά αρκετά διαφορετικά επαγγέλματα, είναι ασφαλώς προτιμότερο να επιλέξει από εκείνα που του ταιριάζουν και τον ενδιαφέρουν, τα επαγγέλματα με μέλλον και να αποφύγει όσα εμφανίζονται κορεσμένα.

Με τις ιλιγγιώδεις ταχύτητες με τις οποίες ανανεώνεται η σύγχρονη τεχνολογία, είναι φυσικό να αλλάζουν και οι δομές της απασχόλησης, των εργασιακών σχέσεων, των επαγγελμάτων, η ίδια φύση της εργασίας.

Για να βρεθεί το επάγγελμα που θα ακολουθήσουμε για την υπόλοιπη ζωή μας παίζουν ρόλο πολλοί παράγοντες. Πρέπει να είναι θετικές οι προοπτικές του ισοζυγίου επαγγελμάτων όπως είδαμε και παραπάνω. Στην συνέχεια αφού επιλεγούν τα κατάλληλα επαγγέλματα με τη βοήθεια των συμβούλων καριέρας, των τεστ επαγγελματικών επιλογών, είναι προτιμότερο στις περισσότερες περιπτώσεις, η τελική επιλογή να γίνεται προς την κατεύθυνση των επαγγελμάτων εκείνων που έχουν μέλλον. Καλό είναι να επιλέξουν το επάγγελμα που πραγματικά τους ταιριάζει, τους ενδιαφέρει και στις απαιτήσεις του οποίου μπορούν να αντεπεξέλθουν. Αλλά κάτι τέτοιο είναι προτιμότερο να συνδυαστεί με επαγγέλματα του μέλλοντος και όχι του παρελθόντος.

Επιπλέον, να μην ξεχνάμε ότι απαραίτητο δεδομένο για την επιτυχημένη καριέρα είναι η καλή γνώση του περιεχομένου και των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την άσκηση ενός επαγγέλματος και η συνεχής ανανέωσή τους, στα πλαίσια των σύγχρονων εξελίξεων της τεχνολογίας και της οικονομίας. Τα πράγματα στην αγορά εργασίας πριν μια δεκαετία ήταν διαφορετικά απ' ότι τώρα. Στην κατηγορία των επαγγελμάτων με «ανοιχτή» προοπτική άνηκαν: στελέχη διοίκησης επιχειρήσεων, υδραυλικοί - συντηρητές και εγκαταστάτες σωληνώσεων για το φυσικό αέριο, κοστολόγοι, διδακτικό προσωπικό ιδιωτικών φροντιστηρίων και σχολών αγγλικής και γερμανικής γλώσσας, στελέχη χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, νοσοκόμοι, ειδικοί διαχείρισης τουριστικών εκδηλώσεων, ειδικοί εφαρμογών πληροφορικής με πολυμέσα (multimedia), εγκαταστάτες και

συντηρητές τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού νέας τεχνολογίας, ειδικοί προσχολικής αγωγής δραστηριοτήτων δημιουργίας και έκφρασης, σύμβουλοι προσχολικής αγωγής ημερήσιας φροντίδας παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Οδεύουμε σε μια ριζική αναδιάρθρωση της δομής της απασχόλησης με κατακόρυφη συρρίκνωση του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα. Νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας, της οικονομίας και της κοινωνίας θα αποτελέσουν το ώριμο προϊόν της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και ειδικότερα της πληροφορικής και της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Το ζητούμενο είναι αν η εξέλιξη αυτή, που είναι όπως φαίνεται αναπόφευκτη, θα τεθεί στην υπηρεσία του ανθρώπου, του πολίτη, ή θα υποταχθεί σε αυτήν.

Αυτά βέβαια στην εποχή των αλλαγών που ζούμε αλλάζουν από στιγμή σε στιγμή. Γι' αυτό και η ανεργία χτυπάει κόκκινο. Η μη ύπαρξη εργασίας παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ψυχολογία του ανέργου γιατί αν και είναι πρόθυμος και διαθέσιμος να εργαστεί, δεν μπορεί να απορροφηθεί στην αγορά εργασίας. Ο άνθρωπος μέσω της εργασίας νιώθει ενεργό και δραστήριο μέλος της κοινωνίας, ότι προσφέρει και γι' αυτά που προσφέρει αμείβεται. Η κοινωνία και η οικογένεια μεγαλώνουν τα παιδιά δείχνοντάς τους πως η αναμενόμενη και φυσιολογική πορεία της ζωής τους περιλαμβάνει οπωσδήποτε την εξάσκηση κάποιας εργασίας που αποτελεί και βασικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας ενός ανθρώπου. Τα παιδιά μεγαλώνουν με αυτά που έχουν μάθει και χτίζουν τα όνειρά τους για την απόκτηση μιας σταθερής εργασίας που θα τα ικανοποιεί. Όταν φτάνει η ώρα να εργαστούν και βλέπουν κλειστές τις πόρτες εργασίας νιώθουν ότι η ίδια η κοινωνία τα ακυρώνει και σιγά σιγά ακυρώνουν και τα ίδια τα παιδιά τον εαυτό τους.

Η ανεργία στις μέρες μας είναι μια παγιωμένη κατάσταση με αυξητικές μάλιστα τάσεις. Μέσα στο σύγχρονο παγκόσμιο, οικονομικό κλίμα της κρίσης και της αβεβαιότητας, η ανεργία απειλεί τη δομή της κοινωνίας, της οικογένειας, της εσωτερικής ζωής του ατόμου, καθώς εγκαθίσταται σαν ωρολογιακός μηχανισμός έτοιμος ανά πάσα στιγμή να εκραγεί.

Τα πράγματα ανατρέπονται μπροστά στην απώλεια της εργασίας και στην κατάσταση της μακροχρόνιας ανεργίας και αναγκαστικής αδράνειας. Ο φόβος και το συναίσθημα της αποτυχίας κυριεύουν το άτομο με αποτέλεσμα να είναι απαισιόδοξο και χάνοντας τη δυνατότητα να αυτό-συντηρείται θεωρεί ότι δεν είναι πλέον απαραίτητος. Από ψυχολογικής άποψης η ανεργία είναι ένας σοβαρός ψυχοκοινωνικός παράγοντας στρες. Οι άνεργοι έχουν χαμηλότερη αυτοπεποίθηση,

νιώθουν απορριπτέοι από την κοινωνία και αναπτύσσουν αισθήματα εχθρότητας για αυτή, βιώνουν χρόνια πικρία κι απογοήτευση και παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης. Δημιουργείται μέσα τους η αίσθηση πως δεν μπορούν να πάρουν στα χέρια τους τα ηνία για τη ζωή τους. Η κρίση σίγουρα έχει πετύχει να δημιουργήσει μια γενιά ανασφαλών, τρομοκρατημένων και παντελώς αποδιοργανωμένων ανθρώπων. Το μόνο που χρειάζονται είναι ένα στήριγμα για να συνεχίσουν να παλεύουν και να επιβιώνουν στο ίδιο το σύστημα που δημιουργήσαμε και τροφοδοτούμε καθημερινά με το πιο «ακριβό» νόμισμα: την ίδια μας την ψυχή.

Όταν ένας εργαζόμενος με σταθερή εργασία χάνει τη δουλειά του ή ένας απόφοιτος δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δυσκολεύεται να βρει δουλειά βρίσκουν ως διέξοδο τον αλκοολισμό και την κατάχρηση άλλων ουσιών, ακόμα και τη συμμετοχή σε αντικοινωνικές ομάδες και σε άλλες παραβατικές συμπεριφορές. Ο Άντλερ μάλιστα ήταν από τους πρώτους ψυχολόγους που συνειδητοποίησε τη θεμελιώδη σημασία της εργασίας στην ψυχική ζωή. Χωρίς την επαγγελματική επιτυχία και απασχόληση ο άνθρωπος στερείται κοινωνικής προσαρμογής και κοινωνικών δεξιοτήτων. Η αυτοεκτίμησή του κλονίζεται, η πίστη, η ελπίδα, η αισιοδοξία χάνονται. Αναπόφευκτα, δημιουργούνται εσωτερικά ρήγματα που όσο παρατείνεται η ανεργία τόσο διογκώνονται με αποτέλεσμα να φωλιάσουν σ' αυτά τα ρήγματα η κατάθλιψη, η απαισιοδοξία, ο φόβος για το μέλλον, η διαρκής αγωνία.

Με την οικονομική κρίση που έπληξε όλη την Ευρώπη παρατήθηκαν πολύ αυξημένα τα επίπεδα των αυτοκτονιών. Είναι το σημαντικότερο αποτέλεσμα της απώλειας εργασίας. Νιώθοντας ότι δεν μπορούν να προσφέρουν κάτι στην κοινωνία, στην οικογένεια αλλά ούτε και στον ίδιο τους τον εαυτό οι άνεργοι καταλήγουν στην αφαίρεση της ίδιας τους της ζωής, σε ένα δρόμο που δεν έχει γυρισμό. Ο άνθρωπος πάντα θα έρχεται αντιμέτωπος με προβλήματα κι ένα από αυτά είναι και η ανεργία, πρέπει όμως να κάνει μια μεγάλη προσπάθεια έτσι ώστε να μην χάσει και τον εαυτό του μαζί με την εργασία του. (Άντλερ)

3.7 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο 3^ο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με την αρχή του κακού στις ΗΠΑ και το πώς το πρόβλημα από τοπικό έγινε σταδιακά παγκόσμιο. Με την πτώση της αξίας των κατοικιών αυτοί που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στα δάνειά τους εξαιτίας του μικρού τους εισοδήματος άρχισαν να έχουν τεράστιο πρόβλημα και μετά από ένα χρονικό διάστημα ξεκίνησαν οι κατασχέσεις. Έτσι υπήρχε αύξηση στις κατοικίες αλλά πτώση στις αξίες. Αυτό επηρέασε τα ιδρύματα που είχαν εξαγοράσει αυτά τα δάνεια και μη φέρνοντας τα απαιτούμενα χρήματα για την αποπληρωμή των δανείων στέρεψαν τα αποθέματα αλλά και τη δημιουργία νέων δανείων. Η ζημιά είχε ήδη γίνει. Το πιο τρανταχτό παράδειγμα είναι αυτό της Lehman Brothers. Παρατίθεται το χρονικό πριν το μεγάλο σκάσιμο. Από τον Φεβρουάριο του 2007 έως και τον Σεπτέμβριο του 2008 όλα οδηγούσαν στην καταστροφή. 15 Σεπτεμβρίου 2008 μετά από 158 χρόνια ζωής και επιβίωσης του σημαντικότερου κραχ του 20^{ου} αιώνα η Lehman Brothers μέσα σε ένα σαββατοκύριακο κατέρρευσε. Αν και ο Richard Fuld, διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας, πίστευε ότι κάποιες τράπεζες είναι πολύ μεγάλες για να πέσουν, που κάτι τέτοιο αποδείχθηκε λάθος.

Οι εκτιμήσεις που έχουν γίνει για τα αίτια αυτής της κρίσης είναι πολλές. Ένα πολύ σημαντικό αίτιο είναι ότι όλοι μπορούσαν να πάρουν ένα δάνειο και αυτοί που μπορούσαν να το αποπληρώσουν και αυτοί που δεν μπορούσαν. Οι αξιολογήσεις δεν γίνονταν με σωστό τρόπο εξαιτίας των αμοιβών (επιβραβεύσεων) των στελεχών. Επηρεαζόταν η σωστή τους κρίση, γίνονταν άπληστοι και εξέδιδαν αλόγιστα δάνεια. Κάποια στιγμή αργά ή γρήγορα θα συνέβαινε αυτό που συνέβη. Η κρίση αυτή όπως πολύ σωστά έχει ειπωθεί ήταν κρίση: υπερκατανάλωσης, υπερδανεισμού και υπερκερδοσκοπίας. Αν και ξεκίνησε από τις τράπεζες στην πορεία συνέχισε και στην πραγματική οικονομία γιατί όλα αυτά είναι αλληλένδετα. Οι χώρες προσέφεραν μέτρα βοήθειας στις τράπεζές τους για να προλάβουν όσο μπορούσαν την κατάσταση και να ανακάμψουν την οικονομία.

Και στο τέλος του κεφαλαίου ασχολούμαστε με το κομμάτι ανεργία. Χάθηκαν χιλιάδες θέσεις εργασίας σε όλο τον κόσμο. Αυτό επηρεάζει την οικονομία ενός κράτους γιατί προστίθεται κι άλλος κόσμος στα πρόθυρα της φτώχειας και δε μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του και πρέπει να τον βοηθήσει

όσο μπορεί το κράτος του αλλά επηρεάζει και τον άνθρωπο. Αν την στιγμή που μένει κάποιος χωρίς δουλειά η ψυχολογία του επηρεάζεται πολύ άσχημα. Δεν έχει πλέον χρήματα να καλυφθούν οι ανάγκες του και της οικογένειάς τους. Πολύ από αυτούς αποκτούν ψυχολογικά προβλήματα και κάποιοι οδηγούνται και στην αυτοκτονία.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με την Ελλάδα. Στη χώρα μας η κρίση ήρθε ετεροχρονισμένα, δεδομένου ότι το τραπεζικό μας σύστημα δεν ήταν εκτεθειμένο σε τοξικά προϊόντα, δεν έχουμε βαριά βιομηχανία και η οικονομία μας στηρίζεται σε τομείς όπως η ναυτιλία, ο τουρισμός και γενικότερα στην παροχή υπηρεσιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΝ

Σε περιόδους οικονομικών κρίσεων, όπως η σημερινή, γεννιέται η ανάγκη για μελέτη της οικονομικής ιστορίας. Υπάρχει η ιδέα ότι μελετώντας τα οικονομικά φαινόμενα στην ιστορική τους εξέλιξη θα διδαχθούμε και θα κατανοήσουμε τη λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Άρα, χρειαζόμαστε την οικονομική ιστορία έτσι ώστε να δούμε τις επιπτώσεις που είχαν συγκεκριμένες πολιτικές που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν και να βγάλουμε τα συμπεράσματά μας για ανάλογες πολιτικές του σήμερα ή να επεξεργαστούμε νέες πολιτικές από την εμπειρία που έχουμε αποκομίσει από τις παρελθοντικές.

Η πορεία της Ελλάδας τους τελευταίους δυο αιώνες δείχνει ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά και όπως λέει ο Hegel: «Η ιστορία διδάσκει ότι ποτέ δεν διδασκόμαστε από την ιστορία».

Το 1823 η Ελλάδα πήρε το πρώτο «δάνειο της ανεξαρτησίας» από την βρετανική τράπεζα ύψους 800.000 χρυσών λιρών. Ήταν για τις ανάγκες του απελευθερωτικού αγώνα και υποθήκευσαν τις εθνικές γαίες ως εγγύηση. Τα χρήματα όμως ξοδεύτηκαν αλλού και το ελληνικό κράτος παρέμεινε χρεωμένο. Το δεύτερο δάνειο το πήρε το 1825 πάλι από βρετανική τράπεζα ύψους 2.000.000 χρυσών λιρών.

Ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης ανέφερε ότι από τις 2.800.000 χρυσές λίρες που πήραν ως δάνειο οι Έλληνες πήραν 920.800 χρυσές λίρες και λιγότερες γιατί ξοδεύτηκαν από άλλους μέχρι να περιέλθουν στα χέρια τους. Και τα δυο δάνεια είχαν τοκογλυφικό χαρακτήρα το πρώτο με ποσοστό 59%, δηλαδή με 59 λίρες έπαιρνες μετοχές για 100 και με ποσοστό 55,5% το δεύτερο. Με τον τρόπο που μοιράστηκαν, τα λιγοστά χρήματα, ήταν απόλυτα φυσιολογική η πτώχευση του 1827, πριν την αναγνώριση του ελληνικού κράτους από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Το 1843 ο βασιλιάς Όθωνας κηρύσσει πτώχευση και τα μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν τότε έχουν πολλές ομοιότητες με τα μέτρα των δυο μνημονίων που

πήρε η Ελλάδα. Στα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνονται: μειώσεις μισθών, απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων, διακοπή συντάξεων(που τότε ήταν λίγοι αυτοί που έπαιρναν κυρίως στρατιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι), μείωση δημοσίων επενδύσεων αλλά και στρατιωτικών δαπανών. Τακτοποίηση αυθαίρετων κατασκευών και φορολογικών υποθέσεων που είχαν κάποιες εκκρεμότητες, αύξηση δασμών και φόρων. Ήταν λογική η αγανάκτηση του λαού εξαιτίας της φτώχειας και της εξαθλίωσης που είχαν περιέλθει και αυτό οδήγησε σε στρατιωτικά κινήματα τα οποία την 3η Σεπτεμβρίου του 1843 αξίωσαν και πέτυχαν την παραχώρηση του Συντάγματος.

Το 1857 Αγγλογάλλοι και Ρώσοι συγκροτούν επιτροπή οικονομικού ελέγχου για να εξασφαλίσουν την εξόφληση των δανείων. Από το 1879 έως το 1890 η χώρα δανειζόταν ασύστολα εκχωρώντας το 40%-50% των εσόδων του κράτους για την εξυπηρέτηση των δανείων.

Έτσι, παράλληλα με την γενικευμένη κρίση στην Ευρώπη εκείνη την εποχή ήρθε αναπόφευκτα η στιγμή της χρεοκοπίας λέγοντας ο Χαρίλαος Τρικούπης την περίφημη φράση «Κύριοι, δυστυχώς επτωχεύσαμεν». Η χρεοκοπία είχε σαν αποτέλεσμα να ξεσπάσουν οι πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις και να αναπτυχθεί μια εθνικιστική υστερία που οδήγησε το 1897 σε έναν ατυχή για την Ελλάδα πόλεμο με την Τουρκία. Από κάποιους λέγεται ότι ενθαρρύνθηκε, αν όχι μεθοδεύτηκε, από τις δανειστριες χώρες. Η Ελλάδα ηττήθηκε και υποχρεώθηκε να πληρώσει 4.000.000 τουρκικές λίρες σε πολεμικές αποζημιώσεις και δέχθηκε νέο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο(ΔΟΕ) για το μεγάλο εξωτερικό της χρέος. Ο ΔΟΕ απαρτιζόταν από εκπροσώπους της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Βρετανίας, της Ρωσίας, της Ιταλίας και της Αυστρίας και παρέμεινε μέχρι το 1978.

Ακολουθεί άνθηση μετά το 1896 που διαρκεί μέχρι τις αρχές του 1920. Η δραχμή γίνεται ξανά δυνατό νόμισμα και το 1910 ξαναβρίσκει την Ελλάδα στην Λατινική Νομισματική Ένωση(την αντίστοιχη ΟΝΕ).

Κατά την διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων η Ελλάδα γίνεται ισχυρή οικονομία. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος επηρέασε θετικά την Ελλάδα και από διάφορες μαρτυρίες υπήρχε τεράστια αύξηση των κερδών. Η κατάσταση αλλάζει άρδην τη δεκαετία του 1920 και υπάρχει επιδείνωση το 1930. Τα έτη 1929-1932 παρατηρείται το φαινόμενο του αντιπληθωρισμού στην Ελλάδα.

Το 1926 ξεκινά ένα πρόγραμμα οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας. Ιδρύεται η Τράπεζα της Ελλάδος και η δραχμή προσδένεται με την αγγλική λίρα.

Αυτό έγινε γιατί η δραχμή δε μπορούσε να μετατραπεί κατευθείαν σε χρυσό ενώ μέσω της αγγλικής λίρας θεωρητικά μπορούσε να συμβεί.

Με την κυβέρνηση του Βενιζέλου ξεκίνησαν μια σειρά σημαντικών μεταρρυθμίσεων εγκαινιάζοντας ένα πρόγραμμα μεγάλων δημοσίων έργων που θα χρηματοδοτούσαν με δάνεια από το εξωτερικό. Υπήρχε η αίσθηση ότι τα μεγάλα προβλήματα ξεπεράστηκαν, όταν όμως το 1929 ξεσπά η παγκόσμια οικονομική κρίση μετά το κραχ του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης όλα πήραν διαφορετική τροπή. Η κατάσταση στην Ευρώπη το 1931 χειροτέρευε διαρκώς και κυρίως στην Γερμανία που είχε τεράστιο πρόβλημα ανεργίας. Τον Ιούνιο του 1931 προχώρησε στο κλείσιμο των Χρηματιστηρίων της και επειδή οι δυτικές κοινωνίες ήταν αλληλοεξαρτώμενες, αυτοί οι περιορισμοί έγιναν αισθητοί στην Αγγλία με αποτέλεσμα η αγγλική λίρα να βγει από τον «κανόνα χρυσού» και να υποτιμηθεί σε ποσοστό 30%.

Για να αποφευχθούν μαζικές αγορές χρυσού εξαιτίας της εγκατάλειψης της Αγγλίας από τον «κανόνα χρυσού» θεωρήθηκε αναγκαίο το κλείσιμο του ελληνικού Χρηματιστηρίου που ήταν προσωρινό αλλά τελικά κράτησε 15 περίπου μήνες. Στο μεταξύ, για να παραμείνει η δραχμή σταθερή ο Βενιζέλος την συνέδεσε με το δολάριο που συμμετείχε ακόμα στον «χρυσό κανόνα».

Η νομισματική αστάθεια ήταν διεθνές φαινόμενο και ήταν πολύ εύκολος στόχος μια αδύναμη οικονομία όπως η ελληνική που στηριζόταν σε ξένη βοήθεια. Οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Οι εξαγωγές πέφτουν κατακόρυφα. Κόβονται τα εμβάσματα των μεταναστών και η δραχμή δεχόταν επιθέσεις κερδοσκόπων. Επίσης, 3.600.000 δολάρια φυγαδεύτηκαν από ιδιώτες και τράπεζες στο εξωτερικό. Για να εξασφαλιστεί η πληρωμή των δανείων εφαρμόστηκε ένα σκληρό πρόγραμμα λιτότητας με τα λαϊκά στρώματα να πλήττονται από αυτό.

Παρά το πρωτοφανές κύμα επιβολής φόρων αλλά και τις περικοπές των δημοσίων δαπανών η αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του ελληνικού κράτους παρέμεινε. Ο Βενιζέλος αναγκάστηκε την άνοιξη του 1932 να εγκαταλείψει τον «κανόνα του χρυσού», να υποτιμήσει τη δραχμή, να ανακοινώσει επίσημα χρεοκοπία και στάση πληρωμών του εξωτερικού χρέους και τέλος να δηλώσει την παραίτησή του.

1941-1944 βρίσκει την Ελλάδα να λεηλατείται από τους κατακτητές της αφήνοντας πίσω τους ερείπια και δεκάδες χιλιάδες νεκρούς. Οι Γερμανοί μετρούν τώρα και το τελευταίο λεπτό στα ληστρικά δάνεια που μας έχουν δώσει αλλά

ξεχνάνε το τεράστιο χρέος τους που παραμένει ανεξόφλητο ακόμα και σήμερα. Έπαιρναν ό,τι ήθελαν από την Ελλάδα ως «έξοδα κατοχής» που κάποια στιγμή αντιπροσώπευαν το 114% του ΑΕΠ. Το 1961 κατέβαλαν 115.000.000 μάρκα και όποτε τίθεται θέμα καταβολής αποζημιώσεων επικαλούνται παραγραφή.

Από το 1946 έως το 1966 οι ελληνικές κυβερνήσεις συνάπτουν δάνεια ύψους 551.400.000 δολαρίων. Το 1974 τα δάνεια έφταναν το 22,5% του ΑΕΠ. Το 1985 βρίσκει την Ελλάδα στην 1η θέση παγκοσμίως στους δείκτες του κατά κεφαλήν δημοσίου χρέους. Τα δάνεια φτάνουν το 80,7% του ΑΕΠ το 1990 ενώ 19 χρόνια μετά, το 2009 το ποσοστό είναι 120%. Το 2010 ήρθε η ώρα του μνημονίου, της τρόικας και της επιτήρησης. (Επενδυτής, ιστορικό αρχείο)

4.2 ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Κεντρική Τράπεζας του Σαν Φραντσίσκο έκανε μια έρευνα που σύμφωνα με αυτή, αν μια χώρα ενώ βρίσκεται στη μέση ενός κύκλου πιστωτικής επέκτασης βιώσει αύξηση εισροής κεφαλαίων από το εξωτερικό οι τιμές κατοικίας, αλλά και άλλων περιουσιακών στοιχείων, έχουν πολύ μεγάλη ανατίμηση. Η εισροή κεφαλαίων δημιουργεί πίεση στα επιτόκια, αυτό διευκολύνει το δανεισμό αφού κάνει το χρήμα πιο φθηνό και πιο πολύ. Αυτό συνέβη και στην περίπτωση της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας, που όταν εντάχθηκαν στο ευρώ, γερμανικές κι άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες τις έκαναν αποδέκτες εισροής κεφαλαίων. Οι τράπεζες αλλά και η οικονομία της Γερμανίας αντιμετώπισαν μια δύσκολη οικονομική κατάσταση όταν έσκασε η χρηματιστηριακή φούσκα με τις μετοχές τεχνολογίας και τηλεπικοινωνιών. Οι τράπεζες, στην προσπάθειά τους να ξεπεράσουν αυτήν την κατάσταση και να αυξήσουν τα κέρδη τους, στράφηκαν σε ομόλογα νέων κρατών της Ευρωζώνης, και κυρίως του Νότου, γιατί πίστεψαν ότι είχαν απαλλαγεί από το νομισματικό αλλά και από το πληθωριστικό ρίσκο.

Μέχρι να υιοθετήσουν το ευρώ, τα ομόλογα αυτών των κρατών εκδίδονταν πρώτα σε τοπικό νόμισμα και μετά σε δολάριο, αυτό σήμαινε ότι οι επενδυτές είχαν αποδεχθεί το ρίσκο που συνδεόταν με τα άλλα νομίσματα, το οποίο ήταν πολύ μεγάλο για τα τοπικά νομίσματα. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα, η

χρηματιστηριακή ισοτιμία της δραχμής έναντι του δολαρίου τις δεκαετίες '80 και '90 αλλά και πολύ σημαντικών διεθνών νομισμάτων μειώθηκε αρκετά. Οι κυβερνήσεις που είχε η Ελλάδα μη μπορώντας να καλύψουν την αποτυχία τους για να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές αλλά και να μειώσουν τα ελλείμματά τους άφηναν τη χρηματιστηριακή αξία της δραχμής να υποτιμάται συνεχώς. Οι κάτοχοι ελληνικών ομολόγων έβλεπαν την αξία της επένδυσής τους να πέφτει. Ζητούσαν, λοιπόν, επιπλέον επιτόκιο για να αντισταθμίσουν το ρίσκο που έπαιρναν, αυτό έβρισκε σύμφωνες τις κυβερνήσεις της χώρας γιατί έτσι αντιστάθμιζαν το κόστος με την υποτίμηση της αξίας της δραχμής. Έτσι, όταν για ένα διάστημα που ο πληθωρισμός ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα οι αγοραστές των ελληνικών ομολόγων ζητούσαν ένα πρόσθετο ποσοστό στο επιτόκιο των ομολόγων που αγόραζαν για να αντισταθμίσουν έναν πιθανό κίνδυνο από τον πληθωρισμό, οι αντίστοιχες κυβερνήσεις δεν είχαν πρόβλημα για την καταβολή αυτού.

Όλα αυτά όμως άλλαξαν με την είσοδο της χώρας στο ευρώ. Το παλιό χρέος μετατράπηκε σε ευρώ, και το νέο χρέος εκδιδόταν και αυτό σε ευρώ. Αυτόματα οι ευρωπαϊκές τράπεζες απαλλάχτηκαν από το νομισματικό αλλά και από το ρίσκο υψηλού πληθωρισμού. Με τα επιτόκια να μην μειώνονται ταυτόχρονα με την εξάλειψη των ρίσκων, οι τράπεζες είχαν την δυνατότητα αγοράς ομολόγων χωρίς ρίσκο και με υψηλό επιτόκιο. Οι μεγάλες τράπεζες μπορούσαν να αγοράσουν ομόλογα στη φθηνή δραχμή και γνώριζαν από πριν ότι με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη θα πληρώνονταν με το ακριβό ευρώ.

Αν και η Ελλάδα βρισκόταν σε άσχημη οικονομική κατάσταση στα μέσα της δεκαετίας του '90, με υψηλό έλλειμμα και περισσότερο από 100% ως ποσοστό του ΑΕΠ κρατικό χρέος οι ευρωπαϊκές τράπεζες ήταν όλο και πιο πρόθυμες να της δανείσουν χρήματα, αφού γνώριζαν ότι θα τα έπαιρναν πίσω και με το παραπάνω.

1^η Ιανουαρίου 2002 τότε η Ελλάδα μαζί με άλλες έντεκα χώρες που ήταν μέλη της ευρωζώνης απέκτησαν κοινό νόμισμα, το ευρώ. Η ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ πραγματοποιήθηκε το 2001 μετά την επιτυχή πορεία σύγκλισης των δημοσιονομικών μεγεθών όπου κατά τη διάρκεια της συνθήκης του Μάαστριχτ το 2000 ικανοποιήθηκαν τα τέσσερα από τα πέντε κριτήρια (πληθωρισμός, έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, δημόσιο χρέος, μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών, μακροπρόθεσμο επιτόκιο δανεισμού). Το ακαθάριστο προϊόν συνέχισε την ανοδική του πορεία με ρυθμούς πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αυτό συνέβαινε και εξαιτίας των επενδύσεων σε υποδομές που είχαν

σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, αλλά και λόγω της εύκολης πρόσβασης σε πιστώσεις για καταναλωτικές δαπάνες. Η Ελλάδα από το 2001 μέχρι και το 2005 παραβίαζε το κριτήριο για έλλειμμα κάτω από 3% του Συμφώνου Σταθερότητας, που είχε σαν σκοπό να διασφαλίσει ότι τα κράτη με την ένταξή τους στην ευρωζώνη συνεχίζουν να ικανοποιούν τα κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ.

Η Ελλάδα όντας μια ανεπτυγμένη χώρα και έχοντας υψηλό Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και υψηλό επίπεδο διαβίωσης βρίσκεται στον δείκτη του The Economist του 2005 στην 22^η θέση για την ποιότητα ζωής παγκοσμίως και 22^η στον κόσμο του 2010. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat το 2008 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ίσο με το 94% του μέσου όρου της ΕΕ. Οι κύριοι κλάδοι που εξαρτάται η Ελληνική οικονομία από αυτούς είναι ο τουρισμός, η οικοδομή, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων, τα προϊόντα μετάλλου και οι μονάδες διύλισης πετρελαίου. Τα τελευταία χρόνια κάποιοι από αυτούς τους κλάδους έχουν επηρεαστεί ανεπανόρθωτα.

Κατά μέσο όρο από το 1990 η μεγέθυνση του ΑΕΠ της χώρας μας είναι υψηλότερη από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ. Η ελληνική οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με σημαντικά προβλήματα, όπως η αύξηση των επιπέδων της ανεργίας, η πολιτική και οικονομική διαφθορά, η γραφειοκρατία αλλά και το ότι συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της έχει χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Το 2009, η Ελλάδα είχε την δεύτερη χαμηλότερη κατάταξη στην ΕΕ σύμφωνα με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας, πρώτη ήταν η Πολωνία, κατατάσσοντάς την στο νούμερο 81 παγκοσμίως. Ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας μετά από το 1993 είχε ξανά αρνητικό πρόσημο το 2009 και σε αυτό συνέβαλε η παγκόσμια οικονομική κρίση. Η αναλογία ιδιωτικών δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες (αναλογία δηλαδή μεγαλύτερη του 1 προς 1) κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007, αυτό το γεγονός δείχνει την τάση που υπήρχε για υπερχρέωση τα προηγούμενα χρόνια. Μέχρι το τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων με τις ανεξέλεγκτες δαπάνες λίγο πριν τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009. Η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4%

του ΑΕΠ. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Τις πρώτες εβδομάδες του 2010 παρατηρήθηκε μια τεράστια ανησυχία για το υπερβάλλον δημόσιο χρέος. Στο Οικονομικό Συμβούλιο Καναδά-Ευρώπης πολλοί οικονομολόγοι πρότειναν την επιβολή μιας δέσμης από διορθωτικές πολιτικές για να υπάρχει έλεγχος του δημοσίου χρέους, με την επιβολή δραστικών περιοριστικών μέτρων όπως υψηλότερους φόρους. Τον Μάιο του 2010 υπογράφηκε Μνημόνιο με το ΔΝΤ, την ΕΕ και την ΕΚΤ για να καλυφθεί η δανειακή ανάγκη της χώρας. Το ευρώ υπήρχε πριν από την υιοθέτησή του από την Ελλάδα και απλά επιτράπηκε και η χρήση του από αυτήν. Άρα με την είσοδο της χώρας στη Ευρωζώνη αφήσανε τους κερδοσκόπους να κάνουν αυτό που ήθελαν. Σε αντάλλαγμα, οι ελληνικές κυβερνήσεις εξασφάλισαν εισροές κεφαλαίων και τη δυνατότητα να αντλούν όσα δανεικά ήθελαν χωρίς κάποιος να ενδιαφέρεται για τη βιωσιμότητα ή μη του ελληνικού χρέους. Για να συμβούν όλα αυτά η χώρα έπρεπε να παραχωρήσει όλα της τα νομισματικά όπλα χωρίς κάποιος να ερευνήσει αν η χώρα είχε προετοιμαστεί για αυτήν την ιστορική αλλαγή.

Έτσι χώρες όπως η Ελλάδα άρχισαν να χάνουν τον έλεγχο μην μπορώντας να κατανοήσουν ότι οι τράπεζες βρήκαν σε αυτές τον επενδυτικό παράδεισο που έψαχναν. Η μεταφορά των δανειακών κεφαλαίων από το ευρωπαϊκό κέντρο προς την ευρωπαϊκή περιφέρεια έδωσε τροφή στη φούσκα των περιουσιακών στοιχείων και της αγοράς κατοικίας σε πολλά κράτη. Όλα αυτά προκάλεσαν αύξηση του ελλείμματος αλλά και του χρέους. Αυτό συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια και είχε σαν αποτέλεσμα να έχουν μεγάλα και εύκολα κέρδη οι γερμανικές τράπεζες και την Γερμανία να μην επηρεάζεται από αυτή τη φούσκα ενώ τα υπόλοιπα κράτη μέλη είχαν επηρεαστεί από αυτήν την κατάσταση.

4.3 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΔΕΚΑΕΤΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών οδήγησαν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Για να αλλάξει η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα πρέπει να γίνουν κάποιες μεταρρυθμίσεις γιατί χωρίς αυτές και να

γινόταν κάποια στιγμή αποπληρωμή του χρέους της θα αντιμετώπιζε πάλι την ίδια κατάσταση μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Κάθε χρόνο, η κυβέρνηση έχει κάποια έσοδα που προέρχονται από φόρους, δαπάνες κλπ. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται χρέος. Αν η κυβέρνηση έχει συγκεντρώσει χρέος από προηγούμενα έτη, κατά τα οποία λειτουργούσε έχοντας έλλειμμα, το έλλειμμα κατά το τρέχον έτος αυξάνει περαιτέρω το χρέος. Οι πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, που έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, είναι δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθενται στο έλλειμμα αυτού του έτους.

Τις δεκαετίες 1960 και 1970, η κυβέρνηση ισοσκελίζε έσοδα και δαπάνες. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά τη δεκαετία του 1980: με τις δαπάνες να υπερβαίνουν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας. Το έλλειμμα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα και τις επόμενες δύο δεκαετίες.

Συγκριτικά με τη δεκαετία του 1970, η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά κατά τη δεκαετία του 1980 ενώ οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά το ίδιο περίπου ποσοστό (8% επί του ΑΕΠ). Άρα οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και δαπανούσαν λιγότερο για παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. την κατασκευή αυτοκινητοδρόμων. Αυτά τα δυο φαινόμενα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 αλλά και στον τρόπο που δαπανήθηκαν από τις τότε κυβερνήσεις τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, όπως δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για την αύξηση της μισθοδοσίας στον δημόσιο τομέα καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών. Οι επενδύσεις μειώθηκαν γιατί υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους. Η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Σαν αποτέλεσμα όλων αυτών, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Με την κυβέρνηση να μην δαπανεί σε δημόσια έργα υποδομής τα

χρήματα που αντλούσε εκδίδοντας ομόλογα, παρατηρούμε το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα να μειώνεται.

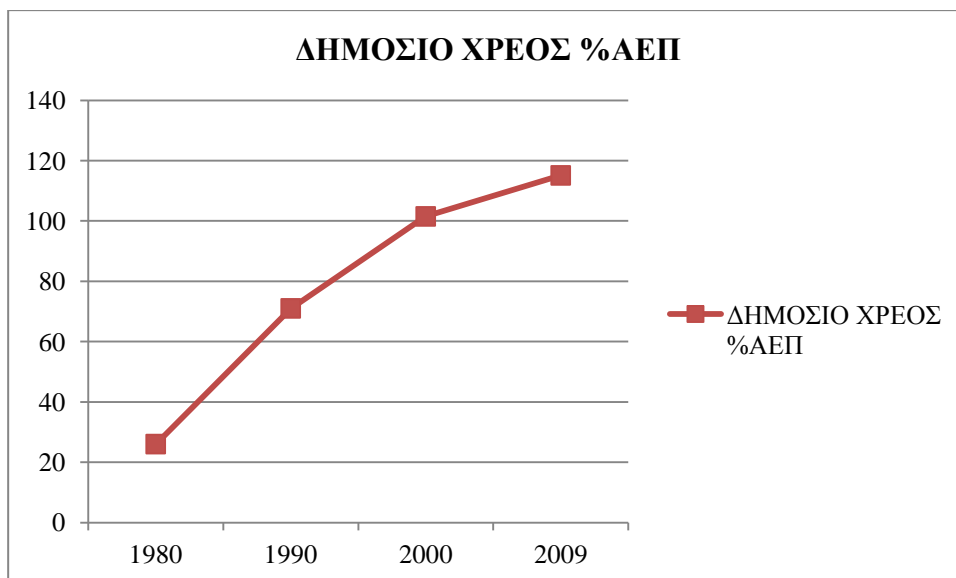
Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ανερχόταν το 2009 σε ποσοστό 82.5% επί του ΑΕΠ Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό αν φανταστούμε ότι είναι είκοσι φορές μεγαλύτερο από τις ετήσιες δαπάνες της Ελλάδας στον τομέα της παιδείας.

Μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό: οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας ανήλθε στο 89% επί του ΑΕΠ το 2009.

Από στοιχεία του ΟΟΣΑ βλέπουμε ότι το δημόσιο έλλειμμα επί του ποσοστού ΑΕΠ από το 1960 έως το 1969 είναι -0,6%, άρα ουσιαστικά δεν υπάρχει έλλειμμα , την δεκαετία του 70' είναι 1,2% πολύ καλό ποσοστό , την δεκαετία του 80' τα ποσοστά αλλάζουν δραματικά και ακουμπούν το 8,1%. Την επόμενη δεκαετία υπάρχει μια μικρή αύξηση 0,3% και τέλος την δεκαετία του 2000, την δεκαετία λίγο πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση μειώνεται λίγο το ποσοστό και φτάνει στο 5,9% αλλά δεν είναι αρκετό για να διαφοροποιηθούν τα πράγματα.

Διάγραμμα 4.1 Δημόσιο έλλειμμα % ΑΕΠ. ΠΗΓΗ ΟΟΣΑ

Διάγραμμα 4.2 Δημόσιο χρέος % ΑΕΠ. ΠΗΓΗ ΟΟΣΑ

Και αντίστοιχα εξετάζουμε το δημόσιο χρέος τα αντίστοιχα χρόνια. Το 1980 το δημόσιο χρέος βρίσκεται στο 26% και μέσα σε μια δεκαετία εκτινάσσεται στο 71%, την επόμενη δεκαετία ξεπερνάμε το 100% και πιο συγκεκριμένα το ποσοστό είναι 101,5% και τέλος το 2009 το δημόσιο χρέος επί τοις εκατό του ΑΕΠ έχει γίνει 115,1%. Αυτά τα ποσοστά είναι υπέρογκα και βέβαια βλέποντάς τα μπορούμε τελικά να κατανοήσουμε γιατί βρισκόμαστε σε αυτήν την κατάσταση σήμερα.

ΕΤΟΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΕΠ
2000	4,50%
2001	4,20%
2002	3,40%
2003	5,90%
2004	4,40%
2005	2,30%
2006	5,50%
2007	3,50%
2008	-0,20%
2009	-3,10%
2010	-4,90%
2011	-7,10%
2012	-7%
2013	-3,90%

Πίνακας 4.1 Μεταβολή ΑΕΠ ανά έτος. ΠΗΓΗ Annual Macroeconomic Database

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

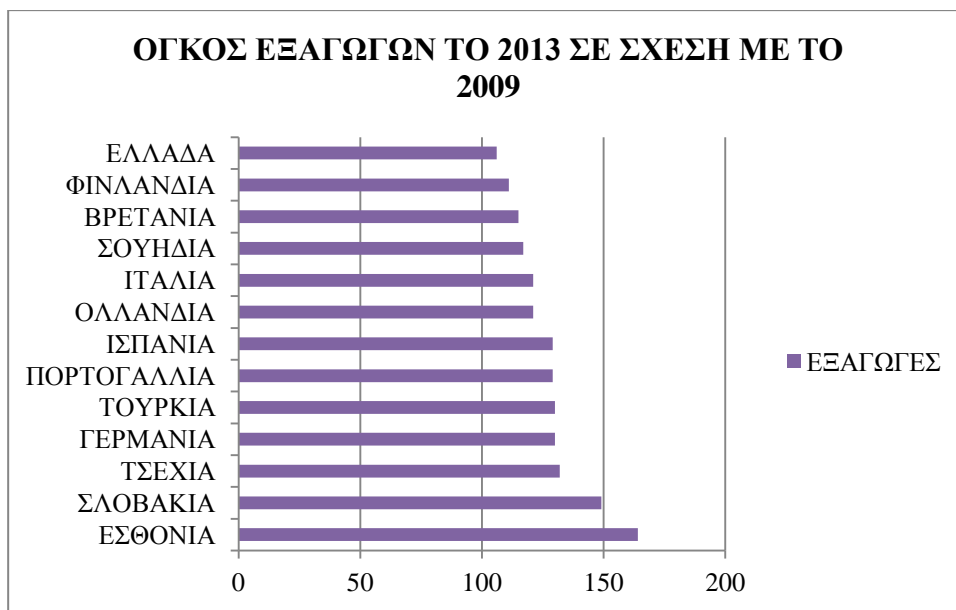
Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε από το 2000 έως και το 2013 την ετήσια μεταβολή του ΑΕΠ ανά έτος. Από το 2000 έως και το 2007 παρατηρούμε ότι οι διακυμάνσεις είναι μικρές από 2,3% έως 5,9%. Μετά από το 2008 έως το 2013 τα ποσοστά είναι αρνητικά με το 2011 να είναι στο -7,1%. Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης χάθηκε το ¼ περίπου του ΑΕΠ που παρήγαγε η Ελλάδα το 2007-2008.

Όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ό,τι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς. Οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα

χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό. Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε.

Η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 γιατί έκανε περισσότερες εισαγωγές σε σχέση με τις εξαγωγές της, αν και δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Ο κύριος λόγος που συνέβαιναν αυτά ήταν ότι οι Έλληνες πολίτες είχαν μικρότερη προθυμία αποταμίευσης κατά τη δεκαετία του 2000 καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών άμεσα διαθέσιμα.

Για παράδειγμα εδώ βλέπουμε τον όγκο των εξαγωγών του 2013 σε σχέση με το 2009(=100) σε κάποιες χώρες. Πρώτη βρίσκουμε την Εσθονία μετά την Σλοβακία, την Τσεχία, την Γερμανία, την Τουρκία, την Πορτογαλία και την Ισπανία. Στην τελευταία θέση βρίσκουμε την χώρα μας και λίγο πιο πάνω από εμάς βρίσκεται η Φινλανδία, η Βρετανία, η Σουηδία, η Ιταλία και η Ολλανδία.

Γράφημα 4.1 Όγκος εξαγωγών το 2013 σε σχέση με το 2009. ΠΗΓΗ ΟΟΣΑ

Παρά τις χαμηλές αποταμιεύσεις τους, οι Έλληνες πολίτες κατά τη δεκαετία του 2000 κατάφεραν να εξοικονομούν αρκετά χρήματα ώστε να χρηματοδοτούν δανειακά τους συμπολίτες τους και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι οι αποταμιεύσεις δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση. Συνέπεια αυτού ήταν η κυβέρνηση να αναγκαστεί να στραφεί στο εξωτερικό για την ικανοποίηση των οικονομικών της αναγκών. Η αύξηση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά τη δεκαετία του 2000 προκλήθηκε από τις αυξημένες ανάγκες δανεισμού της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς αποταμιεύσεις των πολιτών της. Για να γίνει αποπληρωμή του χρέους αρχικά πρέπει να έχουμε μείωση του ελλείμματος. Το έλλειμμα υπολογίζεται αφαιρώντας τα έσοδα μιας κυβέρνησης από τις δαπάνες της και ότι μία πηγή δαπανών είναι οι τόκοι που καταβάλλεται για το χρέος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει νέο χρέος σε αυτό που έχει κληρονομήσει. Πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος.

Το 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5% αυτό καθιστά την αποπληρωμή του χρέους αδύνατη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο. Η κυβέρνηση

πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα. Κάτι που υποστήριξε η κυβέρνηση ότι συνέβη την χρονιά που μας πέρασε.

Στα τέλη του 2009 και μετά την εκλογική αναμέτρηση στην Ελλάδα το έλλειμμα ανέβηκε στο 13% του ΑΕΠ. Η χώρα υποβαθμίστηκε από τους οίκους αξιολόγησης άμεσα, η αξιολόγηση των CDO's δεν ήταν σωστή και αυτό οδήγησε στην πώληση ομόλογων του Ελληνικού δημοσίου από θεσμικούς επενδυτές με αποτέλεσμα η διαφορά απόδοσής τους από τα γερμανικά ομόλογα (spread) να αυξηθεί. Αυτή η τάση δεν άλλαξε ούτε με το πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας που πήρε η ελληνική κυβέρνηση αλλά ούτε και με το πακέτο των 110 δις € που έδωσε η ΕΕ και το ΔΝΤ στην διάθεση της ελληνικής κυβέρνησης σαν εναλλακτικό τρόπο δανεισμού. Έτσι στις 11 Απριλίου του 2010, με τα spread να έχουν φτάσει στο απαγορευτικό επίπεδο των 1100 μονάδων, η Ελλάδα αναγκάστηκε να προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης των 110 δις €.

Αναλυτικότερα, με τα στοιχεία του ΔΝΤ (5/5/2010) παρατηρούμε το συνολικό χρέος της Ελλάδας από το 2004 έως το 2010.

ΕΤΟΣ	ΔΙΣ €
2004	186
2005	223
2006	253
2007	309
2008	363
2009	404
2010	427

Πίνακας 4.2 Συνολικό χρέος Ελλάδας σε ΔΙΣ €. ΠΗΓΗ ΔΝΤ

Αυτά τα επτά χρόνια παρατηρούμε ότι το συνολικό χρέος αυξάνεται κάθε έτος με ραγδαίους ρυθμούς. Ξεκινώντας το 2004 το συνολικό χρέος 186 δις € και το 2010 ακουμπά τα 427 δις €.

Στην συνέχεια με στοιχεία από την έκθεση του ΔΝΤ (5/5/2010) παρατηρούμε το δημόσιο χρέος της Ελλάδας από το 2004 έως το 2010.

ΕΤΟΣ	ΔΙΣ €
2004	131
2005	152
2006	163
2007	188
2008	227
2009	264
2010	329

Πίνακας 4.3 Δημόσιο χρέος Ελλάδας σε ΔΙΣ €. ΠΗΓΗ ΔΝΤ

Κατά το ΔΝΤ το 2004 οι ξένοι δανειστές είχαν το 70% ποσοστό του ελληνικού χρέους, το 2009 αυτό το ποσοστό έγινε 80%. Παράλληλα, στο τέλος του 2009 μεγάλο μέρος δημόσιου χρέους κατείχαν ξένες τράπεζες περίπου 150 δις €. 36% γαλλικές τράπεζες, 32% άλλες ευρωπαϊκές, 21% γερμανικές και 11% μη ευρωπαϊκές. Ένα παράδειγμα βλέπουμε στον παρακάτω πίνακα με κάποιες από τις πιο σημαντικές τράπεζες που κατέχουν ελληνικό δημόσιο χρέος.

ΤΡΑΠΕΖΑ	ΑΓΟΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΕ ΔΙΣ €
BNP BARIBAS (ΓΑΛΛΙΑ)	5
SOCIETE GENERALE (ΓΑΛΛΙΑ)	3
HSBC (ΑΓΓΛΙΑ)	1,5
DEUTSCHE POSTBANK (ΓΕΡΜΑΝΙΑ)	1,3
CZBK (ΓΕΡΜΑΝΙΑ)	3,1
DEXIA (ΒΕΛΓΙΟ)	4,9
ING (ΟΛΛΑΝΔΙΑ)	3

Πίνακας 4.4 Τράπεζες που κατέχουν ελληνικό δημόσιο χρέος. ΠΗΓΗ ΔΝΤ

Τέλος παρατίθεται το ιδιωτικό χρέος της Ελλάδας από το 2004 έως το 2010 βάσει τα στοιχεία του ΔΝΤ(5/5/2010). Παρατηρούμε ότι από το 2007 έως το 2009 το ιδιωτικό χρέος ξεπερνά τα 100 δις €. Το 2010 βλέπουμε μια πολύ μεγάλη πτώση και ξαναπέφτει κάτω από τα 100 δις €.

ΕΤΟΣ	ΔΙΣ €
2004	55
2005	70
2006	90
2007	121
2008	135
2009	140
2010	98

Πίνακας 4.5 Ιδιωτικό χρέος Ελλάδας. ΠΗΓΗ ΔΝΤ

Αναλυτικότερα, με στοιχεία από την εφημερίδα Ισοτιμία 6/3/2010, από το 2004 μέχρι το 2009 τα νοικοκυριά είχαν δανειστεί 65,733 δις €. Από αυτά τα 44,988 δις € είναι για στεγαστικά δάνεια και τα υπόλοιπα 19,330 δις € είναι για καταναλωτικά δάνεια.

ΕΤΟΣ	ΔΙΣ €
2004	51
2005	69
2006	86
2007	104
2008	117
2009	119

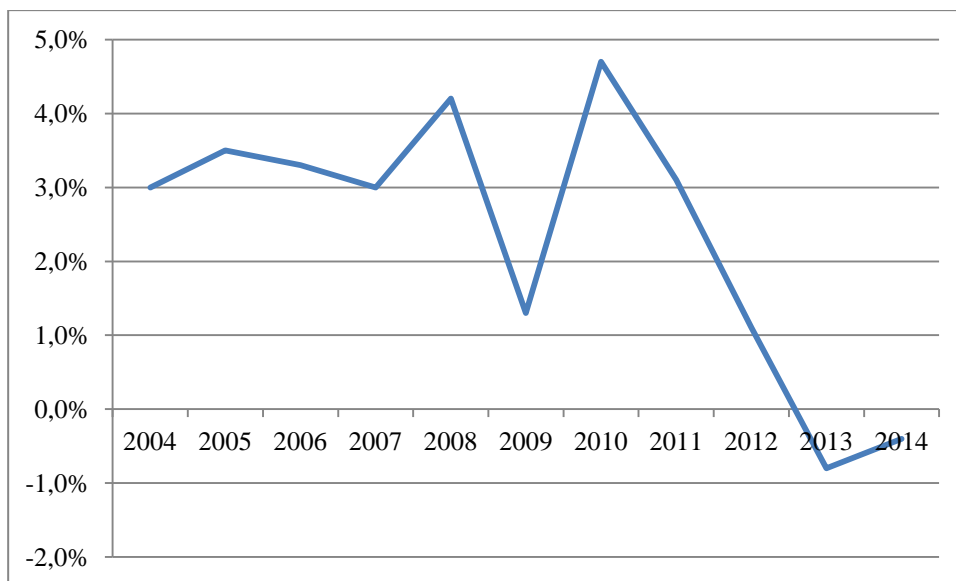
Πίνακας 4.6 Δάνεια νοικοκυριών σε ΔΙΣ €. ΠΗΓΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ

Τα αντίστοιχα έτη το χρέος των επιχειρήσεων είναι το εξής:

ΕΤΟΣ	ΔΙΣ €
2004	66
2005	81
2006	94
2007	111
2008	132
2009	134

Πίνακας 4.7 Δάνεια επιχειρήσεων σε ΔΙΣ €. ΠΗΓΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ

Επίσης όπως είδαμε και πιο πάνω ένα πολύ σημαντικό μέγεθος που επηρεάζει τα πάντα σε μια οικονομία και επηρεάζεται σημαντικά είναι ο πληθωρισμός. Στην Ελλάδα ο πληθωρισμός έχει ως εξής:

Διάγραμμα 4.3 Πληθωρισμός Ελλάδας ανά έτος. ΠΗΓΗ ΕΛΣΤΑΤ

Εδώ παρατηρούμε διάφορα σκαμπανεβάσματα στον πληθωρισμό της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία. Από το 2004 έως το 2007 κυμαίνεται από 3% έως 3,5%. Το 2008 είναι 4,2% και το 2009 πέφτει στο 1,3%. Το 2010 έχουμε το μεγαλύτερο ποσοστό πληθωρισμού 4,7% ενώ το 2013 έχουμε το μικρότερο ποσοστό και μάλιστα αρνητικό -0,8% με αποτέλεσμα να έχουμε αποπληθωρισμό όπως και το 2014 με ποσοστό λίγο μικρότερο -0,4%. Ο στόχος της ΕΚΤ για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες είναι ο πληθωρισμός τους να κυμαίνεται γύρω στο 2%.

Το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο μέτρο για την μέτρηση του πληθωρισμού είναι ο δείκτης τιμών του καταναλωτή, επίσης θεωρείται και ως δείκτης αποτελεσματικότητας της οικονομικής πολιτικής μιας κυβέρνησης. Παρέχει πληροφορίες για τις μεταβολές των τιμών στην οικονομία της χώρας, τις επιχειρήσεις, τους ιδιώτες. Χρησιμοποιείται σαν οδηγός λήψης αποφάσεων από την κυβέρνηση.

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή είναι η μέση μεταβολή με το χρόνο στις τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές αστικών περιοχών για ένα καλάθι αγαθών και υπηρεσιών. Αυτό το καλάθι έχει αναπτυχθεί από λεπτομερείς πληροφορίες για δαπάνες που παρέχονται από ιδιώτες και οικογένειες για τις πραγματικές τους αγορές. Ο ΔΤΚ αποτελείται από αγαθά και υπηρεσίες που αγοράζονται για κατανάλωση. Οι βασικότερες κατηγορίες είναι οι εξής: τρόφιμα και ποτά, στέγαση ενδύματα μετακίνηση, ιατρική περίθαλψη, αναψυχή, εκπαίδευση και επικοινωνία, άλλα αγαθά και υπηρεσίες.

4.4 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία εξαιτίας της οικονομικής κρίσης έχουν υπάρξει πολύ σοβαρές τα τελευταία χρόνια.

- Επειδή τα εισοδήματα μειώθηκαν δραματικά αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μια αρνητική επίδραση στις εξαγωγές. Αλλά και πολλά νοικοκυριά να ζουν στα όρια της φτώχειας. Τη δεκαετία 1998 με 2007 το ποσοστό για τους ανθρώπους που βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας ήταν από 20% έως 22% με διάφορες διακυμάνσεις στο πέρασμα των ετών, από το 2008 και μετά υπάρχει ανοδική πορεία στα ποσοστά και αυτό σημαίνει ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι βρίσκονται στο κατώφλι της φτώχειας. Πιο αναλυτικά:

ΕΤΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ
1998	22%
1999	21%
2000	21%
2001	21%
2002	21%
2003	20%
2004	20%
2005	21%
2006	20%
2007	20%

Πίνακας 4.8 Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ανά έτος. ΠΗΓΗ ΕΛΣΤΑΤ

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ	20%	19,70%	20,10%	21,40%	23,10%	23,10%
ΚΑΤΩΦΛΙ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΓΙΑ ΈΝΑ ΑΤΟΜΟ	6.480 €	6.897,30 €	7.180 €	6.591 €	5.708 €	5.023 €
ΚΑΤΩΦΛΙ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΓΙΑ ΔΥΟ ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΚΑΙ 2 ΑΝΗΛΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ	13.608 €	14.484,40 €	15.073 €	13.842 €	11.986 €	10.547 €

Πίνακας 4.9 Πληθυσμός σε κίνδυνο και κατώφλι φτώχειας. ΠΗΓΗ ΕΛΣΤΑΤ

Οι καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων συνεχώς αυξάνονται αλλά το εισόδημά τους συνεχώς μειώνεται. Το 2008 ένα άτομο με εισόδημα 6.480€ ήταν στα όρια της φτώχειας και το αντίστοιχο άτομο το 2013 είναι στα όρια της φτώχειας με εισόδημα 5.023€. Αυτό είναι απόλυτα φυσιολογικό και είναι πολύ οι παράγοντες που οδηγούν εκεί. Το ίδιο συμβαίνει και με μια οικογένεια με δυο ενήλικες και δυο ανήλικα παιδιά. Το 2008 ήταν στα όρια της φτώχειας και είχαν εισόδημα 3.000€ παραπάνω από το 2013.

	2008	2013
ΕΛΛΑΔΑ	20%	23,1%
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	20%	18,6%
ΙΤΑΛΙΑ	19%	19,8%
ΙΣΠΑΝΙΑ	20%	22,2%
ΛΕΤΟΝΙΑ	26%	19,4%
ΠΟΛΩΝΙΑ	17%	17,1%
ΜΑΛΤΑ	15%	15%
ΚΥΠΡΟΣ	16%	14,7%
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	12%	13,5%
ΑΥΣΤΡΙΑ	12%	14,4%
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12%	14,4%
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	11%	13,2%
ΔΑΝΙΑ	13%	13,1%
ΤΣΕΧΙΑ	9%	9,6%

Πίνακας 4.10 Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας σε χώρες της Ευρώπης το 2008 σε σχέση με το 2013. ΠΗΓΗ ΕΛΣΤΑΤ

Στον πίνακα παρατηρούμε ότι υπάρχουν κάποιες χώρες που έχουν μείνει σταθερά τα ποσοστά φτώχειας τους αυτή την πενταετία όπως Μάλτα, Δανία, Πολωνία 3 από τις 14 χώρες. Επίσης παρατηρούμε ότι η Λιθουανία κατάφερε να μειώσει το ποσοστό κατά 1,4%, η Κύπρος κατά 1,3% εν μέσω περιόδου οικονομικής κρίσης και η Λετονία κατά 6,6%. Οι υπόλοιπες χώρες έχουν αυξητική πορεία στα ποσοστά φτώχειας τους με την Ελλάδα να είναι πρώτη με 3,1% παραπάνω από το 2008.

Όλα αυτά τα στοιχεία μας δείχνουν ότι η κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε είναι πάρα πολύ δύσκολη. Με ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων στα όρια της φτώχειας, πολλούς ανθρώπους να μένουν άνεργοι κάθε μέρα, τα έξοδα

καθημερινά να είναι περισσότερα από τα έσοδα, η ελληνική οικογένεια βρίσκεται καθημερινά στο στόχαστρο.

- Αρχικά υπήρχαν κάποια προβλήματα στον τουρισμό επειδή τα πρώτα χρόνια ήταν γενικότερο το πρόβλημα της κρίσης έχοντας χτυπήσει την πόρτα και σε άλλες χώρες. Αλλά ήδη τα δυο τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί κατά πολύ ο τουρισμός στη Ελλάδα με αποκορύφωμα το καλοκαίρι στα ελληνικά νησιά.
- Η επίδραση στο χρηματιστήριο τον πρώτο καιρό ήταν αρνητική και ακόμα μετά από τόσα χρόνια ακόμα επηρεάζεται.
- Οι ρυθμοί στις επενδύσεις αλλά και στις επενδυτικές ροές είναι βραδύτεροι κατά πολύ τα τελευταία χρόνια αλλά η κυβέρνηση έχει υποσχεθεί ότι από εδώ και στο εξής θα υπάρξουν πολλές περισσότερες επενδύσεις και θα ανέβουν και οι ρυθμοί ανάπτυξης άρα και τα εισοδήματα που έχουν πάρει την κατιούσα την τελευταία πενταετία.
- Και με πολλές επιχειρήσεις να βάζουν λουκέτο καθημερινά το ποσοστό της ανεργίας ανέβηκε πάρα πολύ. Οι άνεργοι στην χώρα μας αυξήθηκαν ραγδαία και αυτό επηρεάζει πολλούς τομείς γιατί όλα λειτουργού σαν μια αλυσίδα.
- Όλα αυτά που συνέβησαν επηρέασαν αρνητικά την ρευστότητα των τραπεζών αλλά και τον τραπεζικό δανεισμό. Στο παρελθόν το πιο εύκολο πράγμα που θα μπορούσες να ζητήσεις σε μια τράπεζα ήταν να σου δώσει ένα δάνειο για οποιονδήποτε λόγο(επιχείρηση, σπίτι, διακοπές) και αυτή στο έδινε. Τώρα οι τράπεζες δεν δίνουν με την ίδια ευκολία δάνεια απεναντίας.

Υπήρχε μεγάλη πτώση στην αγορά σε κάποια επαγγέλματα. Δυο από τους κλάδους που επηρεάστηκαν κατευθείαν από αυτή την κατάσταση ήταν η οικοδομή και η αγορά των αυτοκινήτων. Βέβαια από αυτούς σαν ντόμινο επηρεάζονται και άλλοι κλάδοι γιατί όλα αυτά λειτουργούν σαν αλυσίδα.

Αν και οι ρίζες της ελληνικής ύφεσης και κρίσης δεν εντοπίζονται στην αγορά ακινήτων ούτε στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπως έγινε με τη διεθνή κρίση, αυτοί οι δύο κλάδοι της οικονομίας είναι κατά κύριο λόγο τα θύματα της ελληνικής ύφεσης και κρίσης, παρά η αιτία της.

Ο ρόλος της αγοράς ακινήτων διαφέρει από χώρα σε χώρα, αφού κάθε οικονομία αντιμετωπίζει διαφορετικές προκλήσεις και προβλήματα. Στη διάρκεια της διεθνούς κρίσης 2007-2009, η αγορά ακινήτων έπαιξε έναν ιδιαίτερο ρόλο, αφού σ' αυτή την αγορά ξεκίνησε η κρίση στις ΗΠΑ, η οποία στη συνέχεια επεκτάθηκε στις υπόλοιπες αναπτυγμένες οικονομίες της Ευρώπης.

Στην οικοδόμηση θα παρατηρήσουμε την κατάσταση που επικρατεί την τελευταία δεκαετία, από το 2003 και μετά.

Έτος	Συνολικές Οικοδομήσεις Χώρας
2003	45.253
2004	43.447
2005	56.642
2006	45.406
2007	41.790
2008	34.021
2009	27.447
2010	23.380
2011	15.114
2012	9.066
2013	5.675

Πίνακας 4.11 Συνολικές Οικοδομήσεις Χώρας. ΠΗΓΗ ΕΛΣΤΑΤ

Στις συνολικές οικοδομήσεις της χώρας βλέπουμε τεράστια πτώση με ποσοστό 87,4% την δεκαετία 2003 με 2013. Από 45.253 σπίτια που είχαν οικοδομηθεί το 2003 σε όλη τη χώρα το 2013 χτίστηκαν 5.675. Το 2003 με 2004 υπάρχει μια πτώση 3,9%. Το 2004 με 2005 υπάρχει άνοδος με ποσοστό 29,6%. Το 2005 με 2006 έχουμε ξανά πτώση 19,4%. Το 2006 με 2007 -7,9%. Το 2007 με 2008 συνεχίζεται η μείωση με 18,5%. Το ίδιο και το 2008 με 2009 19,3%. Από το 2009 με 2010 -14,8% και το 2010 με 2011 έχουμε μεγάλη πτώση 35,3% που συνεχίζεται το 2011 με 2012 με 40% πτώση που είναι η μεγαλύτερη της δεκαετίας. Και τέλος 2012 με 2013 -37,4%.

Παρατηρείται πολύ καθαρά η τεράστια και συνεχόμενη πτώση που επήλθε στην οικοδομή από το 2005 και μετά. Η οικοδομή έχει χάσει την παλιά της αίγλη. Το όνειρο του κάθε Έλληνα να έχει το δικό του σπίτι παραμένει όνειρο και για κάποιους έχει γίνει και εφιάλτης. Πίσω όμως από το χτίσιμο ενός σπιτιού υπάρχουν πολλά επαγγέλματα που απασχολούνται. Σε όλα αυτά τα επαγγέλματα έχει πέσει η δουλειά τους κατακόρυφα.

Ο επόμενος κλάδος που επηρεάστηκε κατευθείαν από την κρίση είναι η αγορά καινούριων αλλά και μεταχειρισμένων αυτοκινήτων. Δυο από τους βασικούς λόγους που οι εταιρίες κατασκευής αυτοκινήτων ήταν από τις πρώτες που επηρεάστηκαν με το ξέσπασμα της κρίσης είναι η μεγάλη άνοδος των τιμών των καυσίμων, συν το ότι οι τράπεζες δεν έδιναν με την ίδια ευκολία δάνεια για αγορά αυτοκινήτου όπως γινόταν στο παρελθόν.

Στο εξωτερικό η Renault ήταν από τις πρώτες αυτοκινητοβιομηχανίες που απέλυσε 4.000 άτομα με το ξέσπασμα της κρίσης. Στην συνέχεια ακολούθησαν Toyota και Nissan δηλώνοντας ότι πρέπει να συμβαδίσουν με την ζήτηση που έχει το αυτοκίνητο στην αμερικάνικη αγορά. Εδώ πρέπει να πούμε ότι η Toyota μέχρι το 2008 θεωρούνταν η πιο υγιής εταιρία του κλάδου της έχοντας μάλιστα πιστοληπτική κατάταξη AAA. Στις ΗΠΑ οι πωλήσεις των αυτοκινήτων τον Οκτώβριο του 2008 είχαν πέσει σε πρωτοφανή επίπεδα εξαιτίας της επιβράδυνσης της οικονομίας αλλά και γιατί οι καταναλωτές φοβόντουσαν να κάνουν μεγάλες αγορές μην γνωρίζοντας το αύριο.

Το ίδιο ακριβώς συνέβη και στην Ελλάδα. Αν και το 2008 δεν είχε επηρεάσει η κρίση ακόμα τη δική μας οικονομία η αγορά των καινούριων αλλά και των μεταχειρισμένων αυτοκινήτων άρχισε να μειώνεται σημαντικά. Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε τη μεταβολή της αγοράς καινούριων και μεταχειρισμένων οχημάτων από το 2003 έως το 2013. Μέσα σε μια δεκαετία βλέπουμε τεράστια πτώση στην αγορά της τάξεως του 77% στην αγορά καινούριων αυτοκινήτων και 61% πτώση στα μεταχειρισμένα.

Έτος	Καινούργια Ι.Χ.	Μεταχειρισμένα Ι.Χ
2003	253.047	15.588
2004	281.841	28.597
2005	267.683	33.440
2006	265.892	36.862
2007	278.022	37.745
2008	265.251	28.517
2009	218.776	23.795
2010	139.514	12.790
2011	96.916	10.037
2012	57.817	5.911
2013	58.165	6.064

Πίνακας 4.12 Αγορά καινούριων και μεταχειρισμένων Ι.Χ. ΠΗΓΗ ΕΛ.ΣΤΑΤ

Η αγορά στον τομέα των αυτοκινήτων έχει δεχθεί τεράστιο πλήγμα, όπως προείπαμε, ιδιαίτερα από το 2008 και μετά. Τα καινούρια αυτοκίνητα είχαν αύξηση των πωλήσεων από το 2003 στο 2004 11,3%. Από το 2004 στο 2005 -5%. Από το 2005 στο 2006 μια μικρή μείωση 0,6%. Το 2006 με 2007 υπήρχε μια αύξηση 4,5% και το 2007 με 2008 υπήρχε η ίδια μείωση. Από το 2008 στο 2009 -17,5% και από το 2009 στο 2010 -36,2%. Το 2010 με 2011 -30,5%. Το 2011 με 2012 σημειώνεται η μεγαλύτερη πτώση 40,3%. Και τέλος έχουμε μια πολύ μικρή αύξηση 0,6% από το 2012 στο 2013.

Στα μεταχειρισμένα βλέπουμε μια παρόμοια κατάσταση να συμβαίνει. Ενώ το 2003 με 2004 έχουμε μια αλματώδη αύξηση του 83,4% κάτι που στην αγορά καινούριων δεν συναντάμε κάτι τέτοιο το 2004 με 2005 βλέπουμε μια αύξηση του 16,9%. Είχαμε ναι μεν αύξηση αλλά δεν συγκρίνεται με την προηγούμενη χρονιά και δεν θα το ξαναδούμε όλη τη δεκαετία. Το 2005 με 2006 έχουμε άνοδο 10,2% όπως και το 2006 με 2007 2,3%. Από το 2007 με 2008 αρχίζει η πτώση με 24,4%. Η κάθοδος συνεχίζεται και το 2008 με 2009 με 16,5%. Το 2009 με 2010 έχουμε την μεγαλύτερη πτώση με 46,2%. Το 2010 με 2011 -21,5%, το 2011 με 2012 -41,1%. Και τέλος, το 2012 με 2013 έπειτα από αρκετά χρόνια πτώσης βλέπουμε μια άνοδο 2,5%. Στο γράφημα πιο κάτω φαίνεται πιο καθαρά η άνοδος και η πτώση των πωλήσεων σε καινούρια αλλά και μεταχειρισμένα αυτοκίνητα. Με αυτή της αγοράς καινούριων αυτοκινήτων να είναι πολύ πιο έντονη.

4.5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο 4^ο κεφάλαιο ασχολούμαστε με την κρίση στην οικονομική πραγματικότητα. Κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις πτωχεύσεις της Ελλάδας ξεκινώντας από το 1823 έως και σήμερα και κατανοούμε ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται.

Στην συνέχεια, εξετάζουμε το πώς επηρεάστηκε η Ελλάδα με την είσοδο του ευρώ στην οικονομία της, και συνειδητοποιούμε ότι δεν ήμασταν προετοιμασμένοι για την είσοδο αυτού του νομίσματος στην ζωή μας και σίγουρα το βιώνουμε καθημερινά από τότε. Εξετάστηκαν οι οικονομικές πολιτικές των τελευταίων δεκαετιών και παρατηρήθηκε ότι τις δυο τελευταίες δεκαετίες στην

Ελλάδα το έλλειμμα είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα. Παρατηρούμε σε διάφορα διαγράμματα αλλά και πίνακες με στατιστικά στοιχεία το δημόσιο έλλειμμα επί τοις % του ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος επί τοις % του ΑΕΠ, την ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ ανά έτος, τον όγκο των εξαγωγών διαφορετικών χωρών του 2013 σε σχέση με το 2009. Επίσης, παρατίθενται στοιχεία για το ιδιωτικό και δημόσιο χρέος της Ελλάδας, των νοικοκυριών αλλά και των επιχειρήσεων.

Και τέλος, τι επίδραση (επιπτώσεις) είχαν όλα αυτά στην ελληνική πραγματικότητα. Μειώθηκαν τα εισοδήματα, επηρεάστηκε αρνητικά το χρηματιστήριο, μειώθηκε ο τουρισμός αλλά και οι επενδύσεις, αυξήθηκε η ανεργία και επηρεάστηκε και το τραπεζικό σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο **ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η προσέγγιση που υιοθετήθηκε για την διεξαγωγή συμπερασμάτων για το αν και κατά πόσο επηρέασε η οικονομική κρίση τον Έλληνα.

Στην ενότητα 5.2 αναφέρεται ο τρόπος σχεδίασης της έρευνας ξεκινώντας με τον σκοπό αυτής της έρευνας, το θεωρητικό κομμάτι αλλά και την μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε. Έπειτα, στην 5.3 ενότητα αναφέρονται τα βήματα για τον σχεδιασμό της έρευνας. Στην ενότητα 5.4 παρουσιάζεται η διαδικασία της δειγματοληψίας. Στην ενότητα 5.5 αναφέρεται ποια μέθοδος χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων. Και τέλος στην ενότητα 5.6 παρουσιάζονται περιορισμοί της έρευνας.

5.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η διαδικασία που έγινε πρώτη για να ξεκινήσει ο σχεδιασμός της έρευνας ήταν ο προσδιορισμός του σκοπού της πτυχιακής εργασίας. Στο κομμάτι της ελληνικής πραγματικότητας θεωρήθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή ενός ερωτηματολογίου που θα βοηθούσε στις απαντήσεις των αποριών που είχαν συσσωρευτεί. Βασικό ερώτημα ήταν το πόσο επηρεάστηκε και τι θα έκανε διαφορετικό ο Έλληνας μετά από αυτή την κρίση. Με την απαραίτητη βιβλιογραφική ανασκόπηση οδηγηθήκαμε στην προκαταρκτική έρευνα.

Η χρήση ερωτηματολογίου είναι ένας από τους τρόπους που μπορεί να διεξαχθεί η ποσοτική έρευνα που είναι κυρίως περιγραφική. Είναι η προσέγγιση που χρησιμοποιείται ευρέως για την συλλογή πληροφοριών σε σχέση με την συμπεριφορά, τη γνώμη, την στάση και τα χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων, επειδή οι ερωτήσεις σε μια έρευνα γίνονται με άμεσο τρόπο. (Σταθακόπουλος, 2005) Η έρευνα μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους : on line, τηλεφωνικά, σε στυλ συνέντευξης. Οι απαντήσεις των ερωτηθέντων είναι οι πληροφορίες που αναλύονται στατιστικά.

Για να αποκτηθούν τελικά οι πληροφορίες που θα μας βοηθήσουν να βγάλουμε συμπεράσματα για την σημερινή κατάσταση που επικρατεί εξαιτίας της οικονομικής κρίσης ήταν απαραίτητη η έρευνα μέσω ερωτηματολογίων. Σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο 15 ερωτήσεων και απαντήθηκε από 30 διαφορετικούς και άγνωστους ανθρώπους μεταξύ τους.

Το ερωτηματολόγιο έχει 3 στόχους:

1. Μέσω των σωστών ερωτήσεων να παρθούν οι απαντήσεις που είναι όσο το δυνατόν πιο σωστές για την έρευνα.

2. Η παρακίνηση των ερωτηθέντων να απαντήσουν κάνοντας σωστές και κατανοητές ερωτήσεις.

3. Να ελαχιστοποιηθούν τα σφάλματα απόκρισης (Σιώμοκος, 2008)

5.3 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου έχει 5 στάδια:

1^ο Στάδιο: Καθορισμός των πληροφοριών.

Οι στόχοι της έρευνας καθορίζουν τις πληροφορίες που πρέπει να συλλεχθούν από ένα ερωτηματολόγιο.

2^ο Στάδιο: Επιλογή τύπου ερωτήσεων.

Ο τύπος ερωτήσεων που είναι πιο εύκολος για την διεξαγωγή αποτελεσμάτων σε ένα ερωτηματολόγιο είναι οι κλειστού τύπου. Έτσι δεν κουράζεται ο ερωτώμενος και δεν είναι χρονοβόρα η διαδικασία.

3^ο Στάδιο: Διατύπωση ερωτήσεων.

Οι ερωτήσεις που γίνονται να είναι κατανοητές για το δείγμα των ανθρώπων που θα απαντήσουν σε αυτές.

4^ο Στάδιο: Σειρά ερωτήσεων.

Η σειρά των ερωτήσεων να είναι τέτοια που να μην μπερδεύει τον ερωτώμενο και να δένει αν είναι απαραίτητο η προηγούμενη με την επόμενη.

5^ο Στάδιο: Διεξαγωγή έρευνας.

Σε αυτό το στάδιο τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν σε κάποια καταστήματα και απαντήθηκαν από τους ιδιοκτήτες αλλά κυρίως από κόσμο που μπήκε μέσα σε αυτά. Από τα ερωτηματολόγια που δόθηκαν απαντήθηκαν τα 30 που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα.

5.4 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Δειγματοληψία είναι η διαδικασία ή η τεχνική εντοπισμού και επιλογής μιας ομάδας ατόμων ως αντιπροσωπευτικό δείγμα προς μελέτη κάποιου πληθυσμού. Δείγμα είναι μια υποομάδα του πληθυσμού η οποία αντιπροσωπεύει όλο τον πληθυσμό. Πληθυσμός είναι μια ομάδα που ορίζεται από τους στόχους της έρευνας και αποτελείται από δυνητικούς ερωτώμενους οι οποίοι θεωρούνται κατάλληλοι για να συμμετάσχουν στη έρευνα (Σιώμκος, 2008)

Στην συγκεκριμένη έρευνα, ο πληθυσμός είναι ιδιοκτήτες αλλά και πελάτες κεντρικών καταστημάτων στην Πάτρα και το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε μέσω της προσωπικής μεθόδου. Οι τεχνικές δειγματοληψίας χωρίζονται σε δυο κατηγορίες:

- Τεχνικές πιθανότητας
- Τεχνικές μη πιθανότητας

Στα δείγματα πιθανότητας κάθε άτομο στον πληθυσμό έχει μια γνωστή μη μηδενική πιθανότητα να επιλεγεί για να συμμετάσχει στο δείγμα. Στα δείγματα μη πιθανότητας η πιθανότητα που έχει ένα άτομο να συμμετάσχει στο δείγμα είναι άγνωστη, λαμβάνουμε δηλαδή ένα δείγμα ευκολίας με κριτήριο τη διευκόλυνση του ερευνητή. Με τι δείγμα ευκολίας ο ερευνητής μπορεί να συλλέγει σημαντικό όγκο στοιχείων γρήγορα. Το κριτήριο επιλογής των ερωτώμενων είναι ότι έτυχε να βρίσκονται στο σημείο της έρευνας.

Χρησιμοποιήθηκε μέθοδος μη πιθανότητας (δείγμα ευκολίας) αφού οι ερωτώμενοι ήταν τυχαίοι καταναλωτές που έμπαιναν στα καταστήματα που γινόταν η έρευνα. Για να γίνει η ανάλυση αυτών των δεδομένων αλλά και για την δημιουργία διαγραμμάτων και γραφημάτων χρησιμοποιήθηκε το Excel.

5.5 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι αυτό το ερωτηματολόγιο έχει ένα μεγάλο ποσοστό επιτυχίας, γιατί απαντήθηκε από διάφορους ανθρώπους διαφορετικού φύλου, ηλικίας, οικονομικής κατάστασης κλπ, αλλά υπάρχει κα ένα

πολύ μικρό ποσοστό τα αποτελέσματα να ήταν λίγο διαφοροποιημένα. Αν τα ερωτηματολόγια είχαν δοθεί για παράδειγμα σε ένα ινστιτούτο ομορφιάς που το 90% των ατόμων που πηγαίνουν εκεί είναι γυναίκες και το πιο πιθανό είναι να έχουν μια οικονομική άνεση σε σχέση με αυτούς που είναι άνεργοι και δεν έχουν την άνεση να έχουν φαγητό κάθε μέρα για τα παιδιά τους, τα αποτελέσματα αυτών των ερωτηματολογίων θα ήταν διαφοροποιημένα.

5.6 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύεται θεωρητικά η μεθοδολογία για την έρευνα που θα γίνει. Αρχικά γίνεται ο σχεδιασμός της έρευνας μέσω ενός ερωτηματολογίου. Θέσαμε τους στόχους του ερωτηματολογίου και μετά σχεδιάσαμε το ερωτηματολόγιο. Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου αποτελείται από 5 στάδια:

- 1) Καθορισμός πληροφοριών.
- 2) Επιλογή τύπων ερωτήσεων.
- 3) Διατύπωση ερωτήσεων.
- 4) Σειρά ερωτήσεων.
- 5) Διεξαγωγή έρευνας.

Η δειγματοληψία έγινε στην αγορά της Πάτρας με σκοπό να αποτυπωθεί το τι συμβαίνει στον απλό Έλληνα και πως τα έχει δεχθεί όλα αυτά που συμβαίνουν γύρω του με την συμπλήρωση ερωτηματολογίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα τα αποτελέσματα που βρέθηκαν μετά από την ολοκλήρωση της διεξαγωγής της έρευνας που έγινε. Θα μελετηθούν οι απαντήσεις των ερωτώμενων και μέσω αυτών των απαντήσεων θα καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα.

Αρχικά γίνεται μια ανάλυση για τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων. Στην συνέχεια οι ερωτώμενοι απαντούν για την επαγγελματική τους και οικονομική τους κατάσταση που επηρεάζεται το ένα από το άλλο. Και στο τελευταίο κομμάτι του ερωτηματολογίου μας απαντούν για το πόσο έχει επηρεαστεί η καθημερινή τους ζωή αλλά και τι βλέπουν για το μέλλον.

6.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ

Το δείγμα μας αποτελείται από 30 ερωτηματολόγια. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν κατά την παραμονή των ατόμων σε καταστήματα ενδυμάτων και άλλων προσωπικών ειδών.

Φύλο: Στην έρευνα πήραν μέρος 30 άτομα, το 53,33% ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 46,67% άνδρες. Αυτό συμβαίνει γιατί γενικά οι γυναίκες είναι περισσότερες πληθυσμιακά από τους άνδρες αλλά και γιατί αυτές είναι που φροντίζουν την οικογένεια.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΔΡΑΣ	14	46,67%
ΓΥΝΑΙΚΑ	16	53,33%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100,00%

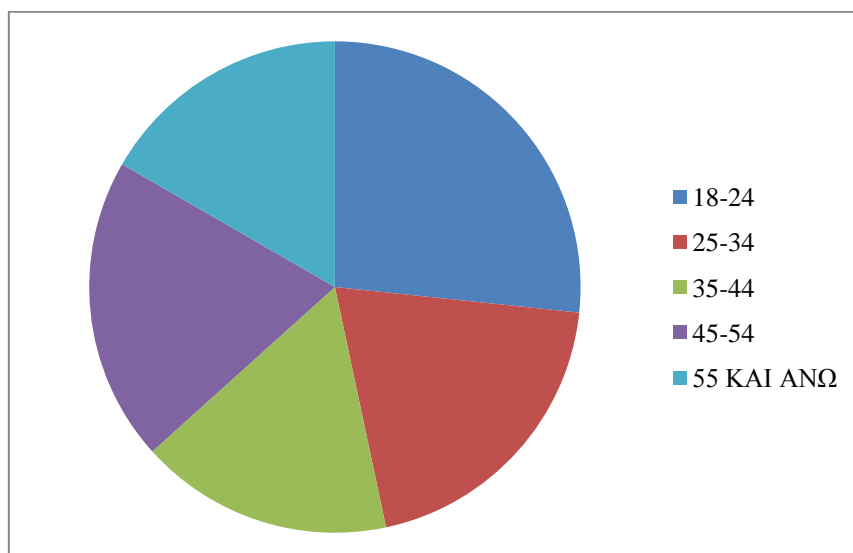
Πίνακας 6.1 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το φύλο.

Υπηκοότητα: Το 83,33% του δείγματος ήταν Έλληνες και άλλης υπηκοότητας το 16,67%.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΛΛΗΝΑΣ	25	83,33%
ΑΛΛΗ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	5	16,67%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100,00%

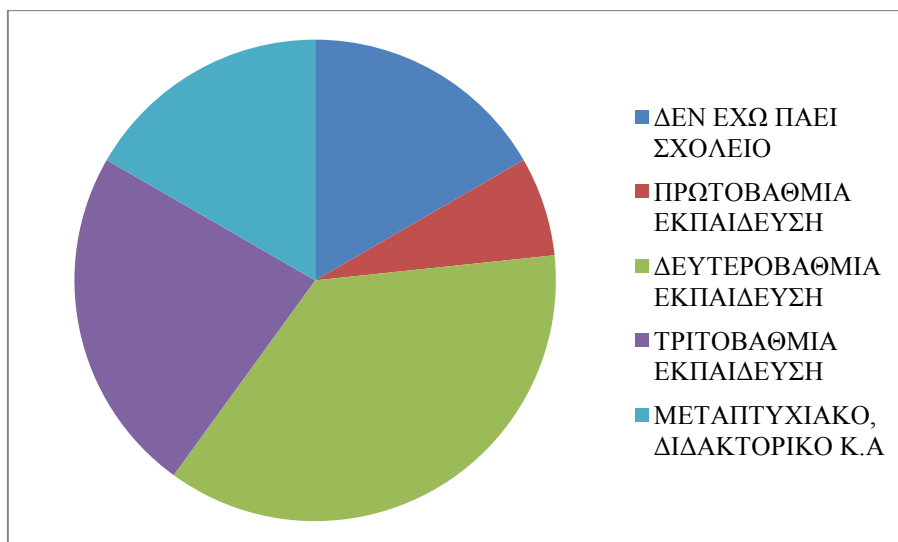
Πίνακας 6.2 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με την υπηκοότητα.

Ηλικία: Ίδιο ποσοστό 20% έχουν οι ηλικίες 25-35 και 45-54, 26,66% είναι 18-24, και ίδιο ποσοστό 16,67% έχουν οι ηλικίες 35-44 και 55 και άνω. Στους χώρους που έγινε η έρευνα είναι φυσιολογικό ότι δεν υπήρχαν τεράστιες αποκλίσεις στα ποσοστά γιατί πηγαίνουν όλες οι ηλικίες για αγορές προσωπικές, οικογενειακές κλπ.

Γράφημα 6.1 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με την ηλικία

Εκπαιδευτική κατάρτιση: το μεγαλύτερο ποσοστό 36,67% είναι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μετά με 23,33% είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έπειτα με ίδιο ποσοστό 16,67% είναι όσοι δεν έχουν πάει σχολείο και όσοι έχουν κάνει μεταπτυχιακό, διδακτορικό κα, και τέλος 6,66% είναι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Παρατηρούμε ότι το μορφωτικό επίπεδο του δείγματός είναι υψηλό οι περισσότεροι είναι δευτεροβάθμιας αλλά και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό συμβαίνει γιατί είναι πιο δεκτικά αυτά τα άτομα σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Γράφημα 6.2 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με την εκπαιδευτική τους κατάρτισης.

6.3 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ.

Εργασία: Το 36,67% των ερωτηθέντων εργάζεται, ένα 10% εργάζεται εποχιακά και το υπόλοιπο 53,33% δεν εργάζεται. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι το ποσοστό των ατόμων που δεν εργάζονται ξεπερνά το 50%. Πολύ σημαντικό αποτέλεσμα το συγκεκριμένο γιατί δείχνει το μεγάλο πρόβλημα που υπάρχει με την ανεργία στην εποχή μας.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ	11	36,67%
ΔΕΝ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ	16	53,33%
ΕΠΟΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	3	10%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100,00%

Πίνακας 6.3 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν εργάζονται.

Απασχόληση: Από τα 14 άτομα που εργάζονται τα 10 απασχολούνται πλήρως και τα υπόλοιπα 4 μερικώς.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΛΗΡΗΣ	10	71,43%
ΜΕΡΙΚΗ	4	28,57%
ΣΥΝΟΛΟ	14	100,00%

Πίνακας 6.4 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.

Επιχειρηματίες: Από αυτούς που εργάζονται το 28,57% έχουν δική τους επιχείρηση και το 71,43% είναι εργαζόμενοι. Το ποσοστό των ατόμων που έχουν δική τους επιχείρηση είναι πολύ μικρό και σίγουρα στην εποχή μας είναι πολύ δύσκολο να ανοίξει κάποιος μια δική τους επιχείρηση με τον φόβο της αποτυχίας να караδοκεί.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	4	28,57%
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ	10	71,43%
ΣΥΝΟΛΟ	14	100,00%

Πίνακας 6.5 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν έχουν δική τους επιχείρηση.

Εισόδημα: Στο 78,57% έχει επηρεαστεί το εισόδημά του αρνητικά εξαιτίας της κρίσης ενώ στο υπόλοιπο 21,43% όχι. Αυτό το αποτέλεσμα μας δείχνει πόσο μεγάλο είναι το πλήγμα από αυτή την κρίση στον οικονομικό τομέα.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΜΕΙΩΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΝΑΙ)	11	78,57%
ΜΕΙΩΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΟΧΙ)	3	21,43%
ΣΥΝΟΛΟ	14	100,00%

Πίνακας 6.6 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν έχει μειωθεί το εισόδημά τους.

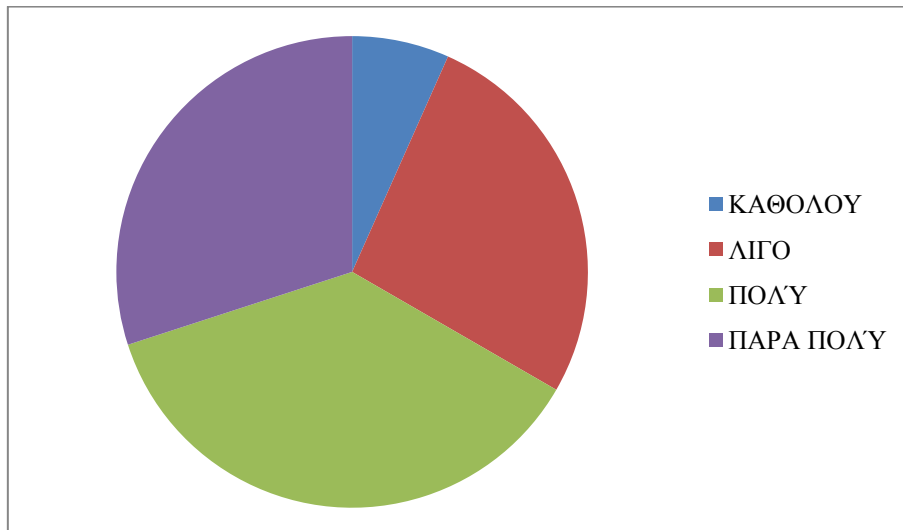
Άνεργοι: Από αυτούς που δεν εργάζονται το 56,25% έμεινε χωρίς εργασία μετά την κρίση ενώ το υπόλοιπο 43,75% είχε μείνει πριν την κρίση χωρίς εργασία. Αυτό μας δείχνει ότι στην πόλη μας τα πράγματα ήταν οριακά και πριν από την κρίση. Υπήρχε και τότε μεγάλο ποσοστό ανέργων που με τους τωρινούς το ποσοστό είναι πολύ μεγάλο.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΕΡΓΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	9	56,25%
ΑΝΕΡΓΟΙ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	7	43,75%
ΣΥΝΟΛΟ	16	100,00%

Πίνακας 6.7 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν έμειναν άνεργοι μετά την κρίση.

6.4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΧΕΙ ΕΠΗΡΕΑΣΤΕΙ Η ΖΩΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Επηρεασμένοι από την κρίση: Το μεγαλύτερο ποσοστό 36,37% είναι πολύ επηρεασμένοι, μετά ακολουθούν με 30% αυτοί που έχουν επηρεαστεί πάρα πολύ, έπειτα είναι αυτοί που έχουν επηρεαστεί λίγο με 26,67% και τέλος βρίσκονται με το μικρότερο ποσοστό 6,66% αυτοί που δεν έχουν επηρεαστεί καθόλου. Παρατηρούμε ότι ουσιαστικά το 66,37% έχει επηρεαστεί από αυτή την άσχημη κατάσταση από πολύ έως πάρα πολύ. Είναι πολύ μεγάλο αλλά και απογοητευτικό αυτό το ποσοστό. Γιατί δείχνει την πραγματική κατάσταση που επικρατεί γύρω μας. Το 6,66% μας δείχνει ότι αυτοί που δεν έχουν νιώσει ακόμα τις δυσκολίες είναι μηδαμινοί.

Γράφημα 6.3 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν έχουν επηρεαστεί από την κρίση.

Αλλαγή στην οικονομική κατάσταση της χώρας: Το ποσοστό που πιστεύει ότι δεν θα αλλάξει κάτι στην οικονομική κατάσταση που υπάρχει στην χώρα μας είναι το 43,34% των ερωτώμενων, ένα ποσοστό 23,33% πιστεύει ότι ίσως αλλάξει και το 33,33% πιστεύει ότι θα αλλάξει.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΘΑ ΑΛΛΑΞΕΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	10	33,33%
ΙΣΩΣ ΑΛΛΑΞΕΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	7	23,33%
ΔΕ ΘΑ ΑΛΛΑΞΕΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	13	43,34%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100,00%

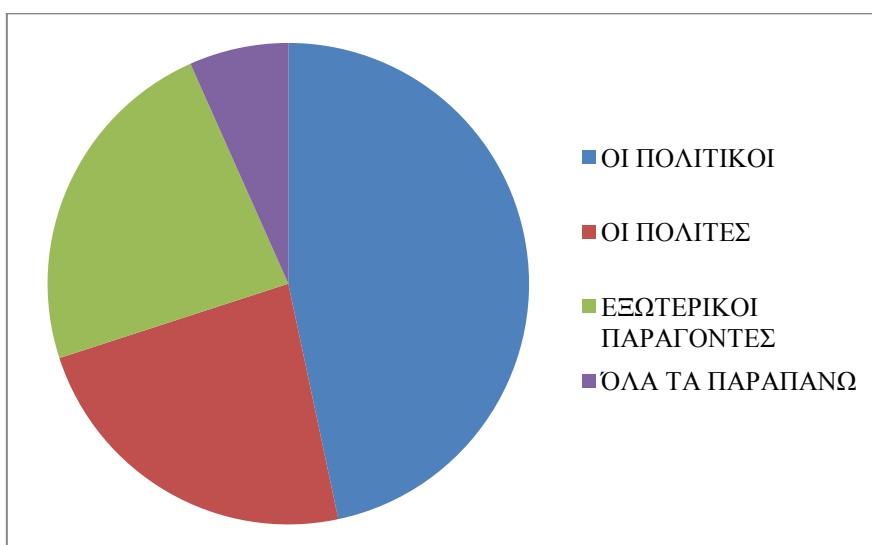
Πίνακας 6.8 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν θα αλλάξει η κατάσταση στην οικονομία μας.

Σε πόσα χρόνια θα αλλάξει η κατάσταση: Από 1-5 απάντησαν το 47,06%, το 35,29% πιστεύει από 6-10 και από 11 και πάνω έχει ποσοστό 17,65%.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1-5 ΧΡΟΝΙΑ	8	47,06%
6-10 ΧΡΟΝΙΑ	6	35,29%
11 ΚΑΙ ΑΝΩ	3	17,65%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100,00%

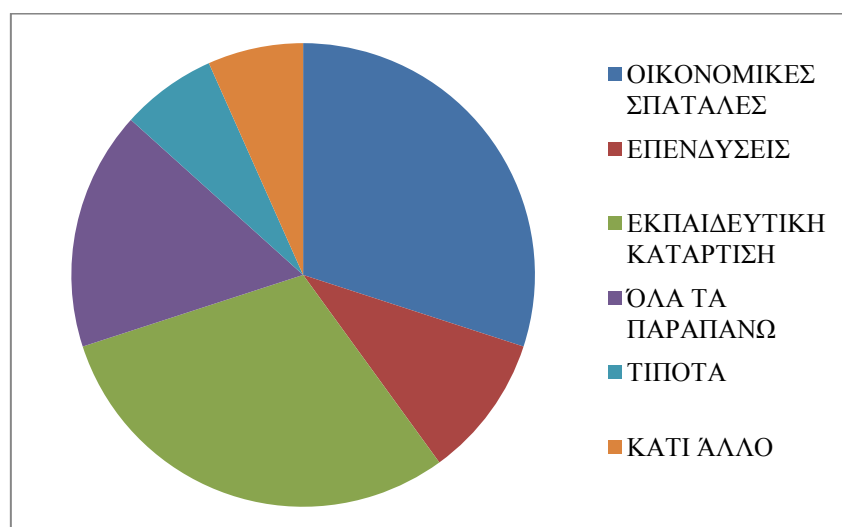
Πίνακας 6.9 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το πόσο χρονικό διάστημα θα χρειαστεί να αλλάξει η οικονομική κατάσταση της χώρας.

Υπεύθυνοι: Την πρώτη θέση έχουν οι πολιτικοί με ποσοστό 46,66%, συνήθως σε αυτή την ερώτηση και σε γκάλοπ που γίνονται πάντα την πρώτη θέση την κατέχουν αυτοί. Μετά δεύτεροι έρχονται οι πολίτες και οι επιλογές που έχουν κάνει στο πέρασμα των ετών στα πολιτικά αλλά και στα οικονομικά πράγματα, και έχουν μαζί με τους εξωτερικούς παράγοντες, εννοώντας τις ξένες δυνάμεις, το ίδιο ποσοστό 23,34% και τέλος όλα τα παραπάνω 6,66%.

Γράφημα 6.4 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το ποιους θεωρούν υπεύθυνους για αυτήν την κατάσταση

Τι θα άλλαζαν αν θα γνώριζαν από πριν για την κρίση: Σίγουρα αν αυτή η ερώτηση είχε ανοιχτή απάντηση θα είχε πολλές διαφορετικές απαντήσεις γιατί ο κάθε άνθρωπος έχει κάτι διαφορετικό στο μυαλό του. Στην έρευνα όμως με το ίδιο ποσοστό 30% θα άλλαζαν την εκπαιδευτική τους κατάρτιση και τις οικονομικές τους σπατάλες, ένα 10% θα άλλαζε τις επενδύσεις που έκανε, ένα 16,66% θα άλλαζε και την εκπαιδευτική του κατάρτιση και τις επενδύσεις του και τις σπατάλες. Και με ποσοστό 6,67% θα άλλαζαν κάτι άλλο και με το ίδιο ποσοστό τίποτα.

Γράφημα 6.5 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν θα άλλαζαν κάτι αν γνώριζαν από πριν για την κρίση.

Εργασία στο εξωτερικό: Το 46,67% απάντησε ότι θα πήγαινε στο εξωτερικό αν είχε κάποια πρόταση, το 20% ίσως και το 33,33% δεν θα πήγαινε. Εδώ παρατηρούμε ότι ο κόσμος έχει κουραστεί να περιμένει να αλλάξει κάτι εδώ και είναι ανοιχτοί σε μεγάλο ποσοστό για ένα καινούριο μέλλον σε μια ξένη χώρα.

	ΠΛΗΘΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΘΑ ΕΡΓΑΖΟΜΟΥΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	14	46,67%
ΙΣΩΣ ΕΡΓΑΖΟΜΟΥΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	6	20%
ΔΕ ΘΑ ΕΡΓΑΖΟΜΟΥΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	10	33,33%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100,00%

Πίνακας 6.10 Δείγμα ερωτηθέντων σύμφωνα με το αν θα εργαζόταν στο εξωτερικό.

6.5 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σε αυτό το κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου. Για να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα για το πόσο έχει αλλάξει η ζωή στην Ελλάδα στον τομέα της εργασίας, στα εισοδήματα και σε άλλα χρησιμοποιήσαμε την ευρέως διαδεδομένη μέθοδο συλλογής πρωτογενών στοιχείων, το ερωτηματολόγιο. Δόθηκε σε 30 άτομα διαφορετικού φύλου, εκπαιδευτικής κατάρτισης, ηλικίας και σε έχοντες και μη εργασία το παρακάτω ερωτηματολόγιο. Μέσω αυτού του ερωτηματολογίου απαντήθηκαν οι ερωτήσεις που έπρεπε να γίνουν για την ολοκλήρωση της έρευνας. Τα αποτελέσματα που βγήκαν αντιπροσωπεύουν ως ένα σημείο του πως είναι η κατάσταση σήμερα στην Ελλάδα.

Τα συμπεράσματα που βγάλαμε είναι τα εξής:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης .
- Περισσότεροι από το 50% δεν εργάζονται και ένα 10% που εργάζεται έχει εποχιακή εργασία.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτούς που εργάζονται έχουν πλήρη απασχόληση και δική τους επιχείρηση έχει το 28,57%.
- Το εισόδημα των περισσότερων έχει μειωθεί από την κρίση.
- Περισσότεροι από τους μισούς που δεν εργάζονται έχασαν την εργασία τους μετά από την κρίση.
- Ένα ποσοστό 6,66% δεν έχει επηρεαστεί καθόλου από την κρίση ενώ οι υπόλοιποι από λίγο έως πάρα πολύ.
- Το 43,34% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι δεν θα αλλάξει η κατάσταση και από τους υπόλοιπους που πιστεύουν ότι θα αλλάξει το 47,06% πιστεύει ότι θα πάρει από 1-5 έτη, το 35,29% από 6-10 έτη και το 17,65% από 11 έτη και πάνω.
- Το φταίξιμο για την οικονομική κρίση το ρίχνουν στους πολιτικούς με ποσοστό 46,66%.
- Αν θα γνώριζαν νωρίτερα αυτό που θα συνέβαινε θα άλλαζαν την εκπαιδευτική τους κατάρτιση και τις οικονομικές τους σπατάλες.-
- Και τέλος, το 46,67% θα έφευγε για το εξωτερικό αν είχε μια πρόταση, το 33,33% δεν θα έφευγε ενώ το 20% ίσως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ**

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα φαινόμενα δείχνουν ότι δυστυχώς δεν βρισκόμαστε στην αρχή διεξόδου από τη κρίση αλλά στην αρχή νέων και πιο σύνθετων αδιεξόδων για την παγκόσμια οικονομία, η οποία δεν ανακόπτει τον αντικοινωνικό νεοφιλελεύθερο μονόδρομό της. Οδηγούμαστε σε μια νέα φάση διεθνούς οικονομικής στασιμότητας του Δυτικού Κόσμου που θα συνοδεύεται με τεράστια ελλείμματα, υπέρογκα δημόσια αλλά και ιδιωτικά χρέη, αυξημένες τιμές πρώτων υλών και εμπορευμάτων, αδυναμία επενδυτικών ευκαιριών, κοινωνικές ανισότητες, αδυναμία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Αν αυτά ισχύουν για τη διεθνή οικονομία, η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας προκαλεί μόνο στενοχώρια. Όλα τα οικονομικά δεδομένα της χώρας βαδίζουν από το κακό στο χειρότερο και κυρίως οι εξαγωγές, η βιομηχανία, οι κατασκευές, οι επενδύσεις αλλά και ο τουρισμός.

Πλέον είναι κοινώς αποδεκτό ότι η χώρα βρίσκεται σε τροχιά ύφεσης. Αυτή την περίοδο ζούμε τη βαθιά χρεοκοπία όχι μόνο των κυβερνητικών πολιτικών αλλά και του πελατειακού κομματικο-κρατικού μοντέλου που επιβλήθηκε, τουλάχιστον την τελευταία εικοσαετία. Το πρόβλημα της χώρα δεν είναι το ύψος του ελλείμματος του προϋπολογισμού αλλά το πού κατευθύνεται αυτό το έλλειμμα και αν επιχειρεί να καλύψει πραγματικούς παραγωγικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Και το θέμα είναι ότι αυτό το έλλειμμα αξιοποιείται προκειμένου να εξαπολυθεί μια δημοσιονομική τρομοκρατία με στόχο την περαιτέρω μείωση των μισθών, των συντάξεων, των εργασιακών σχέσεων και ό,τι έχει απομείνει από τις κοινωνικές κατακτήσεις. Το θέμα για την Ελλάδα δεν είναι τόσο το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα αλλά το μεγάλο έλλειμμα αποδοτικότητας της ελληνικής οικονομίας, το παραγωγικό έλλειμμα, η περιθωριοποίηση της βιομηχανίας αλλά και της αγροτικής παραγωγής.

Μέσα σε όλα αυτά πρέπει να συνυπολογίσουμε το πρωτοφανές έλλειμμα ενδογενούς δυναμικής της οικονομίας, αφού η ανάπτυξη όλα τα προηγούμενα χρόνια στηρίχτηκε κυρίως στα αυξημένα δημόσια και ιδιωτικά χρέη και στην

παράδοση της χώρας στο πολυεθνικό κεφάλαιο. Τα προβλήματα γίνονται όλο και μεγαλύτερα από την άνιση κατανομή εισοδήματος, την υποβάθμιση μισθών και συντάξεων και τη μεγάλη ανεργία. Τα τελευταία επτά περίπου χρόνια στις συζητήσεις ανθρώπων όλων των ηλικιών κύριο θέμα είναι το αύριο αν θα είναι καλύτερο και αν όχι τότε θα καταστραφούμε, ή τότε θα πτωχεύσουμε. Τα εργατικά δικαιώματα και οι θυσίες που έκαναν οι πρόγονοί μας δυστυχώς πηγαίνουν στράφι καθημερινά.

7.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Σκοπός της εργασίας αυτής ήταν η μελέτη και η κατανόηση της χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 στις ΗΠΑ και στην συνέχεια στη Ελλάδα. Αυτό συνέβη με εκτενή βιβλιογραφική μελέτη αλλά και με έρευνα.

Αυτή η εργασία είχε τους εξής στόχους:

- Να γίνει εντοπισμός των αιτίων αυτής της κρίσης.
- Να δούμε πόσο άλλαξαν τα πράγματα στην οικονομία μετά από αυτή την κρίση.
- Να κατανοήσουμε πως ξεκίνησε αυτή η κατάσταση στις ΗΠΑ.
- Να αναλύσουμε τι συνέβη στην Ελλάδα από όταν άρχισε η κρίση.
- Να δούμε πόσο επηρεάστηκε ο Έλληνας από αυτή η κατάσταση, και να αναλύσουμε τα συμπεράσματα βγήκαν από μια έρευνα που έγινε.
- Να δούμε με ποιους τρόπους αντιμετωπίζεται αυτή η κατάσταση από ένα κράτος.
- Και τέλος, μέσω της έρευνας να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα για το πώς είναι η ζωή του στο σήμερα.

7.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με τη βοήθεια του ερωτηματολογίου και της έρευνας που έγινε βγήκαν κάποια συμπεράσματα. Η ζωή του Έλληνα έχει επηρεαστεί βαθιά από την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα μας. Τα ποσοστά δείχνουν ότι οι άνεργοι πριν αλλά και μετά την κρίση είναι αμέτρητοι και αυτό συνεχίζεται καθημερινά. Αυτό συμβαίνει αν και το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος έχει καλή εκπαιδευτική κατάρτιση. Άρα πολλοί άνθρωποι με γνώσεις και σπουδές δεν έχουν εργασία. Αν πάρουμε αυτό δεδομένο μπορούμε να καταλάβουμε πολλά από αυτά που συμβαίνουν καθημερινά. Μην έχοντας εργασία ο κόσμος δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στα καθημερινά του θέλω και τις ανάγκες αυτού και της οικογένειάς του. Άρα είναι λογικό ότι σε μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων έχει μεταβληθεί το εισόδημά τους και αυτό επηρεάζει όλους τους τομείς γιατί όλα είναι μια αλυσίδα και η μία κατάσταση ενώνει και κρατάει την άλλη.

Ο κόσμος πιστεύει ότι θα αλλάξει η κατάσταση που επικρατεί σήμερα αλλά θα πάρει κάποιο χρονικό διάστημα και κάθε μέρα που αλλάζει το οικονομικό και πολιτικό σκηνικό σε αυτή την ερώτηση μπορεί να παίρναμε και διαφορετική απάντηση. Σίγουρα θα άλλαζαν από πριν επιλογές που είχαν κάνει αν ήξεραν τι θα συνέβαινε στην πορεία. Και στο τέλος κάτι που δείχνει το πόσο έχει κουραστεί ο κόσμος από την όλη κατάσταση είναι ότι απάντησε ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων ότι θα έφευγε σε κάποια άλλη χώρα αν του δινόταν η ευκαιρία. Ζούμε πάλι παλιά χρόνια που η μετανάστευση ήταν αγκάθι για την ελληνική οικογένεια αλλά και η μόνη ελπίδα για να ζήσουν ένα καλύτερο αύριο.

Ακούγονται πολλά καθημερινά και δεν γνωρίζουμε ποια να κρατήσουμε και ποια να διαγράψουμε. Υπάρχει έντονη η κουβέντα για χρεοκοπία. Εάν η Ελλάδα επιλέξει την χρεοκοπία η κυβέρνηση δεν θα είναι σε θέση να πληρώσει τους μισθούς και τις συντάξεις για περίπου δύο μήνες λόγω προβλημάτων ρευστότητας. Σύμφωνα με μια άλλη μερίδα του ελληνικού λαού εάν η Ελλάδα επιλέξει την χρεοκοπία και βγει από την νομισματική ένωση, θα κατορθώσει μπει σε μια πορεία ανάκαμψης. Αυτά πιστεύουν κάποιοι και κάποιοι άλλοι πιστεύουν ότι θα έρθει η τελειωτική καταστροφή μετά από μια χρεοκοπία. Περίοδοι κρίσεων είναι συνήθως εποχές δύσκολες, είναι όμως και εποχές που χαρακτηρίζονται από δημιουργικότητα και καινοτομίες. Η κατανοητή απροθυμία για ανάληψη κινδύνου

και η προσεκτική προσέγγιση της κρίσης θα πρέπει να δράσουν συμπληρωματικά με τη δημιουργικότητα για νέους τρόπους αντιμετώπισης της σημερινής κρίσης.

Σε κάθε χώρα και ανάλογα με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάθε τι που συμβαίνει έχει διαφορετικά αποτελέσματα. Το σίγουρο είναι ότι δεν γνωρίζουμε τι θα συμβεί αύριο και απλά περιμένουμε να το ζήσουμε. Οι γνώμες πάντα θα είναι διαφορετικές αλλά αυτό που όλοι θα θέλαμε είναι το μέλλον που θα ζήσουμε να είναι καλύτερο από αυτό το δύσκολο παρόν

7.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο μόνος τρόπος για να έρθει μια καλύτερη μέρα είναι με ριζική αλλαγή και αναδιάρθρωση σε όλους τους τομείς. Πρέπει να αλλάξει ο τρόπος που λειτουργούν τα πράγματα. Αυτό μας δείχνει η μέχρι τώρα κατάσταση. Πρέπει να αλλάξουμε τον τρόπο σκέψης μας, να μην μας αρέσει ο εύκολος τρόπος και το εύκολο χρήμα και ας μάθουμε να πηγαίνουμε με το σωστό και το πώς πρέπει να γίνονται τα πράγματα σωστά. Οι εργαζόμενοι να δουλεύουν όσο καλύτερα μπορούν και να είναι πιο αποδοτικοί αλλά και οι εργοδότες να το εκτιμούν και να τους ανταμείβουν, να μην τους εκμεταλλεύονται. Αυτό είναι μια αλυσίδα που δένει όλα τα πράγματα.

Τα παραδείγματα μπορούν να είναι πολλά και σε πολλούς τομείς. Το θέμα είναι να αλλάξουν σε όλους τους τομείς τα πράγματα για να πάμε προς το καλύτερο. Αυτό είναι πάντα το πιο δύσκολο γιατί παντού υπάρχουν υποκινούμενα συμφέροντα και κάποιους δεν τους συμφέρουν οι αλλαγές. Άρα πρέπει πρώτα από όλα να αλλάξουμε τα μυαλά και να γίνουμε καλύτεροι σαν άνθρωποι και μετά με πολύ δουλειά και προσπάθεια θα πάνε όλα προς το καλύτερο.

Σε αυτήν την εργασία προσπαθήσαμε να αναλύσουμε όσο καλύτερα μπορούσαμε την κατάσταση που επικρατεί στην αμερικάνικη αλλά και στην ελληνική οικονομία από το 2008 και μετά. Τους λόγους που συνέβησαν εξαρχής όλα αυτά τα οικονομικά σκαμπανεβάσματα. Είδαμε τα αίτια, τα χαρακτηριστικά και τρόπους αντιμετώπισης. Βγάλαμε κάποια συμπεράσματα αν και το σίγουρο είναι ότι τα πραγματικά συμπεράσματα θα βγουν μετά από αρκετά χρόνια γιατί είναι μια κατάσταση που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Γιατράκης Λ., «Γζων Μέυναρντ Κέυνς (1883-1946)», εκδ. Επικαιρότητα,
2. Κρούγκμαν Π. (2009), «Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης», εκδ. Καστανιώτης.
3. Σιώμκος Γεώργιος (2003), «Έρευνα Αγοράς» εκδ. Σταμούλη.
4. Σταθακόπουλος Βλάσσης (2008), «Μέθοδοι Έρευνας» εκδ. Σταμούλη.
5. Χαρδούβελης Γ.Α (2009), «Η χρηματοοικονομική κρίση, το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας» Eurobank EFG Economic Research. Η κρίση του 2007. Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές.»
6. Μισέλ Αλιέτ (2009), «Οικονομική Κρίση» εκδ. Πόλις

Ξένη

1. Kaufman, GG., Krueger, TH., Hunter, WC. (1999), «The Asian Financial Crisis: Origins, Implications and Solutions.» Springer
2. Kindleberger, Charles P., Manias,(2005), «Panics, and Crashes: A History of Financial Crises.»
3. Balderston, Theodore, (1993), «The Origins and Course of the German Economic Crisis, November 1923 – May 1932.»
4. Eichengreen, Barry (1992), «Golden Fetters. The Gold Standard and the Great Depression 1919 – 1939»
5. Rosenman, Samuel Irving, (1938), «The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt»
6. Wolff, David A. (2003), «Industrializing the Rockies: Growth, Competition, and Turmoil in the Coalfields of Colorado and Wyoming 1868–1914.»
7. George Soros (2009), «The Crash of 2008 and What it Means»
8. John Kenneth Galbraith (1954), «The Great Crash 1929»

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Τράπεζες

1. www.eurobank.gr

Ελληνικός τύπος

1. www.kathimerini.gr
2. www.in.gr
3. <http://www.naftemporiki.gr>
4. <http://www.capital.gr/news.asp?id=811868>
5. www.tanea.gr

6. www.tovima.gr
7. www.isotimia.gr

Ξένος τύπος

1. <http://www.reuters.com>
2. www.financialtimes.com

Διάφορα site ελληνικά και ξένα

1. <http://sfrang.com/selides/mm1/html/Keynes.htm>
2. http://www.bizhelp365.com/index.php?option=com_content&view=article&id=404%3A2010-04-29-10-03-05&catid=66%3A2010-02-16-11-42-37&Itemid=149&lang=el
3. <http://www.thermopilai.org/content/e-maure-trupa-tou-demosiou-khreas-pos-phtasame-os-edo>
4. www.en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis
5. <http://celinathens.blogspot.com/>
6. <http://epixeirein.gr/>
7. <http://www.philenews.com/AssetService/Image.ashx?t=2&nid=304829&>
8. <http://www.makthes.gr/index.php?name=News&file=article&sid=8081>
9. http://archive.enet.gr/online/online_text/c=113,dt=18.10.2008,id=19817296,25610448,98899216,12000720,41508432
10. <http://www.econ.uoa.gr/UA/content/gr/Article.aspx?folder=483&office=16&article=575>
11. <http://www.siatistanews.gr/klasika/istoria.html>
12. <http://indy.gr/library/i-oikonomik-krisi-toy-1929>
13. <http://www.theabsurdreport.com/2008/financial-crisis-what-really-happened/>

Υπηρεσίες και επιτροπές

1. ΟΟΣΑ
2. ΕΛΣΤΑΤ
3. ΔΝΤ
4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο αυτό δημιουργήθηκε στα πλαίσια μιας πτυχιακής εργασίας που διεξάγεται στο τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και το θέμα αυτής είναι: «Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2008». Θα ήταν ιδιαίτερα σημαντική η βοήθειά σας για να ολοκληρωθεί αυτή η έρευνα. Για να είναι αξιόπιστα τα αποτελέσματα θα πρέπει να απαντηθούν όλες οι ερωτήσεις και με ειλικρίνεια. Οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν για ακαδημαϊκούς σκοπούς.

1. Είσαστε:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Έχετε ελληνική υπηκοότητα;

Ναι

Όχι

3. Τι ηλικία έχετε;

18-24

25-34

35-44

45-54

55 και άνω

4. Τι εκπαιδευτική κατάρτιση έχετε;

Δεν έχω πάει σχολείο

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μεταπτυχιακό, διδακτορικό κ.α

5. Εργάζεστε;

Ναι

Όχι

Εποχιακά

6. Αν εργάζεστε, η απασχόλησή σας είναι:

Πλήρης

Μερική

7. Αν εργάζεστε, έχετε δική σας επιχείρηση;

Ναι

Όχι

8. Το εισόδημα που βγάξετε έχει μειωθεί εξαιτίας της κρίσης;

Ναι

Όχι

9. Αν δεν εργάζεστε, μείνατε άνεργος μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης;

Ναι

Όχι

10. Πόσο θεωρείτε ότι σας έχει επηρεάσει η κρίση;

Καθόλου

Λίγο

Πολύ

Πάρα πολύ

11. Πιστεύετε ότι θα αλλάξει αυτή η κατάσταση που επικρατεί στην οικονομία της Ελλάδας;

Ναι

Ίσως

Όχι

12. Αν πιστεύετε πως θα αλλάξει, πόσο χρονικό διάστημα νομίζετε ότι θα διαρκέσει; (και αυτοί που απάντησαν ίσως)

1-5 έτη

6-10 έτη

11 έτη και άνω

13. Θεωρείτε πως για την οικονομική κρίση υπεύθυνοι είναι:

Οι πολιτικοί

Οι πολίτες

Εξωτερικοί παράγοντες

Όλα τα παραπάνω

14. Αν γνωρίζατε ότι θα ερχόταν αυτή η οικονομική αναταραχή στην χώρα μας τι θα αλλάζατε;

Οικονομικές σπάταλες

Επενδύσεις

Εκπαιδευτική κατάρτιση

Όλα τα παραπάνω

Τίποτα

Κάτι άλλο

15. Αν είχατε τη δυνατότητα να φύγετε από την Ελλάδα και να εργαστείτε στο εξωτερικό με καλύτερο πακέτο αποδοχών και εξέλιξη θα το κάνατε;

Ναι

Ίσως

Όχι